

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням Чернігівської обласної
ради

від _____ № _____

Програма комплексного
відновлення Чернігівської області

м. Чернігів
2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Загальний опис області	7
Географічне розташування.....	7
Адміністративно-територіальний устрій.....	7
Природно-ресурсний потенціал.....	9
Транспортний потенціал.....	15
Демографічна ситуація.....	18
Економічна характеристика.....	23
Соціальна інфраструктура.....	25
Історико-культурний потенціал.....	27
2. Містобудівна документація на території області, аналіз її актуальності та ступінь її реалізації	30
3. Регіональна стратегія розвитку, аналіз її актуальності та ступеня її реалізації	37
4. Аналіз негативних впливів (зокрема бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій) та оцінка їх наслідків (збитків), що призвели до необхідності розроблення програми	39
Житловий фонд та об'єкти громадського призначення.....	41
Продовольча безпека регіону і споживчий ринок.....	45
Виробничий комплекс.....	47
Соціальна сфера.....	50
Житлово-комунальне господарство та енергетична інфраструктура.....	58
Інженерно-транспортна інфраструктура.....	58
Навколишнє природне середовище та природні ресурси.....	59
5. Аналіз ресурсів території для відновлення життєдіяльності області	65
6. Необхідність підготовки території (у тому числі здійснення розмінування, демонтажу зруйнованих будівель та споруд)	69
7. Технічна можливість, економічна доцільність відновлення населених пунктів (територій), що постраждали внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій	73
8. Обґрунтовані пропозиції щодо відновлення навколишнього природного середовища, збереження та розвитку природоохоронних територій та об'єктів	79
9. Інформація щодо технічної можливості, економічної доцільності відновлення інженерно-транспортної, енергетичної інфраструктури, інфраструктури електронних комунікаційних мереж, об'єктів водогосподарської інфраструктури (зокрема інженерної інфраструктури меліоративних систем)	82
10. Обґрунтовані пропозиції щодо зміни функціонального призначення окремих територій області (які мають вплив на інтереси декількох територіальних громад) з урахуванням існуючої забудови та наявної містобудівної документації	88

11. Обґрунтовані пропозиції щодо перенесення об'єктів виробничої сфери (які мають вплив на інтереси декількох територіальних громад).....	94
12. Загальні підходи та пропозиції щодо комплексного відновлення, розвитку території області та заходи для їх реалізації з урахуванням норм і нормативів щодо просторового планування та землекористування, захисту навколишнього природного середовища та природних ресурсів, забезпечення населення закладами і послугами, що в них надаються, охорони культурної спадщини, розвитку транспорту та інженерної інфраструктури тощо.....	99
Демографічний потенціал.....	100
Регіональна економіка.....	103
Соціальна сфера.....	106
Надання адміністративних послуг.....	110
Житлово-комунальне господарство та енергетична інфраструктура.....	111
Інженерно-транспортна інфраструктура.....	113
Навколишнє природне середовище.....	116
Іміджева політика, міжнародне співробітництво.....	117
13. Попередній фінансово-економічний розрахунок заходів для забезпечення комплексного відновлення області.....	120
Житловий фонд та об'єкти громадського призначення.....	121
Економіко-виробничий потенціал.....	123
Соціальна сфера.....	125
Житлово-комунальне господарство.....	142
Дорожньо-транспортна інфраструктура.....	144
Безпека населення.....	148
Навколишнє природне середовище.....	148
14. Пропозиції щодо джерел фінансування заходів для забезпечення комплексного відновлення області.....	151
Додаток 1. Демографічний профіль громад Чернігівської області, станом на 01.01.2022 року	155
Додаток 2. Аналіз виконання доходів місцевих бюджетів Чернігівської області станом на 01.09.2024 року*	157
Додаток 3. Обсяги базових дотацій територіальним громадам Чернігівської області, передбачені на 2025 рік	159
Додаток 4. План реалізації Програми комплексного відновлення Чернігівської області.....	160

ВСТУП

З 24 лютого 2022 року Чернігівська область як і загалом Україна живе і працює в умовах безпрецедентних викликів внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації.

В області значними є обсяги руйнувань. Пошкоджено або зруйновано численні об'єкти інфраструктури, житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров'я, спорту, культури, адміністративних будівель, інженерних мереж, дорожнього господарства. Багато суб'єктів господарювання призупиняли свою роботу через руйнування або через заблокований доступ до ринків збуту чи сировини. Відбулась кардинальна зміна не лише системи міжгалузевих зв'язків, а й структури економіки і соціальної сфери.

Незважаючи на відступ російських загарбників із Чернігівщини, безпекова ситуація не сприяє розвитку області. Область має понад 450 км спільних кордонів з двома недружніми країнами – з агресором – росією, та її сателітом – білоруссю, і прикордонні громади регіону перебувають під обстрілами або їх постійною загрозою.

Поточна ситуація в Україні призводить до того, що область змушена розбудовувати свій соціально-економічний потенціал в умовах невизначеності.

Програма комплексного відновлення Чернігівської області (далі – Програма) розроблена на виконання розпорядження начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 16.05.2023 № 263 «Про розроблення Програми комплексного відновлення Чернігівської області», (зі змінами) та з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2022 року № 1159 «Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них».

Програма розроблена Управлінням містобудування та архітектури Чернігівської обласної державної адміністрації спільно із структурними підрозділами та за участю органів місцевого самоврядування, територіальних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та області в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, введеного з 24.02.2022 року через військову агресію російської федерації. До участі в розробці Програми було залучено експертний ресурс в рамках проєкту RELEVE, який реалізується французькою державною агенцією міжнародної технічної співпраці Expertise France.

Програма базується на аналізі основних просторових, містобудівних та соціально-економічних показників Чернігівської області за попередні роки та ситуації у 2022-2024 рр. з урахуванням наслідків впливу повномасштабної збройної агресії російської федерації

Основні завдання Програми та пріоритетні напрями діяльності, спрямовані на відновлення інфраструктури, економічних процесів, людського потенціалу та поліпшення якості життя мешканців області, підвищення конкурентоспроможності регіону. Документ розроблений з урахуванням

попередніх стратегічних документів державного та регіонального значення та проєктів нових планів і програм, що відповідають реаліям сьогодення.

Законодавчою основою для розроблення Програми є закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про місцеві державні адміністрації», «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності», «Про регулювання містобудівної діяльності», указів Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами), № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», Земельного кодексу України, Кодексу цивільного захисту України, постанов Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (зі змінами), від 26.03.2022 року № 380 «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» (зі змінами), від 19.04.2022 року № 473 «Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд».

При підготовці Програми враховані завдання інших документів державного планування, а саме:

- Цілей сталого розвитку України до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 року № 722);
- Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 року № 695 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 року № 940);
- Стратегії сталого розвитку Чернігівської області;
- Плану заходів з реалізації Стратегії сталого розвитку Чернігівської області.

Вихідними даними, які слугували базою для розробки Програми є інформація кадастрів і реєстрів інформаційних систем, відповіді на запити від ЦОВВ, структурних підрозділів ОВА, РВА та територіальних громад, затверджені програмні та планувальні документи громад області щодо відновлення, результати обговорень з представниками громад, які зазнали суттєвого негативного впливу внаслідок повномасштабної агресії з боку РФ, відкриті джерела даних.

У процесі розробки Програми використані результати звітів, підготовлених в рамках проєкту «Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області», який є частиною Меморандуму про розуміння між Чернігівською ОВА та спільним підприємством EGIS Villeset Transports/Dassault Systèmes/B4D&E. та розроблені ТОВ «ЕЖІС УКРАЇНА» пропозиції до розділів Програми:

- просторового планування та розвитку;
- транспорту, мобільності, пересувань та логістики;

- навколишнього природного середовища;
- управління відходами.

Програма містить бачення реалізації наявного потенціалу та результати майбутнього розвитку Чернігівщини. Рівень соціально-економічного розвитку регіону у середньостроковій перспективі буде залежати від подальшого перебігу воєнних дій, як і спроможності держави і регіону успішно відновитися після їх закінчення.

В основу розробки Програми покладені принципи людиноцентризму та соціальної справедливості, раціонального просторового планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, сталої міської мобільності, інклюзивності, енергоефективності, екологічності, збереження культурного розмаїття та національної пам'яті. Методологія розробки Програми базувалась на застосуванні підходу «відбудувати краще, ніж було», врахуванні державних інтересів, інтересів суміжних областей, територіальних громад, території територіальних громад яких входять до складу Чернігівської області, забезпеченні представлення заінтересованих осіб та громадськості.

1. Загальний опис області

Географічне розташування

Чернігівська область знаходиться на крайній півночі України в басейні р. Десни та є однією з найбільших за площею областей держави – 31,9 тис. км², що становить 5,3% площі України. Центр області – місто Чернігів. Область межує на північному заході з Гомельською областю білорусі, на півночі – з Брянською областю росії, на сході – з Сумською, на заході та південному заході – з Київською і на півдні – з Полтавською областями України та розташована у двох фізико-географічних зонах – Поліссі та Лісостепу.

Географічне розташування є слабкою стороною регіону, зважаючи на безпекові, економічні та екологічні загрози через наявність спільних кордонів з двома недружніми країнами – з агресором росією з півночі та її сателітом білоруссю з північного заходу. Протяжність державного кордону в межах Чернігівської області – 457,7 км (суходолом – 205,0 км та річкою – 252,7 км), з них з білоруссю – 232,6 км, з росією – 225,1 км).

Відповідно до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих РФ (Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 року №309 (зі змінами)), частини Новгород-Сіверського (Новгород-Сіверська та Семенівська міські територіальні громади), Корюківського (Корюківська та Сновська міські територіальні громади) та Чернігівського (Городнянська міська територіальна громада) районів області відносяться до територій, для яких залишається ймовірним виникнення можливості бойових дій.

Адміністративно-територіальний устрій

Чернігівська область складається з 57 територіальних громад, з них 16 міських, 24 селищних, 17 сільських територіальних громад, об'єднаних в 5 районів: Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький, Чернігівський (рис 1.1).

До складу Корюківського району входить 5 територіальних громад: Корюківська міська, Менська міська, Сновська міська, Сосницька селищна, Холминська селищна. Адміністративним центром Корюківського району є місто Корюківка.

До складу Ніжинського району входить 17 територіальних громад: Батуринська міська, Бахмацька міська, Бобровицька міська, Борзнянська міська, Вертіївська сільська, Височанська сільська, Дмитрівська селищна, Комарівська сільська, Крутівська сільська, Лосинівська селищна, Макіївська сільська, Мринська сільська, Ніжинська міська, Новобасанська сільська, Носівська міська, Плисківська сільська, Талалаївська сільська. Адміністративним центром Ніжинського району є місто Ніжин.

КАРТОСХЕМА "АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ОБЛАСТІ"

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЦЕНТР ОБЛАСТІ	місто-герой Чернігів
КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ	1509 населених пунктів
КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ	959,3 тис. осіб
ЩІЛНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ	30,1 осіб/км ²
ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА	31,9 тис. км ²
КІЛЬКІСТЬ РАЙОНІВ	5 районів
СУМІЖНІ ОБЛАСТІ	Київська, Сумська, Полтавська
КОД КАТОТГ	UA74000000000025378

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Чернігівська область знаходиться на крайній півночі України в басейні р. Десни та є однією з найбільших за площею областей держави – 31,9 тис. км².
Чернігівська область складається з 57 територіальних громад, з них 16 міських, 24 селищних, 17 сільських територіальних громад, об'єднаних в 5 районів: Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький, Чернігівський.

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 1.1 – «Адміністративно-територіальний устрій області»

До Новгород-Сіверського району входить 4 територіальні громади: Коропська селищна, Новгород-Сіверська міська, Понорницька селищна, Семенівська міська. Адміністративним центром Новгород-Сіверського району є місто Новгород-Сіверський.

До Прилуцького району входить 11 територіальних громад: Варвинська селищна, Ічнянська міська, Ладанська селищна, Линовицька селищна, Малодівицька селищна, Парафіївська селищна, Прилуцька міська, Срібнянська селищна, Сухополов'янська сільська, Талалаївська селищна, Яблунівська сільська. Адміністративним центром Прилуцького району є місто Прилуки.

До Чернігівського району входить 20 територіальних громад: Березнянська селищна, Гончарівська селищна, Городнянська міська, Деснянська селищна, Добрянська селищна, Іванівська сільська, Киїнська сільська, Киселівська сільська, Кіптівська сільська, Козелецька селищна, Куликівська селищна, Любецька селищна, Михайло-Коцюбинська селищна, Новобілоуська сільська, Олишівська селищна, Остерська міська, Ріпкинська селищна, Седнівська селищна, Тупичівська сільська, Чернігівська міська. Адміністративним центром Чернігівського району є місто Чернігів.

Чернігівська область налічує 1509 населених пунктів, які підпорядковуються, відповідно, міським, селищним та сільським радам.

Природно-ресурсний потенціал

Природно-ресурсний потенціал області розглядається в розрізі водного фонду, лісових ресурсів, природно-заповідного фонду, мінерально-сировинних ресурсів, інженерно-будівельних умов.

Водний фонд

Гідрографічна мережа Чернігівської області належить до басейнів великих річок Десна та Дніпро. В басейні річки Десна формується близько 22% поверхневого стоку р. Дніпро та близько 15% стоку всіх річок України.

На території області протікають великі річки Дніпро (123 км), Десна (534 км), середні річки Сож (30 км), Судость (17 км), Сейм (65 км), Снов (210 км), Остер (188 км), Удай (228 км), Трубіж (15 км), Супій (15 км), а також 255 малих річок, у т. ч. які мають довжину більше 10 км – 179.

Усі річки належать до басейну річки Дніпро, яка протікає вздовж західних меж області. Головна річка Чернігівщини – Десна тече з північного сходу на південний захід. Її ліві притоки – Сейм, Доч, Остер; праві – Убідь, Мена, Снов, Білоус. На північному заході тече річка Сож (притока Дніпра), а на півдні – Удай (притока Сули).

Загальна довжина річкової мережі складає 5799,8 км, у т. ч. великих річок – 657,6 км, середніх – 767,4 км, малих річок – 4374,8 км.

Озера Чернігівщини, яких за результатами інвентаризації водних об'єктів 2021 року на території області налічується 833, в основному розташовані у заплавах великих річок – Дніпра та Десни (595 озер). Режим рівнів озер

непостійний, оскільки їх живлення здійснюється водами різного походження – атмосферні опади, поверхневий стік з прилеглого водозбору, підземні води у вигляді джерел та завдяки гідрологічному зв'язку з річками, що протікають поруч.

Штучні водойми – водосховища та ставки, використовуються здебільшого для риборозведення, рибогосподарських потреб, а також як протиерозійні і протипожежні водойми. За результатами інвентаризації водних об'єктів 2021 року на території області побудовано: 19 водосховищ площею водного дзеркала 1,6 тис. га і об'ємом 39,2 млн м³; 729 руслових ставків площею водного дзеркала 4,6 тис. га і об'ємом 81,2 млн м³; 1001 неруслових ставків площею водного дзеркала 2,0 тис. га і об'ємом 3,3 млн м³; 11 наливних ставків площею водного дзеркала 0,5 тис. га і об'ємом 5,9 млн м³; 8 комплексів технологічних водойм площею водного дзеркала 1,9 тис. га і об'ємом 31,3 млн м³.

Поверхневі водні ресурси складаються з місцевого стоку, який формується у річковій мережі на власній території, транзитного, що надходить із суміжних країн по Дніпру, Десні та її притоках, стоку, який надходить із суміжних областей, підземних вод і запасів води, зосереджених у водоймах, озерах і болотах області.

Річки мають змішаний тип живлення, переважно атмосферний, з помітною участю ґрунтових вод (снігове живлення – близько 50%, дощове – 30%, підземне – 20%). Характерними є чітко виражена весняна повінь, низька літня межень, що інколи переривається дощовими паводками, та дещо підвищене стояння рівнів восени внаслідок дощів та взимку через відлиги. У період весняної повені спостерігаються найбільші підйоми рівнів води – вода виходить на заплаву, річка проносить від 40 до 80% річного стоку.

Наявність значних за площею лісових масивів у долинах річок сприяє зменшенню та уповільненню поверхневого стоку, особливо весною, а отже зменшенню максимальних повеневих та паводкових рівнів води в річках і витрат води в них, більш рівномірному живленню річок та струмків протягом року, збільшенню у ньому частки ґрунтових вод.

Лісові ресурси

Чернігівщина – лісовий край, середня лісистість території області складає 20,9% і за останні 20 років зростає на 0,6%. Загальна площа земель лісового фонду становить 740,2 тис. га, у т. ч. вкриті лісом землі – 659,9 тис. га, та нараховує 56 лісокористувачів. Область лежить у зонах мішаних лісів і лісостепу.

Лісистість території області нерівномірна й коливається від 37-41% (Новгород-Сіверський, Корюківський райони) до 8-11% (Прилуцький район).

На півночі Чернігівщини переважають мішані ліси – сосна, дуб, береза, осика, чорна вільха, граб (лише в західній частині), тополя; в південному лісостепу – невеликі, переважно, дубові ліси.

Природно-заповідний фонд

Станом на кінець 2024 року природно-заповідний фонд (ПЗФ) області нараховує 682 об'єкти загальною площею 263,67 тис. га, що становить 7,91%

площі області.

Чернігівська область посідає перше місце в Україні за кількістю заповідних територій.

ПЗФ складають 8 категорій об'єктів: Ічнянський (площею 9665,8 га) та Мезинський (площею 31035,2 га) національні природні парки, частина національного природного парку «Залісся» (площею 1287,5 га), регіональний ландшафтний парк «Міжрічинський» (78753,95 га), регіональний ландшафтний парк «Ніжинський» (6122,6991 га), регіональний ландшафтний парк «Ялівщина» (площею 168,7 га), 461 заказник, 141 пам'ятку природи, 19 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 53 заповідні урочища, дендропарки «Тростянець» загальнодержавного значення та «Прилуцький» місцевого значення, Менський зоопарк загальнодержавного значення (рис. 1.2).

Чернігівщина має потенціал до збільшення відсотку заповідності.

Мінерально-сировинні ресурси

Мінерально-сировинна база Чернігівської області налічує близько 290 родовищ із облікованими запасами, 50% яких відносяться до паливно-енергетичної групи, 43,5% – до сировини для будівельних матеріалів, 5,5% – до підземних вод та 1% – до інших родовищ.

Загальнодержавне значення мають запаси високоякісних кварцових пісків (Чернігівський район) та нафти. Нафтогазоконденсатні родовища зосереджені в Прилуцькому районі (Монастирищенське, Тростянецьке, Малодівицьке, Ромашівське нафтові родовища, Леляківське, Гнідинцівське нафтогазоконденсатні родовища) і входять до Дніпровсько-Донецької нафтогазоносної області. Найбільші нафтові родовища – Леляківське та Гнідинцівське. На території області виявлено ще 8 нафтогазових перспективних об'єктів, підготовлених до глибинного буріння.

Велике значення мають запаси високоякісних скляних пісків (Чернігівський район), родовища крейди у Новгород-Сіверському районі (зокрема, значний економічний потенціал має Путивський крейдяний кар'єр) та цегельної сировини по всій території області.

Промислове значення мають вапняки, гіпс, мергель, родовища глини придатні для виготовлення черепиці, кахлю, гончарних виробів і художньої кераміки.

В Прилуцькому районі експлуатується єдине в Україні родовище бішофіту (Новоподільське), унікальне за своїми запасами і лікувальними властивостями.

Серед офіційних шахт на Чернігівській області працює видобувний центр Замглайське по видобуванню торфу, що знаходиться біля річки Снов на межиріччі Дніпра і Десни, неподалік від міста Чернігова.

КАРТОСХЕМА "ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТІ"

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД	681 об'єктів
ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА ПЗФ	263,3 тис. га
ПЛОЩА ЗЕМЕЛЬ ЛІСОВОГО ФОНДУ	740,2 тис. га
ВІДКРИТІ ЗАБОЛОЧЕНІ ЗЕМЛІ	130,2 тис. га
ПЛОЩА ВОДНОГО ПОКРИТТЯ	68,0 тис. га
ДОВЖИНА РІЧКОВОЇ МЕРЕЖІ	5799,8 км
КІЛЬКІСТЬ ОЗЕР	833 озера
СЕРЕДНЯ ЛІСИСТІСТЬ ТЕРИТОРІЇ	20,9%

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Природно-заповідний фонд складають 8 категорій об'єктів: Ічнянський (площею 9665,8 га) та Мезинський (31035,2 га) національні природні парки, частина національного природного парку «Залісся» (1287,5 га), регіональний ландшафтний парк «Міжріччинський» (78753,95 га), регіональний ландшафтний парк «Ніжинський» (6122,6991 га), регіональний ландшафтний парк «Ялівщина» (площею 168,7 га), 460 заказників, 139 пам'яток природи, 19 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 52 заповідні урочища, дендропарки «Тростянець», загальнодержавного значення та «Прилуцький» місцевого значення, Менський зоопарк загальнодержавного значення

Рисунок 1.2 – «Природно-заповідні території області»

Запаси корисних копалин Чернігівщини:

- нафта і газ – 28 родовищ (9 млн т), з них у розробці 24 родовища;
- торф – 94 родовища (60 млн т), з них у розробці 4 родовища (7 млн т);
- пісок будівельний – 11 родовищ (118 млн т), з них у розробці 2 родовища;
- цегельно-черепична сировина – 99 родовищ (77 млн т), з них у розробці 7 родовищ (15 млн т);
- цементна сировина – 2 родовища (305 млн т), з них у розробці 1 родовище (292 млн т);
- крейда будівельна – 6 родовищ (34 млн т);
- скляна сировина – 4 (19,5 млн т), з них у розробці 2 родовища (19,4 млн т);
- пісок формувальний – 2 родовища (5,5 млн т);
- глини тугоплавкі – 3 родовища (1,2 млн т);
- сировина керамзитова – 1 родовище (1,5 млн м³);
- питні й технічні підземні води – 15,5 млн м³/добу;
- мінеральні лікувальні підземні води – 1,4 млн м³/добу, з них у розробці 0,3 млн м³/добу.

Прогнозні запаси підземних питних і технічних вод регіону становлять 8,3 млн м³/добу, що складає 13,5% від загальних запасів підземних вод України.

Уся територія Чернігівської області в геоструктурному відношенні розташована в межах Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну. Основні водоносні горизонти підземних питних і технічних вод приурочені до відкладів четвертинних, представлених середньо-крупнозернистими пісками; палеогенових, представлених дрібно-різнозернистими пісками; верхньо- та нижньокрейдяних, представлених дрібно-різнозернистими пісками та крейдою; юрських, представлених середньо-різнозернистими пісками. За хімічним складом води гідрокарбонатні натрієві, магнієво-кальцієві, кальцієво-натрієві.

Інженерно-будівельні умови

У зв'язку із геологічною будовою, рельєфом, кліматичними умовами і значною лісистістю територія області вирізняється значною заболоченістю. Особливо поширені болота у поліській частині, в заплавах Дніпра, Десни та їхніх приток.

Загальна площа земель, еродованих всіма видами ерозій на Чернігівщині складає 0,6 тис. км². На території області горизонтальне розчленування поверхні (густота яружно-балкової сітки) становить 0,1-0,5 км/км² і розповсюджено в північній частині Чернігівського району (площею 2 км²), на сході Новгород-Сіверського району (9 км²), на північному сході Прилуцького району (6 км²).

На території області зсуви мають розвиток на крутих берегах і крутих схилах долин річок Десна, Дніпро, Удай, їх притоках, а також в ярах і балках. Адміністративно ці території відносяться до м. Чернігова, м. Новгород-Сіверського, Новгород-Сіверського та Прилуцького районів. 12 населеним пунктам області загрожують зсувні процеси. Загальна площа таких земель складає 7,7 км².

КАРТОСХЕМА "ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОБЛАСТІ"

ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА	31,9 тис. км2
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ УГІДДЯ	2068,4 тис. га
ПЛОЩА ЗЕМЕЛЬ ЛІСОВОГО ФОНДУ	740,2 тис. га
ВІДКРИТІ ЗАБОЛОЧЕНІ ЗЕМЛІ	130,2 тис. га
ПЛОЩА ВОДНОГО ПОКРИТТЯ	68,0 тис. га
ДОВЖИНА РІЧКОВОЇ МЕРЕЖІ	5799,8 км
КІЛЬКІСТЬ ОЗЕР	833 озера
МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННА БАЗА	290 родовищ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Чернігівська область має потужний мінерально-сировинний потенціал. Добуваються поклади нафти і газу, є значні запаси торфу у поліській зоні. Значними є ресурси нерудних корисних коралин, найпоширенішими з яких є будівельні корисні копалини. На сході Чернігівщини знаходяться значні поклади крейди і цементних мергелів, розробляються родовища формувальних пісків, є вапняки, скляні піски та вогнетривкі глини. Чернігівська область виділяється своїми лісовими і водними ресурсами. Лісами вкрито 26% території, на півночі області показник лісистості зростає до 30-40%.

Рисунок 1.3 – «Природно-ресурсний потенціал області»

Для регіону Дніпровсько-Донецької западини характерним є розвиток карсту у відкладах крейдового віку в північній та північно-східній частині Чернігівської області. Карстові процеси на території області: дорога Новгород-Сіверський-Комань, площа ураженості – 0,8 км², відкритого типу – 0,6 км².

Постійного і сезонного підтоплення природного та техногенного характеру, в залежності від кліматичних умов, зазнають ділянки земель на площі близько 150 км² (0,5% від загальної площі області). У зоні підтоплення знаходяться 36 населених пунктів. Найінтенсивніше процеси підтоплення відбуваються на територіях, що прилягають до заплавл річок, ділянок у зонах впливу водосховищ та каналів, а також на територіях з природними пониженнями рельєфу. Площі підтоплення територій та інтенсивність процесу постійно змінюються. У районах, де домінуючими чинниками є природні (кліматичні), у багатоводні роки процес активізується.

Територія басейну річок Десна та Дніпро в межах Чернігівської області відзначається складною інженерно-технічною обстановкою з чіткою тенденцією до зростання негативних проявів небезпечних геологічних процесів таких як розмив та руйнування берегів річок внаслідок природних процесів вільного мандрування. Всі річки, які протікають територією області, характеризуються вираженим весняним водопіллям.

Руслові процеси на річках Десна, Дніпро та Сож, що спостерігаються в межах Чернігівської області, мають досить високу динаміку переформування берегів, суттєво впливають на екологічну напруженість прилеглої до річки території та можуть призвести до втрати сільськогосподарських земель, територій населених пунктів, господарських об'єктів, житлових будівель, транспортних комунікацій (доріг, переходів трубопроводів, ліній зв'язку тощо). Природне утворення нового русла (прорив меандр) може спричинити непередбачувані негативні екологічні наслідки (застійні явища, заболочення, погіршення санітарно-епідеміологічного стану) на ділянках старого русла.

Транспортний потенціал

Загальна протяжність мережі доріг загального користування державного значення в області складає 2963,7 км, з них:

- 2 міжнародні автомобільні дороги загальною протяжністю 346,5 км;
- 3 національні автомобільні дороги загальною протяжністю 426,4 км;
- 8 автомобільних доріг регіонального значення загальною протяжністю 878,4 км;
- 45 територіальних автомобільних доріг загальною протяжністю 1312,4 км.

Загальна кількість автомобільних доріг загального користування місцевого значення області – 595 одиниць, їх загальна протяжність – 4706,2 км, у т. ч.:

- регіональних – 221 одиниць загальною протяжністю 3131,2 км;
- територіальних – 374 одиниць загальною протяжністю 1629,0 км.

Автомобільні дороги загального користування місцевого значення мають

дві смуги руху, відносяться до III, IV, V технічних категорій.

Загальна кількість транспортних споруд (мости, шляхопроводи) становить 253 одиниці загальною протяжністю – 10,8 км, з них:

- 12 великих мостів (більше 100 м) загальною протяжністю 5,1 км;
- 71 середній міст (від 25 до 100 м) загальною протяжністю 3,6 км;
- 170 малих мостів (до 25 м) загальною протяжністю 2,1 км;
- 1943 труби загальною протяжністю 30,8 км.

Загальна кількість мостів на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення області – 246 одиниць загальною протяжністю 5210 пог. м.

На території області функціонує 8 автобусних станцій: Чернігів АС 1, Чернігів АС 2, Чернігів АС 3, АС Бахмач, Ніжин АС 1, Ніжин АС 2, АС Прилуки та АС Короп.

Територія Чернігівської області обслуговується двома регіональними філіями акціонерного товариства «Укрзалізниця». Чернігівський, Корюківський, Новгород-Сіверський та більша частина Ніжинського районів обслуговуються регіональною філією «Південно-Західна залізниця» АТ «Укрзалізниця» з вузловими станціями в містах Чернігів, Ніжин, Бахмач та Новгород-Сіверський. Прилуцький район та частина Ніжинського районів Чернігівської області обслуговуються регіональною філією «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця» з вузловими станціями в містах Прилуки та Ічня.

У Чернігівській області існують необхідні передумови для функціонування водного транспорту – наявні великі річки Дніпро, Десна, по яких можуть здійснюватися вантажні перевезення. На території області річки Дніпро та Десна (від впадіння в р. Дніпро до Чернігова) визначені свого часу як мережа внутрішніх водних шляхів, що мають міжнародне значення. Також р. Дніпро в межах України до впадіння р. Прип'ять віднесена до таких, що включені до транс'європейської транспортної мережі TEN-T.

Територією Чернігівської області проходить низка міжнародних шляхів та транспортних коридорів різних видів транспорту: автомобільного, залізничного та водного. Міжнародними автомобільними шляхами на території області є:

– 9-й панєвропейський транспортний коридор Гельсінкі – Александрополіс з головним маршрутом через Санкт-Петербург, Москву та Київ та відгалуженням через Мінськ та Гомель;

– європейські автомобільні маршрути Е-95 (Санкт-Петербург – Мерзифон з ділянкою Гомель – Київ) та Е-101 (Москва – Київ);

– дороги, що включені до транс'європейської транспортної мережі TEN-T: Київ – Чернігів – Нові Яриловичі та Кіпті – Глухів – Бачівськ, що належать до ключової мережі доріг, хоч і не включені в жоден коридор.

Територією області проходять залізничні шляхи, що включені до 9-го панєвропейського транспортного коридору та транс'європейської транспортної мережі TEN-T: ділянка колії Київ – Ніжин – Бахмач – Конотоп, що належить до ключової мережі залізниць, та ділянка колії Ніжин – Чернігів – Горностаївка, що належить до розширеної мережі TEN-T, хоча ці ділянки не включені в жоден коридор мережі TEN-T (рис. 1.4).

КАРТОСХЕМА "ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА МОБІЛЬНІСТЬ ОБЛАСТІ"

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

МІЖНАРОДНІ АВТОМОБІЛЬНІ ДОРОГИ M-01 та M-02
НАЦІОНАЛЬНІ АВТОМОБІЛЬНІ ДОРОГИ H-27, H-28, H-07
РЕГІОНАЛЬНІ АВТОМОБІЛЬНІ ДОРОГИ P-56, P-61, P-65, P-67, P-68, P-69, P-82, P-83
ПУНКТИ ПРОПУСКУ 7 пунктів
АВТОБУСНІ СТАНЦІЇ 9 станцій

Загальна протяжність мережі доріг загального користування державного значення в області складає 2963,7 км, з них: міжнародні автомобільні дороги протяжністю 346,5 км; національні автомобільні дороги протяжністю 426,4 км; автомобільні дороги регіонального значення протяжністю 878,4 км; територіальні автомобільні дороги загального значення протяжністю 1312,4 км.
 Загальна кількість автомобільних доріг загального користування місцевого значення області 595 одиниць, їх загальна протяжність 4706,2 км, у тому числі: регіональних загальною протяжністю 3131,2 км; територіальних загальною протяжністю 1629,0 км.

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 1.4 – «Транспортна інфраструктура та мобільність»

Схема планування території до 2022 року визначала розвиток сфери транспорту в першу чергу для забезпечення транзитних перевезень, а вже потім – для внутрішньообласних.

Демографічна ситуація

Станом на 01.01.2022 року на території Чернігівської області проживало 959,3 тис. осіб, з яких 282,7 тис. осіб – у Чернігові. За загальної площі області 31,9 тис. км² щільність населення 30,1 осіб/км² є вдвічі нижчою, ніж середня по Україні (рис. 1.5).

Актуальною проблемою для регіону є суттєвий гендерний дисбаланс. Зокрема, частка чоловіків у складі постійного населення – 45,5% (432,3 тис. осіб), жінок – 54,5% (518,5 тис. осіб). При середній очікуваній тривалості життя при народженні у 68,9 роки, для чоловіків цей показник станом на 01.01.2022 року складав лише 63,4 років, тоді як для жінок – 74,7 роки, що узагальнено демонструє поширеність гендерних стереотипів у суспільстві.

У додатку А наведено інформацію про чисельність населення у кожній територіальній громаді та її адміністративному центрі, про площу громади, а також про щільність населення (з та без урахування чисельності адміністративного центру громади).

Станом на 01.01.2022 року населення не було рівномірно розподілене по території області. Без урахування Чернігівської, Ніжинської та Прилуцької громад найвища щільність населення (понад 35 осіб/км²) характерна для Ладанської, Київської та Бахмацької громад, найнижча (менше 10 осіб/км²) – Гончарівської та Любецької громад.

У багатьох громадах частка адміністративного центру в загальній чисельності населення перевищує 50%. Це призводить до того, що фактична щільність розселення мешканців у громадах є значно нижчою, і в 26 громадах вона становить менше 10 осіб/км², а в окремих громадах – і менше 5 осіб/км². Загалом у Чернігівській області в центрах територіальних громад на 01.01.2022 року проживало 67% мешканців області, а щільність населення без урахування центрів громад становила 9,8 осіб/км² (рис. 1.6, 1.7).

КАРТОСХЕМА "РОЗМІЩЕННЯ ТА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ ОБЛАСТІ"

ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ 959,3 тис. осіб
ЩІЛНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ПО ОБЛАСТІ 30,1 осіб/км²
ЧАСТКА МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ 65,5 %
ЧАСТКА СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ 34,5 %

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Всього в Чернігівській області налічується 1509 населених пунктів. Найбільшими містами Чернігівської області з чисельністю населення понад 50 тис. осіб є Чернігів, Ніжин та Прилуки. В інших містах області проживає менше 20 тис. осіб. Аналіз приміських зон цих міст (30 км та 50 км для усіх міст, 100 км – для Чернігова) показує, що окремі громади на сході, півночі та півдні області розташовані на відстані понад 100 км від Чернігова, а також поза зоною впливу зазначених міст.

Частка окремих вікових груп у загальній структурі населення

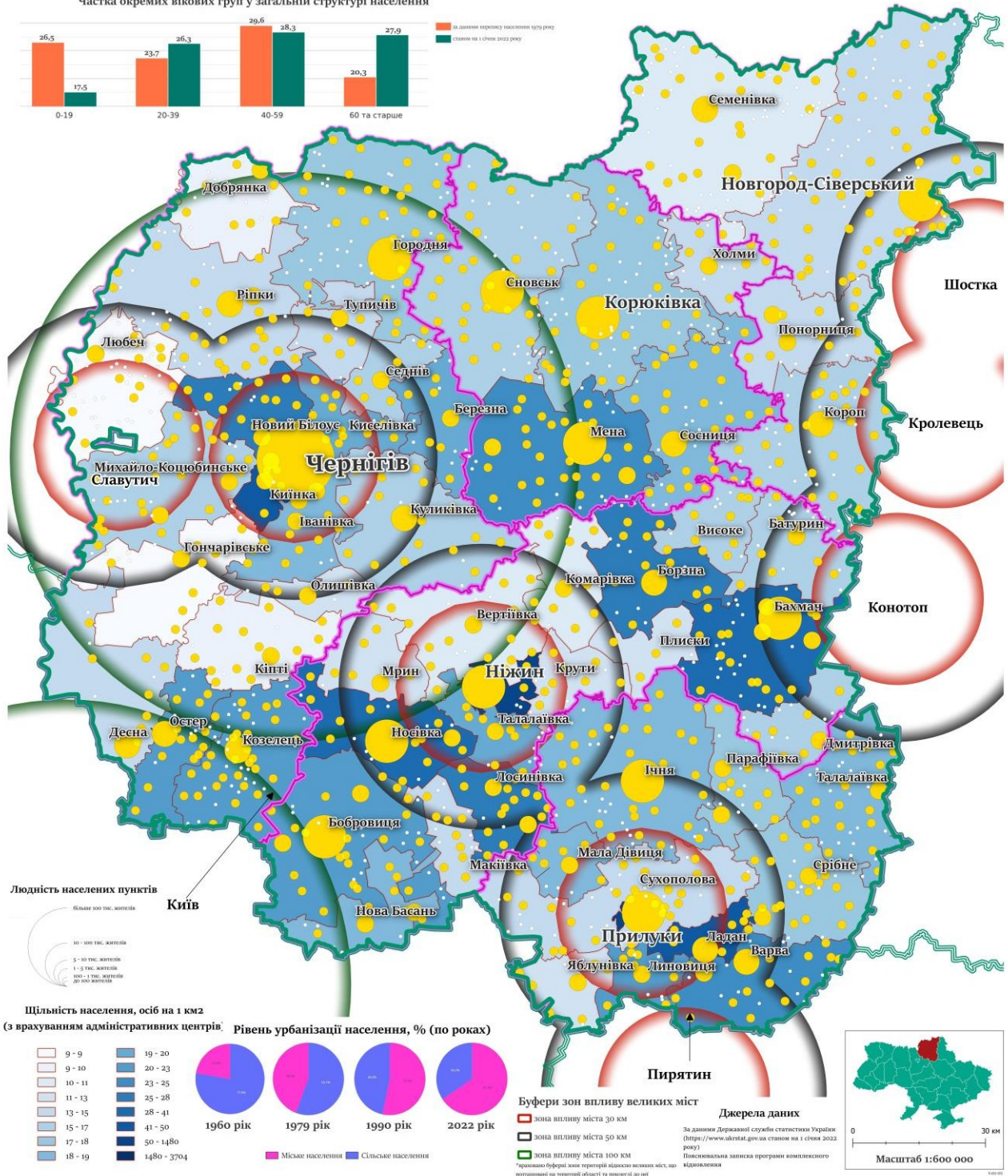
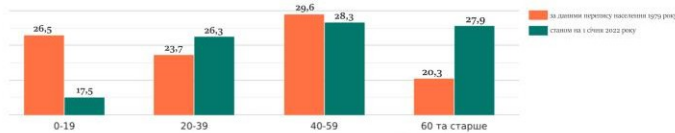

Рисунок 1.5 – «Розміщення та структура населення області»

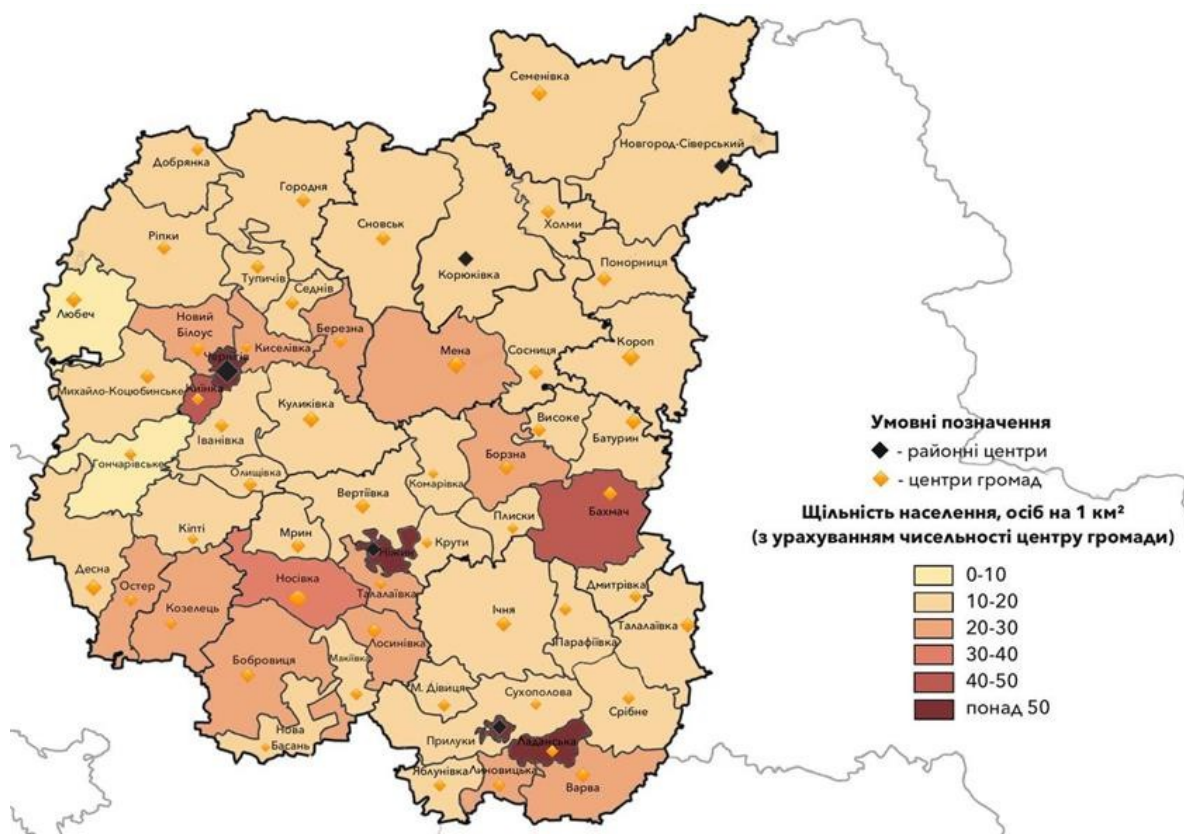

Рисунок 1.6 – Щільність населення у громадах Чернігівської області з урахуванням чисельності центру громади

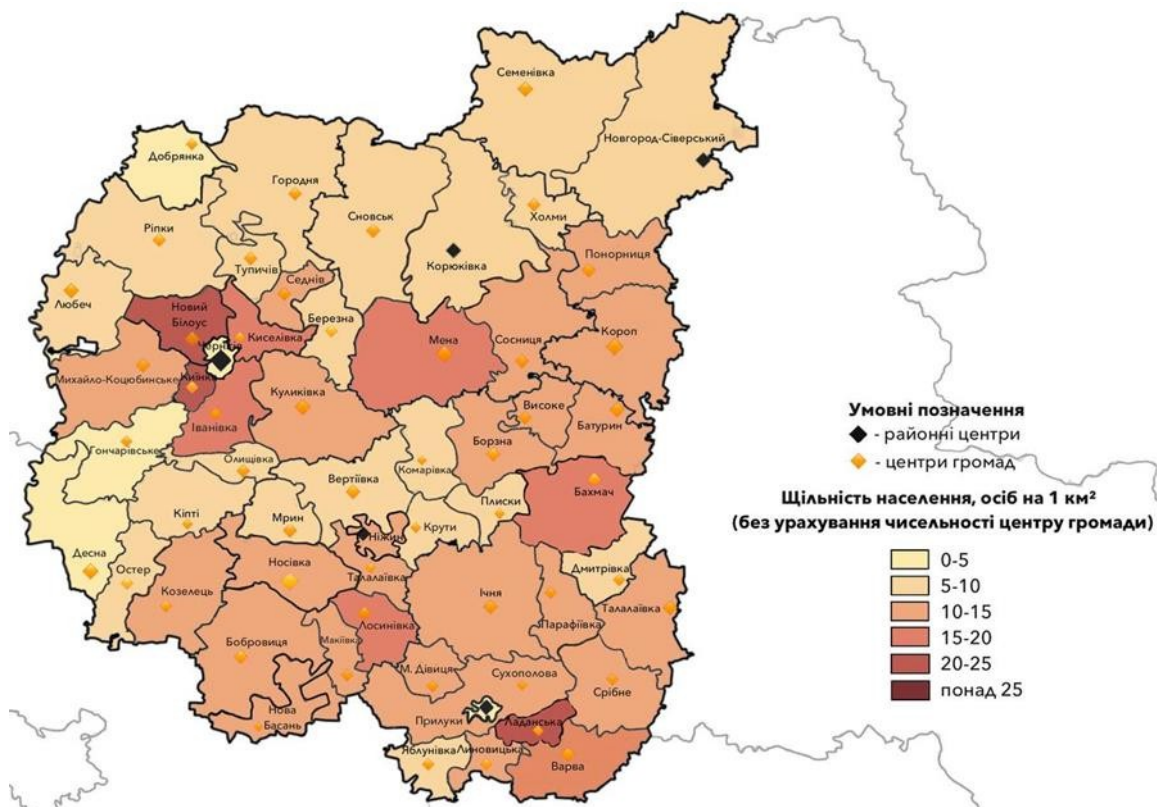

Рисунок 1.7 – Щільність населення у громадах Чернігівської області без урахування чисельності центру громади

Найбільшими містами Чернігівської області з чисельністю населення понад 50 тис. осіб є Чернігів, Ніжин та Прилуки. В інших містах області проживає менше 20 тис. осіб. Аналіз приміських зон цих міст (30 км та 50 км для усіх міст, 100 км – для Чернігова) показує, що окремі громади на сході, півночі та півдні області розташовані на відстані понад 100 км від Чернігова, а також поза зоною впливу зазначених міст.

Водночас східна частина Чернігівської області знаходиться в зоні впливу міст Сумської області: Бахмач та Батурин тяжіють до Конотопа (чисельність населення – 85 тис. осіб), Новгород-Сіверський та Семенівка – до Шостки (чисельність населення – понад 70 тис. осіб), Короп – до Кролевеця (чисельність населення – понад 20 тис. осіб). У свою чергу, окремі громади на південному заході Чернігівської області тяжіють до Києва, а не до Чернігова (Прилуки, Бобровиця, Ніжин). Крім цього, місто Славутич, хоч і формально належить до Київської області, однак тісно інтегроване саме з Черніговом та Чернігівською областю. Також через близькість розташування певна інтеграція існує між Прилуками та Пирятином (Полтавська область) (рис. 1.8, 1.9, 1.10).

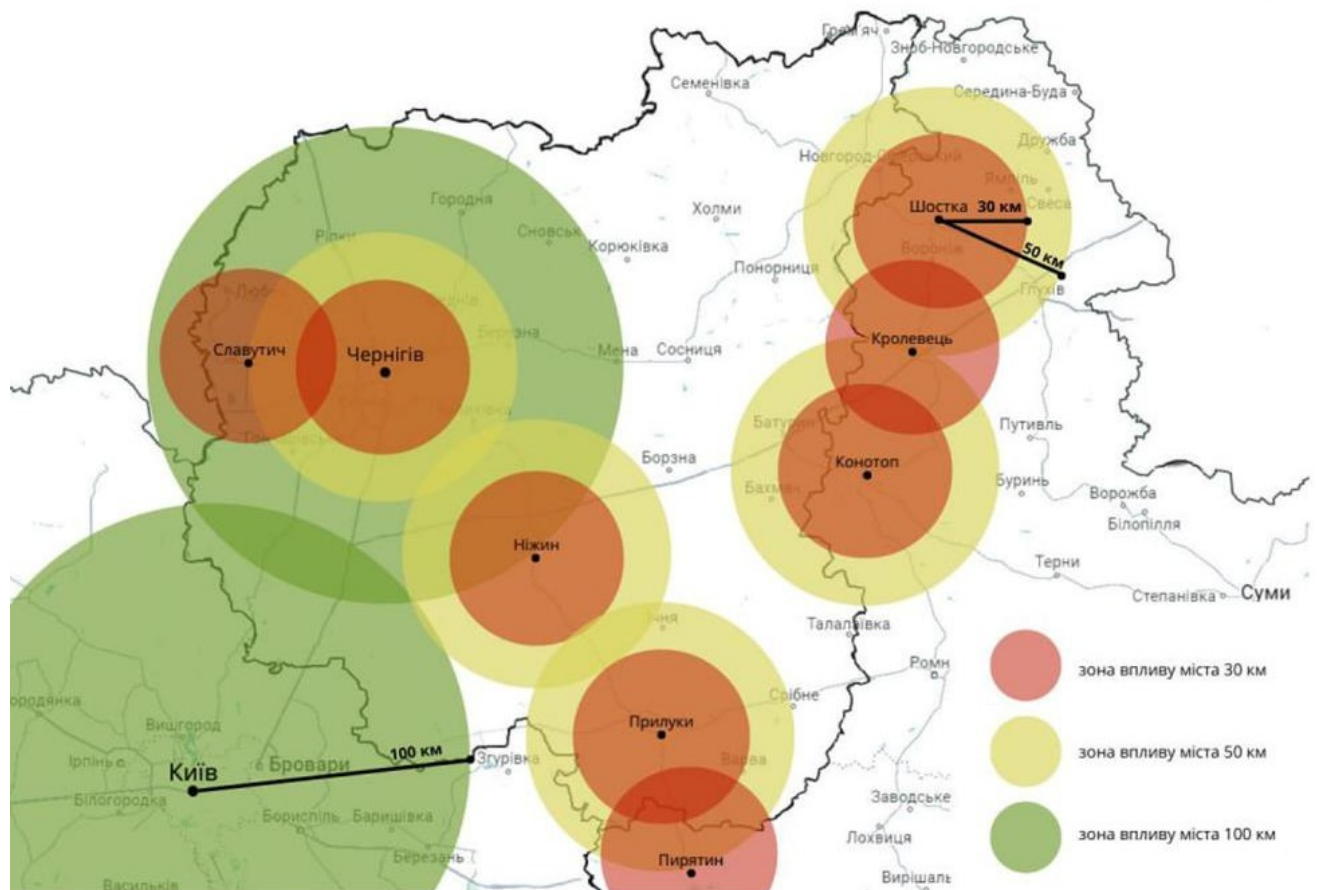

Рисунок 1.8 – Зони впливу великих міст Чернігівської області та прилеглих областей

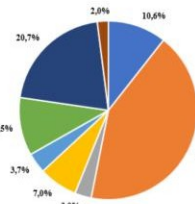
КАРТОСХЕМА "РОЗМІЩЕННЯ ТА СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНИХ ЦЕНТРІВ"

ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС

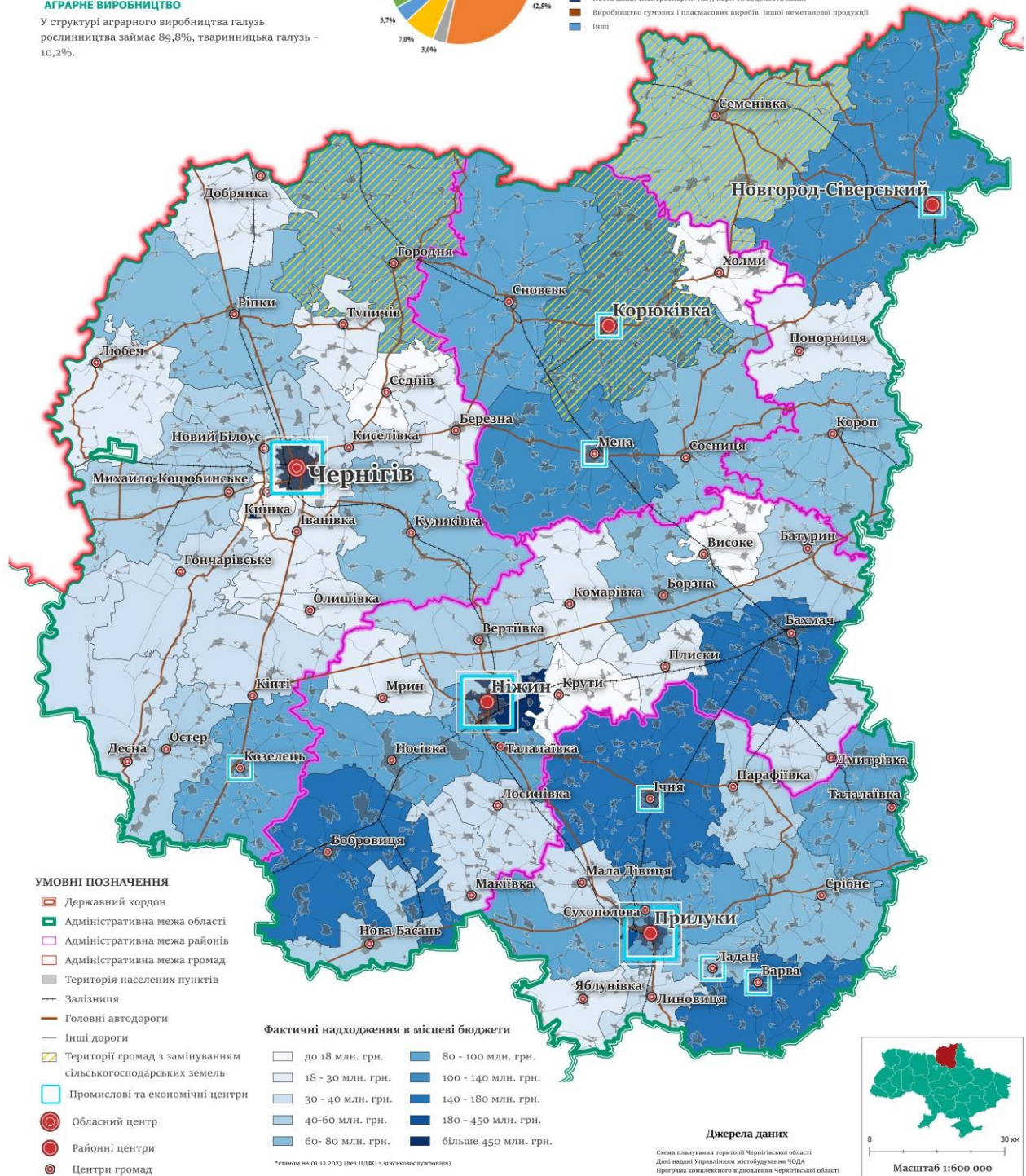
Промисловий комплекс області станом на 01.01.2022 року формували близько 950 підприємств. У структурі промислового виробництва домінує харчова промисловість, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, добувна промисловість.

АГРАРНЕ ВИРОБНИЦТВО

У структурі аграрного виробництва галузь рослинництва займає 89,8%, тваринництва галузь – 10,2%.

Структура промисловості за видами
(січень-серпень 2024 року, %)

- Добувна промисловість і розроблення кар'єрів
- Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів
- Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
- Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність
- Машинобудування та виробництво готових металевих виробів
- Постачання електроенергії, газу, пари та водопостачання
- Виробництво гумових і пластмасових виробів, інших неметалевої продукції
- Інші

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 1.9 – Розміщення та структура економічних центрів

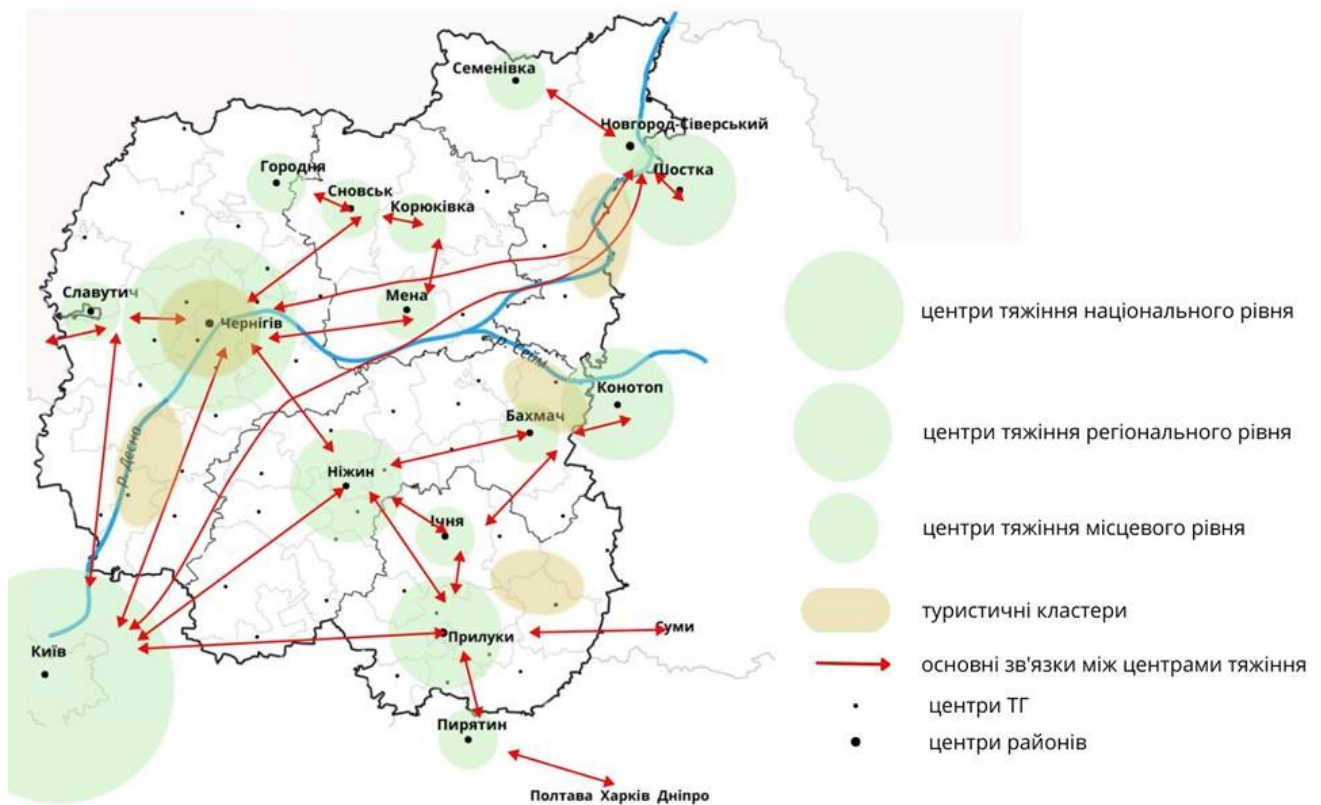

Рисунок 1.10 – Основні центри тяжіння та зв'язки між ними

Економічна характеристика

У структурі економіки області переважає аграрна складова – питома вага сільського господарства у валовій доданій вартості на 01.01.2022 року становила 29,9%, промисловості – 20,0%, послуг – 40,9%.

Чернігівщина має значний сільськогосподарський потенціал і є однією з найрозвинутіших аграрних областей України, яка забезпечує 5% виробництва сільськогосподарської продукції країни. Аграрії формують третю частину валової доданої вартості в області та більше 60% загальнообласного експорту. Аграрний комплекс області налічує 2174 зареєстрованих суб'єктів господарювання, у т. ч. 1111 фермерських господарств. Також в області зареєстровано 32 сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та 130,4 тис. особистих селянських господарств. Земельний фонд складає 3,2 млн га, у т. ч. 2,1 млн га сільськогосподарських угідь (65% від земельного фонду), що становить 5% усіх сільгоспугідь України.

У структурі аграрного виробництва галузь рослинництва займає 89,5%, тваринницька галузь – 10,5%. Станом на 01.01.2024 року в загальнодержавному рейтингу за валовим збором зернових культур область посіла 3 місце, по врожайності – 1 місце, питома вага поголів'я великої рогатої худоби області в Україні становила 5,8% (шосте місце серед регіонів України), поголів'я свиней – 3,6%, поголів'я птиці – 1,7%.

Промисловий комплекс області станом на 01.01.2022 року формували близько 950 підприємств (у т. ч. 122 великих і середніх), на яких працювало

майже 34,1 тис. осіб. У структурі промислового виробництва домінує харчова промисловість (36%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (26%), добувна промисловість (12%).

У товарній структурі експорту протягом тривалого періоду лідируючі позиції належали продовольчій продукції, зокрема зерновим культурам. Станом на 01.01.2022 року зернові культури займали 56,1% експортних поставок, жири та олії – 10,7%, деревина та вироби з деревини – 6,5%, готові харчові продукти – 5,3%, текстильні матеріали – 3,5%, папір та картон – 2,4%.

Станом на 01.01.2022 року найвагоміші експортні поставки товарів серед країн ЄС здійснювалися до Нідерландів, Іспанії, Румунії, Бельгії, Італії та Німеччини, серед інших країн світу – до Китаю, Азербайджану, Єгипту, Індії. Серед країн ЄС найбільші імпорتنі поставки товарів надходили з Німеччини, Італії, Литви, Польщі та Нідерландів, серед інших країн світу – з Китаю, США, Туреччини, Бразилії.

За результатами січня-червня 2024 року підприємства Чернігівщини здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами зі 104-х країн світу, обсяги зовнішньої торгівлі становили 657,4 млн дол. США (у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року відбулося збільшення на 7,1% (613,8 млн дол. США). Експортні поставки зменшились на 4,8% та становили 491,1 млн дол. США. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі склало 326,2 млн дол. США.

Аграрна продукція залишається найбільшою статтею регіонального експорту. Зокрема, провідні позиції продовжують утримувати зернові культури – майже половина від загального обсягу експорту – 49,3%.

Загальна чисельність робочої сили працездатного віку в Чернігівській області у 2021 році складала 436,2 тис. осіб, у т. ч. чоловіків – 221,7 тис. осіб (50,83%), жінок – 214,5 тис. осіб (49,17%), тобто рівень участі населення у робочій силі для жінок складає 74,6%, а для чоловіків – 78,6% до населення відповідної вікової групи.

Рівень безробіття (за методологією МОП) – 12,9% (перевищував загальнонаціональний рівень на 2,6 в.п.), у т. ч. для жінок – 11,7%, чоловіків – 13,9% до відповідної вікової групи. Загальний рівень зайнятості – 66,7%, у т. ч. жінок – 65,8%, чоловіків – 67,6%.

З викликами війни, зокрема переміщеннями, масованими обстрілами, відсутністю електропостачання – зросло навантаження на жінок, які виконують неоплачувану роботу з догляду, виховання дітей, обслуговування дому, прибирання й приготування їжі. У березні 2022 року частина шкіл перейшли на дистанційну форму навчання. Це означало, що жінкам, потрібно забезпечувати дітей гаджетами, налагоджувати доступ до інтернету, продумати, як дитина навчатиметься під час можливих відключень електропостачання й повітряних тривог. Під час великої війни відтворення стереотипних гендерних ролей, де за жінкою закріплюється неоплачувана робота, призводить до зменшення можливостей жінок у сфері оплачуваної праці. Це поглиблює характерний для області розрив у рівні оплати праці між жінками та чоловіками. Тому післявоєнна відбудова має бути гендерно чутливою й інклюзивною щодо людей різної гендерної ідентичності.

Соціальна інфраструктура

Станом на 01.09.2022 року у системі медичної допомоги функціонувало 14 обласних, 30 лікарень різного типу (міських, районних), 2 пологових будинки, 32 центри первинної медико-санітарної допомоги, 3 стоматологічні поліклініки, 1 «Сімейна поліклініка», 1 лікарська амбулаторія сімейного типу.

Медичну допомогу надавали 332 сімейних лікарів, з них 228 (68,7%) лікарів – у лікувально-профілактичних закладах сільської місцевості. Під час воєнного стану, особливо в період активних бойових дій, медичними працівниками було забезпечено безперервне надання медичної допомоги населенню області.

В медичних закладах області налічувалося 693 одиниці санітарного автотранспорту, у 72,9% наявного автотранспорту (509 од.) вичерпався термін експлуатації. Автомобільний парк служби екстреної медичної допомоги області складав 136 автомобілів швидкої медичної допомоги. Майже 30% (40 од.) санітарного транспорту вичерпали свій ресурс та потребують заміни.

Станом на 16 грудня 2024 року в області функціонують 390 закладів дошкільної освіти, до яких зараховано 17 665 дитини. Відсоток охоплення дітей віком від 3-х до 6-ти років дошкільною освітою становить 73%, а чисельність дітей в закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць – 69 осіб.

У 2024/2025 навчальному році функціонують 377 закладів загальної середньої освіти. До початку нового навчального року в області оптимізовано 17 закладів загальної середньої освіти, з них: ліквідовано 5 шкіл; призупинено освітній процес у зв'язку відсутністю учнівського контингенту в 4 закладах; реорганізовано у філії 8 закладів загальної середньої освіти.

Для надання якісних освітніх послуг в області діють 48 опорних закладів та 24 їх філії.

Для організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді, розвитку їх умінь і навичок в області функціонують 59 закладів позашкільної освіти (24643 дитини), з них 7 обласного підпорядкування.

В області функціонує 13 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, 23 заклади вищої та фахової передвищої освіти.

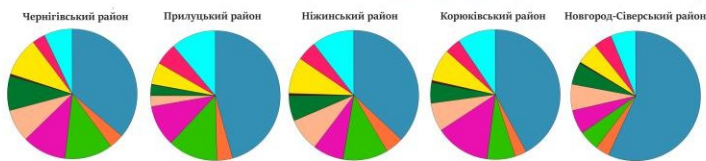
На 01.01.2022 року для занять фізичною культурою і спортом в області налічувалось 27 стадіонів, 409 спортивних залів, 10 критих плавальних басейнів, у т. ч. три 25-ти метрових (функціонує 1), 2009 площинних споруд (з них 740 футбольних полів, 20 тенісних кортів, 101 міні-футбольний та мультифункціональний майданчик зі штучним покриттям, 387 майданчиків з тренажерним обладнанням, 761 інший майданчик), 5 лижних баз, 4 веслувальні бази, 2 кінно-спортивні бази, 55 стрілецьких тирів, 41 фізкультурно-оздоровчий центр та 278 інших споруд (рис. 1.11).

КАРТОСХЕМА "МЕРЕЖА ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ"

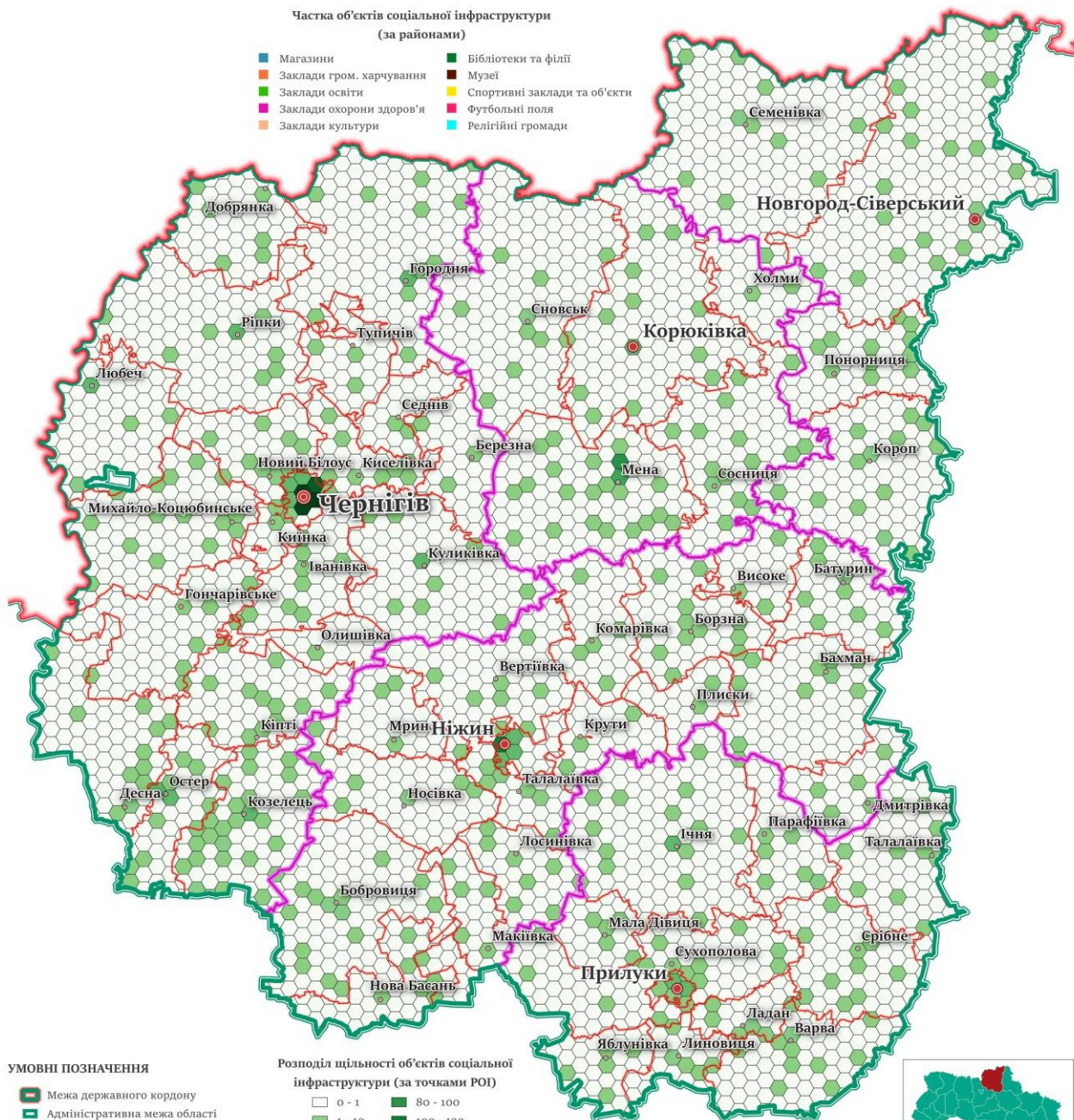
Частка об'єктів соціальної інфраструктури за районами

ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	390
ЗАКЛАДИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	377
ЗАКЛАДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	59
ЗАКЛАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	75
ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	62
СПОРТИВНІ ЗАЛИ	409
ЗАКЛАДИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	83

Частка об'єктів соціальної інфраструктури (за районами)

- Магазини
- Заклади гром. харчування
- Заклади освіти
- Заклади охорони здоров'я
- Заклади культури
- Бібліотеки та філії
- Музеї
- Спортивні заклади та об'єкти
- Футбольні поля
- Релігійні громади

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- Межа державного кордону
- Адміністративна межа області
- Адміністративна межа районів
- Адміністративні межі громад

Розподіл щільності об'єктів соціальної інфраструктури (за точками РОІ)

*Розподіл щільності об'єктів соціальної інфраструктури за точками РОІ (OSM Keypoint) - об'єкти суспільного значення, які забезпечують комфортне життя в населених пунктах) з розподілом кількості точок на площу 1 гектара (10 кв. км)

Джерела даних

Частка об'єктів соціальної інфраструктури (за районами) - дані Управління містобудування та архітектури
Розподіл кількості об'єктів соціальної інфраструктури (за точками РОІ) - за даними OSM (Keypoint) - об'єкти суспільного значення, які забезпечують комфортне життя в населених пунктах)

Рисунок 1.11 – «Мережа об'єктів соціальної інфраструктури»

Історико-культурний потенціал

Чернігівська область має значний історико-культурний потенціал. В області на державному обліку перебуває 6411 (10869 із внутрішньоконкомплексними) об'єктів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, археології, історії та монументального мистецтва:

- 186 (1788) національного значення: 135 архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, 27 (1726) археології, 23 (56) історії, 1 (6) монументального мистецтва;

- 4725 (7069) місцевого значення: 175 архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, 2456 (4251) археології, 2002 (2726) історії, 92 (92) монументального мистецтва;

- 1498 (2012) щойно виявлених об'єктів: 1094 (1515) археології, 346 (435) історії, 58 (62) монументального мистецтва.

Область має найбільшу в Україні кількість збережених пам'яток давньоруської архітектури у наземних об'єктах та в археологізованих залишках (Спасо-Преображенський собор XI ст., Борисоглібський собор XII ст., Успенський собор XII ст., Іллінська церква XII ст., П'ятницька церква XII-XIII ст., Юрієва божниця XII ст.).

Мережа закладів культури Чернігівської області налічує 715 закладів культури клубного типу, 570 бібліотек, 5 театральних-видовищних підприємств (4 – театри та 1 – обласний філармонічний центр фестивалів та концертних програм), 39 музейних закладів (35 – музеї, 3 – заповідники, 1 – меморіальний комплекс) та 1 зоопарк (рис. 1.12).

КАРТОСХЕМА "ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА МЕРЕЖА ОБЛАСТІ"

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ	309
САДОВО-ПАРКОВЕ МИСТЕЦТВО	15
ПАМ'ЯТКИ АРХЕОЛОГІЇ	5977
ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ	2782
МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО	97
ЗАКЛАДИ КЛУБНОГО ТИПУ	715
БІБЛІОТЕКИ	570
МУЗЕЇ	40

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Чернігівська область має значний історико-культурний потенціал. В області на державному обліку перебуває 6411 (10869 із внутрішньокімплексними) об'єктів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, археології, історії та монументального мистецтва. Мережа закладів культури Чернігівської області налічує 715 закладів культури клубного типу, 570 бібліотек, 5 театральні-видовищних підприємств (4 - театри та 1 - обласний філармонічний центр фестивалів та концертних програм), 39 музейних закладів (35 музеїв, 3 - заповідники, 1 - меморіальний комплекс) та 1 зоопарк.

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 1.12 – «Туристично-рекреаційна мережа»

Джерела інформації

1. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.
2. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: транспорт, мобільність, перевезення, логістика. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 72 с.
3. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Рекомендації до програми комплексного відновлення Чернігівської області: навколишнє природне середовище. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 66 с.
4. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>
5. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

2. Містобудівна документація на території області, аналіз її актуальності та ступінь її реалізації

Законодавством України встановлено, що містобудівна документація є правовою та інформаційною основою для інвестицій у будівництво, використання територій, реалізації масштабних проєктів, а організацію і проведення робіт з планування територій на регіональному та місцевому рівнях покладено саме на місцеві ради та їх виконавчі органи за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів.

Містобудівна документація обласного (регіонального) рівня

Схема планування території Чернігівської області розроблена у 2012 році, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 28.09.2012, але на даний час цей документ значним чином втратив свій планувально-стратегічний ресурс та потребує коригування.

Містобудівна документація субрегіонального (районного) рівня

На даний час територія Чернігівської області включає 5 нових (укрупнених районів). На ці адміністративно-територіальні утворення Схеми планування територій районів не розроблялись. На даний час наявні 22 проєкти районного планування (старих/ліквідованих районів). Проте на даний момент вся ця документація втратила свій планувально-стратегічний ресурс, є морально та фізично застарілою. Зокрема ці проєкти районного планування вже не відповідають вимогам сучасного законодавства та нового адміністративно-територіального устрою.

Містобудівна документація місцевого рівня

Згідно діючого адміністративно-територіального устрою в області загалом налічується 1509 населених пунктів. Починаючи з 2011 року (з моменту прийняття Закону України «Про регулювання містобудівної документації») було розроблено та затверджено:

- 0 комплексних планів просторового розвитку території територіальної громади
- 190 нових генеральних планів;
- 171 плани зонування території;
- 426 детальні плани території.

В усіх 57 територіальних громадах області відсутні розроблені та затверджені комплексні плани просторового розвитку територій територіальних громад.

Рішення про розроблення комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади прийнято в 22 територіальних громадах області. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Стан розроблення комплексних планів просторового розвитку територій
територіальних громад

№ з/п	Найменування громади	Рішення щодо розроблення
1	Ніжинська міська рада	Рішення від 06.08.2024 № 22-39/2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Ніжинської міської територіальної громади».
2	Бахмацька міська рада	Рішення від 28.10.2021 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Бахмацької міської територіальної громади».
3	Парафіївська селищна рада	Рішення від 25.11.2021 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Парафіївської територіальної громади Прилуцького району Чернігівської області».
4	Деснянська селищна рада	Рішення від 27.10.2023 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Деснянської селищної територіальної громади».
5	Киселівська сільська рада	Рішення від 21.12.2021 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Киселівської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області в 2021-2025 роках».
6	Семенівська міська рада	Рішення від 16.07.2024 № 1356 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Семенівської територіальної громади».
7	Іванівська сільська рада	Рішення від 21.03.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Іванівської сільської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області».
8	Остерська міська рада	Рішення від 22.03.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Остерської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області».
9	Кіптівська сільська рада	Рішення від 30.05.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Кіптівської сільської територіальної громади».
10	Михайло-Коцюбинська селищна рада	Рішення від 04.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку

№ з/п	Найменування громади	Рішення щодо розроблення
		території Михайло-Коцюбинської селищної територіальної громади».
11	Ріпкинська селищна рада	Рішення від 06.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Михайло-Коцюбинської селищної територіальної громади».
12	Козелецька селищна рада	Рішення від 07.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Козелецької селищної територіальної громади».
13	Лосинівська селищна рада	Рішення від 25.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Лосинівської селищної територіальної громади».
14	Менська міська рада	Рішення від 26.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Менської міської територіальної громади».
15	Корюківська міська рада	Рішення від 28.06.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Корюківської міської територіальної громади».
16	Батуринська міська рада	Рішення від 12.07.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Батуринської територіальної громади».
17	Новобілоуська сільська рада	Рішення від 12.07.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Новобілоуської сільської територіальної громади».
18	Куликівська селищна рада	Рішення від 29.07.2024 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Куликівської селищної територіальної громади».
19	Седнівська селищна рада	Рішення від 31.07.2024 №9 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Седнівської територіальної громади».
20	Сосницька селищна рада	Рішення від 21.08.2024 №26-3099/8 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Сосницької селищної територіальної громади».
21	Понорницька селищна рада	Рішення від 17.10.2024 №26-3849 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Понорницької селищної територіальної громади».

№ з/п	Найменування громади	Рішення щодо розроблення
22	Варвинська селищна рада	Рішення від 24.10.2024 №316 «Про розроблення Комплексного плану просторового розвитку території Варвинської селищної територіальної громади».

З метою реалізації постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 року №853 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад» розпорядженням голови Чернігівської обласної державної адміністрації від 15.11.2021 року №1039 створено обласну робочу групу для прийняття рішень щодо розподілу коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад. У 2021-2024 роках кошти субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад в Чернігівській області не розподілялися.

У 2024 році затверджено: генеральних планів – 1, зонінгів – 1; детальних планів територій в межах населених пунктів – 18, детальних планів територій за межами населених пунктів – 8.

Нижче наведена інформація щодо стану затвердження містобудівної документації в розрізі районів Чернігівської області (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Затверджена містобудівна документація в розрізі районів Чернігівської області

№	Район	Кількість НП за АТУ	Відсутня	Застаріла	Затверджено			
					Генеральні плани	Зонінги	ДПТ в межах НП	ДПТ за межами НП
1	Корюківський	218	102	106	10	9	23	20
2	Ніжинський	318	119	161	38	34	101	36
3	Н.-Сіверський	222	111	96	15	14	21	5
4	Прилуцький	279	82	111	86	81	25	8
5	Чернігівський	472	202	229	41	33	65	122
	ВСЬОГО	1509	616	703	190	171	235	191

Таблиця 2.3

Затверджена містобудівна документація в Чернігівській області в розрізі років

Рік	Затверджено по роках			
	Генеральні плани	Зонінги	ДПТ в межах НП	ДПТ за межами НП
2011		1		
2012	2	1		
2013	1		1	2
2014	3		3	
2015	5	4	1	4
2016	7	4	10	6
2017	14	13	30	12
2018	32	32	63	31
2019	57	58	39	31
2020	49	43	24	43
2021	13	12	14	14
2022	2	2	15	13
2023	4	1	17	27
2024	1	1	18	8
ВСЬОГО	190	171	235	191

Таблиця 2.4

Стан забезпечення містобудівною документацією на місцевому рівні

Адміністративно-територіальна одиниця (АТО)	Кількість АТО	Затверджена містобудівна документація по періодах				Всього
		до 1990	1991-2010	2011-2020	після 2021	
Схеми планування територій						
Область	1	—	—	1	—	1
Райони	5	—	—	—	—	—
Генеральні плани населених пунктів						
Місто	16	3	3	8	2	16
Селище, село	1493	686	11	162	18	877
ВСЬОГО	1509	689	14	170	20	893

За результатами містобудівного моніторингу встановлено, що генеральними планами забезпечено 893 населених пунктів із 1509 існуючих в області, що складає 59,2% від загальної кількості.

Переважає більшість цієї містобудівної документації, а саме 689 документів, було розроблено і затверджено ще у 60-90-ті роки минулого століття, і на даний час є морально застарілою. Крім того, основна частина містобудівної документації представлена лише в паперовому вигляді та створена у недержавній системі координат, що суперечить вимогам Закону України «Про

регулювання містобудівної діяльності», та унеможливило ведення містобудівного кадастру. По 616 населених пунктах області містобудівна документація ніколи не розроблялась.

Основним стримуючим фактором розроблення нової містобудівної документації залишається обмеженість коштів у місцевих бюджетах.

Рішення про розроблення програм комплексного відновлення територій територіальних громад прийнято у 14 територіальних громадах області (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Перелік суб'єктів, що прийняли рішення щодо розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади

№ з/п	Громади	Рішення щодо розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади
1	Талалаївська сільська рада	Рішення від 02.08.2023 №100 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Талалаївської громади Ніжинського району Чернігівської області»
2	Семенівська міська рада	Рішення від 04.08.2023 №203 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Семенівської міської територіальної громади»
3	Ічнянська міська рада	Рішення від 23.08.2023 №217 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Ічнянської міської територіальної громади Прилуцького району Чернігівської області»
4	Городнянська міська рада	Рішення від 23.08.2023 №381 «Про розробку проєкту Програми комплексного відновлення території Городнянської міської територіальної громади»
5	Куликівська селищна рада	Рішення від 08.05.2023 №60 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Куликівської селищної територіальної громади на 2023-2025 роки»
6	Киїнська сільська рада	Рішення від 26.07.2023 №198 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Киїнської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області»
7	Новобілоуська сільська рада	Рішення від 18.09.2023 №460 «Про розроблення Програми комплексного відновлення Новобілоуської сільської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області»
8	Новобасанська сільська рада	Рішення виконавчого комітету Новобасанської сільської ради №413 від 22.08.2024 року «Про розробку Програми комплексного відновлення території Новобасанської сільської територіальної громади Ніжинського району Чернігівської області (її частини)»

№ з/п	Громади	Рішення щодо розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади
9	Іванівська сільська рада	Рішення від 30.11.2023 № 151 «Про розроблення Програми комплексного відновлення Іванівської сільської територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області»
10	Батуринська міська рада	Рішення від 07.12.2023 року № 4 «Про розробку Програми комплексного відновлення території Батуринської міської територіальної громади на 2024-2028 роки»
11	Ладанська селищна рада	Рішення від 26.04.2024 року № 30 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Ладанської територіальної громади»
12	Коропська селищна рада	Рішення від 10.06.2024 року № 434 «Про розроблення Програми комплексного відновлення території Коропської селищної територіальної громади Новгород-Сіверського району Чернігівської області»
13	Михайло-Коцюбинська селищна рада	Рішення від 20.06.2024 № 700 «Про розробку Програми комплексного відновлення території Михайло-Коцюбинської селищної територіальної громади Чернігівського району Чернігівської області»
14	Ріпкинська селищна рада	Рішення від 27.06.2024 № 166 «Про розробку Програми комплексного відновлення території Ріпкинської селищної територіальної громади»

Станом на 01 січня 2025 року в Чернігівській області затверджено 3 програми комплексного відновлення території територіальної громади: Семенівської, Новобілоуської, Куликівської).

Джерела інформації

1. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

2. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

3. Довідка щодо стану розроблення та затвердження містобудівної документації по Чернігівській області в 2011-2024 роках. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 4 с.

3. Регіональна стратегія розвитку, аналіз її актуальності та ступеня її реалізації

Стратегія сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року та План заходів з її реалізації у 2021-2023 роках (І етап), затверджені рішенням двадцять першої сесії обласної ради сьомого скликання 18.12.2019 року № 4-21/VII (в редакції рішень двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 року № 43-25/VII та четвертої сесії обласної ради восьмого скликання від 20.04.2021 року № 5-4/VIII).

Стратегія та План заходів розроблені відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки.

У Стратегії визначені 5 стратегічних цілей:

1. Розвиток людського потенціалу.
2. Комфортні та безпечні умови для життя.
3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.
4. Прискорений інноваційний розвиток пріоритетних сфер економічної діяльності (на основі смарт-спеціалізації регіону).
5. Ефективне багаторівневе врядування та управління територіальним розвитком.

Звіт про результати проведення моніторингу та звіт з оцінки результативності виконання Плану заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року за підсумками 2021 року затверджені рішенням сесії обласної ради восьмого скликання від 16.09.2022 року №2-11/VIII. Звіт про виконання Плану заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року затверджений рішенням сесії обласної ради восьмого скликання від 17.09.2024 року №3-19/ VIII.

Відповідно до законодавства щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій (розділ II. Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 09.07.2022 року № 2389-IX №2389-IX) встановлено, що для регіонів, віднесених до територій відновлення, на період реалізації плану відновлення та розвитку регіонів положення щодо реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації можуть не застосовуватися. Зважаючи на зазначене, План заходів з реалізації у 2024-2027 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року не розроблявся.

З метою визначення та реалізації першочергових кроків з відновлення в області розроблено стратегічний документ – «Чернігівщина від відновлення до розвитку», в якому напрацьовані пріоритетні напрями та заходи, які необхідно здійснити в найближчій перспективі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 року № 940 внесено зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, що обумовлює необхідність приведення регіональних стратегій розвитку у

відповідність із Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки у шестимісячний строк.

Робота з оновлення Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року розпочата згідно розпорядження начальника Чернігівської ОВА від 06.09.2024 року № 755 «Про утворення Робочої групи із внесення змін до Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року».

Джерела інформації

1. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>
2. Чернігівщина: від відновлення до розвитку: Чернігів – 2023р. – 68с. Режим доступу: <https://dfin.cg.gov.ua/index.php?id=39531&tp=1>

4. Аналіз негативних впливів (зокрема бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій) та оцінка їх наслідків (збитків), що призвели до необхідності розроблення програми

Згідно результатів досліджень Київської школи економіки Чернігівщина є однією з найбільш постраждалих областей України в результаті військової агресії російської федерації (рис. 4.1).

Станом на початок 2024 року загальний обсяг прямих збитків, завданих об'єктам Чернігівської області в результаті повномасштабного російського вторгнення становить близько 5,8 млрд дол. США.

Станом на 01.01.2025 року загальна кількість пошкоджених об'єктів інфраструктури та життєзабезпечення склала 2652 одиниці, з них:

- ~ 154 заклади освіти;
- ~ 76 закладів охорони здоров'я;
- ~ 62 адміністративні будівлі та 1 ЦНАП;
- ~ 6 закладів соціального захисту;
- ~ 105 закладів культури (без урахування релігійних споруд)
- ~ 13 закладів спорту;
- ~ 1648 об'єктів життєзабезпечення;
- ~ 41 міст загального користування державного та місцевого значення;
- ~ 63 промислових підприємства;
- ~ 484 інших об'єктів інфраструктури.

Структура пошкоджень об'єктів інфраструктури та життєзабезпечення Чернігівської області представлена на рис. 4.2.

Найбільша частку в загальній структурі пошкоджень займають об'єкти життєзабезпечення – 62,1%, інфраструктури – 18,3%, заклади освіти – 5,8% та об'єкти культури – 4,0%.

КАРТОСХЕМА "ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТІ, ЩО БУЛИ ОКУПОВАНІ ТА НА ТЕРИТОРІЇ
ЯКИХ ВЕЛИСЬ БОЙОВІ ДІЇ"

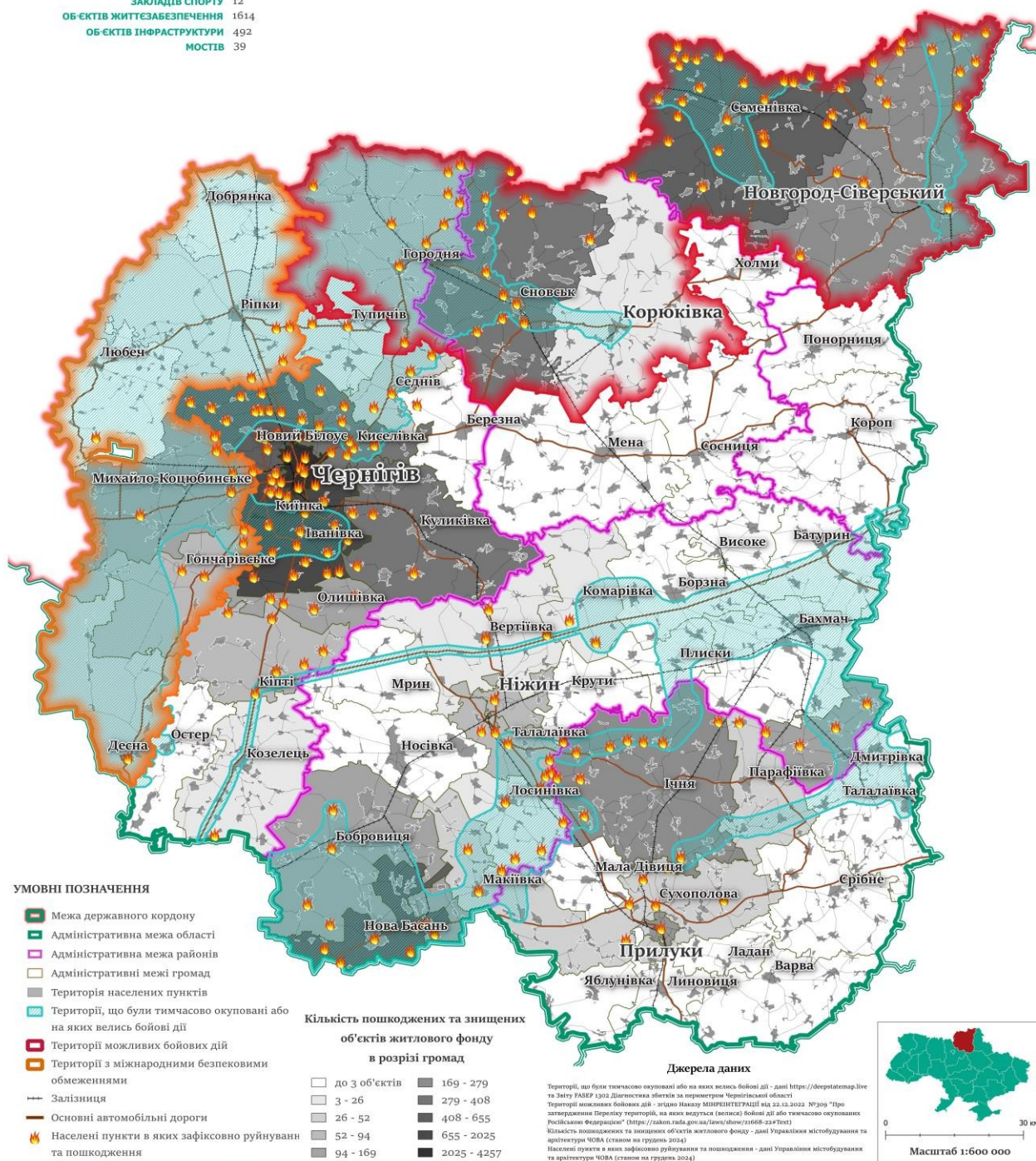

ЗАФІКСОВАНО ПОШКОДЖЕННЯ ТА РУЙНУВАННЯ.

ЖИТЛОВОГО ФОНДУ	12110 об'єктів житлового фонду
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	151
ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	75
АДМІНІСТРАТИВНИХ ЗАКЛАДІВ	62
ЗАКЛАДІВ СПОРТУ	12
ОБ'ЄКТІВ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	1614
ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ	492
МОСТІВ	39

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Загалом в Чернігівській області станом на січень 2025 року визначено 5 громад зі статусом території можливих бойових дій: Новгород-Сіверська міська територіальна громада, Корюківська міська територіальна громада, Семенівська міська територіальна громада, Сновська міська територіальна громада, Городнянська міська територіальна громада. Під час вторгнення військ російської федерації бойові дії було зафіксовано на території більше 38 територіальних громад.

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 4.1 - Території області, що були окуповані та території на яких велися бойові дії

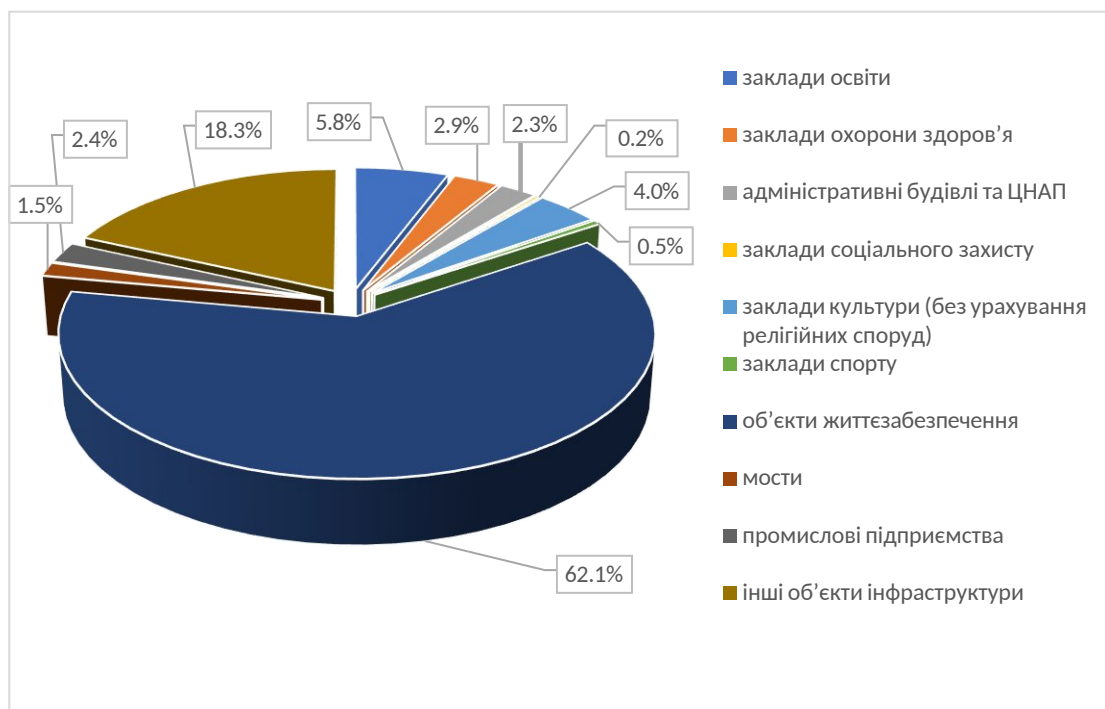

Рисунок 4.2 - Структура пошкоджень об'єктів інфраструктури та життєзабезпечення Чернігівської області

Житловий фонд та об'єкти громадського призначення

В першу чергу, значних пошкоджень та руйнувань зазнав житловий фонд області. Внаслідок обстрілів, авіаційних та ракетних ударів станом на 01.01.2025 року загальна кількість пошкоджених об'єктів житлового фонду області становила 12342 будівель (1186 багатоповерхових житлових будинків та 11156 приватних садиб) (табл. 4.1).

Таблиця 4.1
Склад та структура пошкоджень за типом житлового фонду Чернігівської області

Тип об'єкту	Кількість пошкоджених будівель, од.	Частка пошкоджених будівель, %
Багатоквартирні будинки	1186	9,6
Приватні садиби	11156	90,4
Всього	12342	100,0

Більше 90% пошкоджень відноситься до приватного сектору, який становить близько половини всього житлового фонду Чернігівської області.

Станом на 01.01.2025 року найбільше пошкоджень житлового фонду зафіксовано у населених пунктах тих районів, де велися активні бойові дії на початку повномасштабного вторгнення: Чернігівський – 78,7%, Ніжинський – 8,7% та Новгород-Сіверський – 6,6% (рис. 4.3).

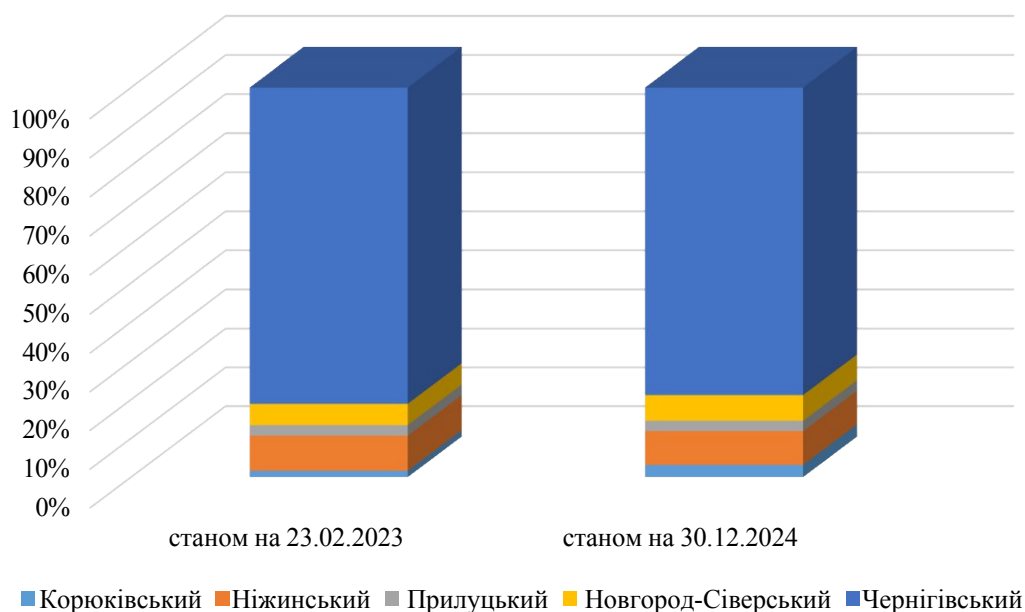

Рисунок 4.3 – Структура пошкоджень житлового фонду залежно від району Чернігівської області, %

Станом на 01.01.2025 року з 57 територіальних громад Чернігівської області пошкоджень зазнали багатоквартирні будинки у 25 громадах. Найбільше пошкоджень будівель багатоквартирного житлового фонду зафіксовано у Чернігівській міській територіальній громаді – 961 об'єкт (81%). Інші територіальні громади зазнали значно менших пошкоджень, зокрема: Деснянська – 52 об'єкти (4,4%), Новгород-Сіверська – 33 (2,8%), Гончарівська – 27 (2,3%) та Ніжинська – 26 об'єктів (2,2%) (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Склад та структура пошкоджень багатоквартирного житлового фонду в розрізі територіальних громад Чернігівської області

№ з/п	Громада	Станом на 01.01.2025 року	
		Кількість пошкоджених будівель, од.	Частка пошкоджених будівель, %
1	Чернігівська	961	81,0
2	Деснянська	52	4,4
3	Новгород-Сіверська	33	2,8
4	Гончарівська	27	2,3
5	Ніжинська	26	2,2
6	Іванівська	21	1,8
7	Семенівська	18	1,5
8	Киселівська	7	0,6
9	Городнянська	6	0,5
10	Ічнянська	6	0,5
11	Новобасанська	6	0,5

№ з/п	Громада	Станом на 01.01.2025 року	
		Кількість пошкоджених будівель, од.	Частка пошкоджених будівель, %
12	Киїнська	4	0,3
13	Дмитрівська	2	0,2
14	Новобілоуська	2	0,2
15	Прилуцька	2	0,2
16	Сновська	2	0,2
17	Кіптівська	2	0,2
18	Парафіївська	2	0,2
19	Вергіївська	1	0,1
20	Куликівська	1	0,1
21	Макіївська	1	0,1
22	Малодівицька	1	0,1
23	Михайло- Коцюбинська	1	0,1
24	Седнівська	1	0,1
25	Сухополов'янська	1	0,1
	Всього	1186	100

Внаслідок військової агресії з боку російської федерації пошкоджень та руйнувань зазнав приватний сектор 37 територіальних громад Чернігівської області.

Найбільше пошкоджень об'єктів приватного сектору зафіксовано у Чернігівській міській територіальній громаді – 3303 будівлі (29,6%), Іванівській – 2004 (18%), Киїнській – 1306 (11,7%), Новобілоуській – 653 (5,9%) та Новобасанській – 567 (5,1%) (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Склад та структура пошкоджень приватного житлового фонду в розрізі територіальних громад Чернігівської області

№ з/п	Громада	Станом на 01.01.2025 року	
		Кількість пошкоджених будівель, од.	Частка пошкоджених будівель, %
1	Чернігівська	3303	29,6
2	Іванівська	2004	18
3	Киїнська	1306	11,7
4	Новобілоуська	653	5,9
5	Новобасанська	567	5,1
6	Семенівська	520	4,7
7	Киселівська	403	3,6
8	Куликівська	375	3,4
9	Сновська	366	3,3

№ з/п	Громада	Станом на 01.01.2025 року	
		Кількість пошкоджених будівель, од.	Частка пошкоджених будівель, %
10	Новгород-Сіверська	246	2,2
11	Ічнянська	231	2,1
12	Олишівська	173	1,6
13	Михайло- Коцюбинська	147	1,3
14	Бобровицька	120	1,1
15	Дмитрівська	115	1,0
16	Талалаївська	94	0,8
17	Городнянська	87	0,8
18	Кіптівська	72	0,6
19	Ніжинська	57	0,5
20	Макіївська	46	0,4
21	Сухополов'янська	43	0,4
22	Седнівська	42	0,4
23	Гончарівська	37	0,3
24	Парафіївська	37	0,3
25	Лосинівська	26	0,2
26	Корюківська	24	0,2
27	Тупичівська	17	0,2
28	Ріпкинська	10	0,1
29	Комарівська	9	0,1
30	Козелецька	8	0,1
31	Вертіївська	6	0,1
32	Малодівицька	4	0,04
33	Крутівська	3	0,03
34	Срібнянська	2	0,02
35	Березнянська	1	0,01
36	Бахмацька	1	0,01
37	Варвинська	1	0,01
Всього		11156	100

Структура пошкоджень приватного житлового фонду залежно від їх ступеня представлена на рис. 4.4.

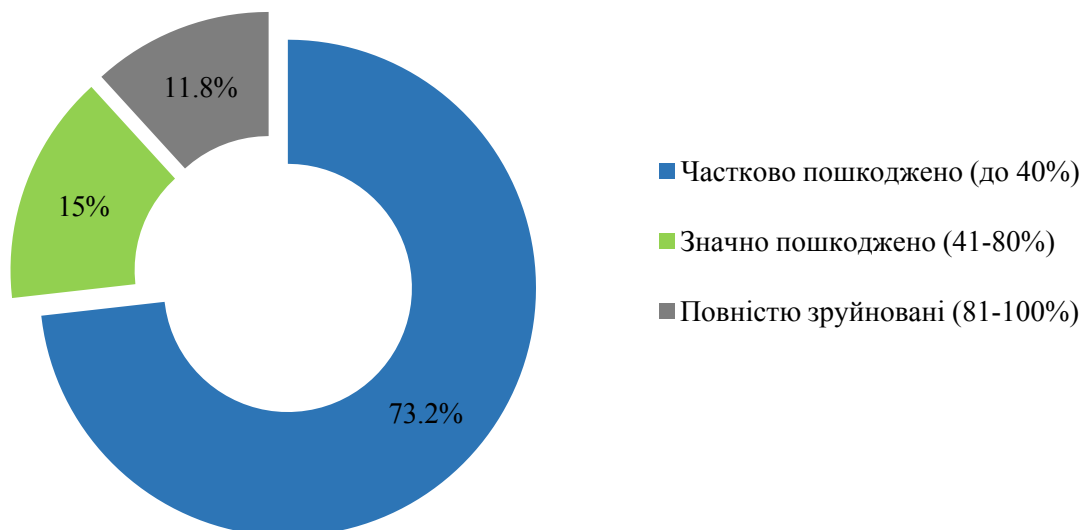

Рисунок 4.4 - Склад та структура пошкоджень житлового фонду Чернігівської області залежно від ступеня пошкодження

Залежно від ступеня пошкоджень житлового фонду найбільша частка пошкоджень 73,2% відноситься до I категорії (до 40% пошкоджень), 15% - до II категорії (від 41% до 80% пошкоджень). Частка повністю зруйнованих приватних житлових будівель у Чернігівській області становить 11,8%.

Продовольча безпека регіону і споживчий ринок

Харчова промисловість займає провідне місце у структурі промисловості регіону. Питома вага галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальних обсягах реалізації промислової продукції Чернігівської області у 2024 році склала близько 42%. Асортимент товарів налічує понад 1500 найменувань продукції.

У галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2024 році працювало та сплачувало податки: у Прилуцькому районі – 13 підприємств, у Чернігівському – 52 підприємства, у Новгород-Сіверському – 7 підприємств, у Ніжинському – 21 підприємство, у Корюківському – 12 підприємств. Крім того, виробництвом харчових продуктів займалися 15 сільськогосподарських підприємств.

Потужності місцевих підприємств дозволяють переробити за рік: 17 тис. тонн м'яса, 450 тис. тонн молока, виробити 140 тис. тонн хліба та хлібобулочних виробів, 10 тис. тонн кондитерських виробів, 400 тонн риби та рибопродуктів, 42 млн декалітрів пива, 25 млрд штук цигарок. Підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів здатні повністю забезпечити потреби області в основних продуктах харчування та мають значний експортний потенціал.

Підприємства харчопереробної галузі області реалізують продукцію як в Україні, так і за її межами, географія експорту охоплює понад 50 країн світу.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та Міністерство закордонних справ України спільно працюють над відкриттям нових ринків для українського експорту, надаючи підтримку виробникам та усуваючи технічні перешкоди в торгівлі, а також забезпечуючи державні гарантії щодо дотримання вимог країн-партнерів. Держпродспоживслужбою ініційовано процедури започаткування переговорного процесу стосовно поліпшення доступу на ринки шляхом погодження форм міжнародних сертифікатів.

На даний час 28 підприємств харчової промисловості Чернігівської області мають право експорту. Сертифікацію систем менеджменту харчової безпечності (HACCP, ISO, FSSC) мають 53 підприємства харчопереробної галузі Чернігівської області, в т. ч. по районах: Прилуцький - 7, Чернігівський - 26, Новгород-Сіверський - 2, Ніжинський - 15, Корюківський - 3.

Внаслідок військової агресії РФ проти України у 2022 році було повністю знищено виробничі потужності двох переробних підприємств у Чернігівському районі. Ще 7 підприємств району зазнали пошкоджень. Всі постраждали харчопереробні підприємства відновили роботу та станом на кінець 2024 року здійснюють виробничу діяльність.

Разом з тим, в окремих громадах області суб'єктами господарювання організовано переробку сільськогосподарської сировини, зокрема створені міні-пекарні, цехи по переробці молока та виробництву олії тощо.

За інформацією головного управління статистики в Чернігівській області, індекс виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за 10 місяців 2024 року (у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року) по Чернігівській області склав 89,2%, в т. ч. харчових продуктів – 86,4%, напоїв – 108,3%.

Індекси виробництва за січень-жовтень 2024 порівняно з січнем-жовтнем 2023 по підгалузям склали:

- виробництво м'яса та м'ясопродуктів – 100,7%;
- перероблення та консервування риби – 22,0%;
- перероблення та консервування фруктів та овочів – 83,7%;
- виробництво олії та тваринних жирів – 88,4%;
- виробництво молочних продуктів – 86,6%;
- виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмалепродуктів – 97,4%;
- виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів – 67,6%;
- виробництво інших харчових продуктів – 138,9%;
- виробництво готових кормів для тварин – 107,2%.

Внаслідок повномасштабного вторгнення інфраструктура споживчого ринку в Чернігівській області зазнала суттєвих збитків. Були пошкоджені або зруйновані більше 170 магазинів та 19 закладів громадського харчування (ресторанного бізнесу) (без урахування м. Чернігова), 2 ринки, 23 автозаправні станції (комплекси).

Водночас, станом на 01.10.2022 року відновили діяльність 134 магазини та 12 закладів громадського харчування (ресторанного бізнесу) (без урахування м. Чернігова), 2 ринки, 7 АЗС. Активно відновили діяльність та повноцінно працюють підприємства галузі торгівлі.

Станом на листопад 2023 року, за інформацією, наданою територіальними громадами, у сфері внутрішньої торгівлі області продовжують роботу понад 7,1 тис. стаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі, у т. ч. 1,7 тис. – продовольчих магазинів, 2,4 тис. – непродовольчих та 3,0 тис. – змішаних; 45 ринків та 180 автозаправних станцій (комплексів). Виїзне торговельне обслуговування в 471 населеному пункті здійснюють 739 суб'єктів господарювання. Функціонують 1377 закладів ресторанного господарства.

Оборот роздрібної торгівлі в області за січень-червень 2024 року перевищив 21,0 млрд грн і збільшився у порівнянні з відповідним періодом 2023 року на 21,4%.

Виробничий комплекс

Промисловість

Через повномасштабне військове вторгнення російської федерації Чернігівська область зазнала значних втрат, був завданий потужний удар по всіх ланках економічної системи та економічних зв'язках, в першу чергу через знищення обладнання, виробничих ліній, комунікаційних мереж, транспортних засобів, ускладнення логістики, зниження попиту та знищення ланцюгів постачання матеріалів і комплектуючих.

В результаті військової російської агресії руйнувань та пошкоджень зазнали 63 (6,6%) з 950 промислових підприємств області. Найбільші руйнування зафіксовано на підприємствах машинобудування, легкої та харчової промисловості.

Через бойові дії загалом було втрачено більше 3000 робочих місць.

Відповідно до стратегічного документу «Чернігівщина: від відновлення до розвитку» у 2022 році, незважаючи на суттєве скорочення вдалося зберегти економічний потенціал регіону. Промисловість зменшила виробництво на 25,8%, сільське господарство – на 20,8%, експорт зменшився на 39,7%.

У 2023 році спостерігалось поступове зростання економічних показників. Незважаючи на пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, проблеми в енергетичному забезпеченні, відтік кадрів, відсутність або скорочення замовлень, проблеми з логістикою, брак обігових коштів на відновлення, більшість суб'єктів промислового бізнесу відновило виробництво на рівні вищому від довоєнних обсягів.

Довоєнних обсягів реалізації продукції 2021 року не досягли такі сфери переробної промисловості області як (табл. 4.4):

- виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність – 93,6%;
- виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 70,9%;

- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 57,6%.

Таблиця 4.4

Обсяги реалізованої продукції за 2021-2023 роки у Чернігівській області

Вид промисловості	Обсяг реалізованої промислової продукції (оборот)		
	2021 рік	2023 рік	
	млн грн	млн грн	у % до 2021 року
Промисловість, в цілому	39512,7	47706,4	120,7
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3953	5975,8	151,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	14743,8	20151,4	136,7
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1077,9	1822,1	169,0
Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	4128	3862,3	93,6
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	542,7	384,6	70,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1584,9	912,5	57,6
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1057	1343	127,1
Машинобудування (крім ремонту та монтажу машин і устаткування)	2969,7	3276,3	110,3
Виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування	0	529,4	100
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	7653,3	7862,3	102,7
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	693,7	804,6	116

Джерело: Дані Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації

У 2024 році продовжується поступове відродження промислового потенціалу та зростання економічних показників, хоча більшість підприємств не досягли рівня 2021 року. Виробництво відновлено на рівні 90% від обсягів до повномасштабного вторгнення внаслідок загострення проблем в енергозабезпеченні, відтоку кадрів, проблем з логістикою, відсутності або скорочення замовлень, браку обігових коштів на відновлення.

Індекс промислової продукції за січень-червень 2024 року склав 101,4% до відповідного періоду 2023 року. Обсяг реалізованої продукції за січень-червень 2024 року становить 26,7 млрд грн.

Аграрний комплекс

Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Багато посівних територій було заміновано, частково пошкоджено або повністю знищено майно, техніку, обладнання та склади.

В результаті замінування сільськогосподарських земель, Чернігівщина втратила понад 20% свого валового продукту.

Зокрема, найбільших втрат від замінування сільськогосподарських земель зазнали Городнянська, Корюківська та Семенівська громади.

З початку 2024 року Городнянська територіальна громада через замінування земельних ділянок та будівництво фортифікаційних споруд втратила близько 3,4 млн грн. З початку цього року в Городнянській територіальній громаді подано 1652 заявки на отримання пільг від власників ділянок на близько 3,6 тис. га землі.

За даними керівництва Корюківської територіальної громади, остання втрачає близько 5 млн грн на квартал через заміновані землі, що складає близько 10% місцевого бюджету.

У Семенівській територіальній громаді збитки не обмежуються лише втратою земельного податку, а зумовлені також замінуванням лісових угідь. У громаді загальна площа замінованих лісових угідь становить близько 20 тис. га, що становить 29,4% від загальної площі лісових угідь, що, в свою чергу, призводить до значних прямих та непрямих податкових втрат місцевого бюджету.

В цілому, станом на 16.08.2024 року на території Чернігівської області розмінування потребує 20465,4 га, з яких обстежено 3189,36 га (15,6%). Площа земель сільськогосподарського призначення, що потребують розмінування становить 3153,5 га.

Розвиток підприємництва

Руйнування та пошкодження об'єктів ведення бізнесу під час бойових дій внаслідок російської агресії, втрата традиційних ринків збуту товарів, розрив ланцюгів постачання сировини і матеріалів, дефіцит кадрів, прискорення інфляційних процесів, зниження купівельної спроможності населення призвели до значних збитків суб'єктів підприємницької діяльності та зниження їх ділової активності.

Незважаючи на це, в області поступово відновлюють роботу малі (у т. ч. мікропідприємства) та середні підприємства, хоча і не на повну потужність. Продовжують відкриватися нові бізнеси, які створюють робочі місця, наповнюють бюджет, що дає змогу відновлювати економіку міста та країни (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Ділова активність суб'єктів господарювання Чернігівської області за 2022-2024 роки

Показники	2022 січень-грудень	2023 січень-грудень	2024 січень-червень
Припинили діяльність:	4401	4674	2660
юридичні особи	265	447	386
фізичні особи-підприємці	4170	4227	2274
Змінили податкову адресу на іншу область	н/д*	223	126
Новостворені по Чернігівській області:	4610	7883	4098
юридичні особи	440	515	277
фізичні особи-підприємці	4136	7368	3821
Змінили податкову адресу на Чернігівську область:	н/д*	195	111
юридичні особи	н/д*	107	60
фізичні особи-підприємці	н/д*	88	51

Джерело: Головне управління ДПС у Чернігівській області

За даними Головного управління ДПС у Чернігівській області за I півріччя 2024 року надходження від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва до місцевих бюджетів області склали 2,1 млрд грн, що на 20,6% більше надходжень ніж за відповідний період 2023 року.

До державного бюджету суб'єкти малого та середнього бізнесу перерахували 1,6 млрд грн (на 6,9% більше). Загальний обсяг податкових надходжень від малого та середнього бізнесу до зведеного бюджету становив понад 3,7 млрд грн (на 14,2% більше).

При цьому питома вага надходжень від малого та середнього підприємництва до зведеного бюджету становила 37,3%, у т. ч. до місцевого бюджету – 49,6%, до державного – 28,4%.

Соціальна сфера

Охорона здоров'я

Наслідки російської збройної агресії негативно вплинули на сферу охорони здоров'я області, насамперед під час бойових дій та тимчасової окупації частини території області були зруйновані та пошкоджені об'єкти медичної інфраструктури.

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на території області пошкодження зазнали 76 об'єктів 31 медичного закладу, у т. ч. 8 об'єктів медичних установ були зруйновані.

Станом на 01.01.2025 року вже відновлено 46 закладів охорони здоров'я та їх підрозділів.

Нижче наведено дані щодо наявності та ступеня пошкоджень закладів охорони здоров'я Чернігівського району. Пошкодження або руйнування закладів охорони здоров'я відсутні у Березнянській, Добрянській, Кіптівській, Козелецькій, Любецькій, Олишівській, Остерській, Ріпкинській та Тупичівській громадах.

Заклади охорони здоров'я одинадцяти територіальних громад Чернігівського району зазнали пошкоджень різного ступеня (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Пошкодження закладів охорони здоров'я Чернігівського району

№ з/п	Громада	Кількість пошкоджених об'єктів, од.
1	Чернігівська	30
2	Іванівська	6
3	Новобілоуська	6
4	Гончарівська	3
5	Киїнська	2
6	Куликівська	2
7	Седнівська	2
8	Киселівська	2
9	Деснянська	1
10	Корюківська	1
11	Городнянська	1
Всього пошкоджено по Чернігівському району		56

Загальна кількість пошкоджених закладів охорони здоров'я вищезазначених територіальних громад становить 56 об'єктів.

Нижче наведена більш детальна інформація щодо наявних пошкоджень закладів охорони здоров'я області відповідно до даних, наданих територіальними громадами.

Понад 50% пошкоджених об'єктів охорони здоров'я Чернігівського району знаходиться у м. Чернігів. Зокрема, пошкоджень I категорії зазнало КНП «Сімейна поліклініка» Чернігівської міської ради. Значних пошкоджень та руйнувань зазнало КНП «Міська стоматологічна поліклініка» Чернігівської міської ради. Основна будівля зазначеного медичного підприємства була повністю зруйнована, а пошкоджень II категорії зазнав підвал під основною будівлею.

Вісім об'єктів КНП «Чернігівська міська лікарня №2» Чернігівської міської ради зазнали пошкоджень I категорії. Два об'єкти КНП «Чернігівська міська лікарня №3» Чернігівської міської ради зазнали пошкоджень та руйнувань різного ступеню.

У Городнянській міській громаді було пошкоджено КНП «Городнянська міська лікарня», а саме інфекційне та паліативне відділення.

В Іванівській сільській територіальній громаді всього було пошкоджено 6 фельдшерсько-акушерських пункти, з яких три отримали значні пошкодження II категорії (від 41 до 80%), а інші три були повністю зруйновані.

В Куликівській селищній територіальній громаді пошкоджень зазнали фельдшерські пункти в с. Грабівка та с. Бакланова Муравейка КНП «Куликівський ЦПМСД».

У Гончарівській селищній громаді пошкоджень зазнали фельдшерський пункт с. Слабин та Гончарівська амбулаторія ЗПСМ (орієнтовна сума збитків 500 тис. грн та 1,5 млн грн відповідно).

У Седнівській селищній територіальній громаді пошкоджень зазнали Седнівська амбулаторія ЗПСМ та ФАП с. Черниш. За попередньою оцінкою орієнтовна вартість завданих збитків в результаті пошкоджень I категорії становила 200 тис. грн.

У Деснянській селищній територіальній громаді було частково пошкоджено (I категорія пошкоджень) одну поліклініку. Орієнтовна сума завданих збитків оцінюється у розмірі 5993,7 тис. грн.

У Киселівській сільській територіальній громаді було пошкоджено фельдшерський пункт с. Ноовселівка та ФАП с. Киселівка КНП «Чернігівський ЦПМСД».

У Новобілоуській сільській територіальній громаді були пошкоджені фельдшерські пункти с. Халявин, с. Полуботки, с. Десняна та Халявинська амбулаторія ЗПСМ КНП «Чернігівський ЦПМСД».

У Новгород-Сіверському районі Чернігівської області пошкоджень зазнали заклади охорони здоров'я двох із чотирьох громад – Новгород-Сіверської та Семенівської.

Станом на 01.01.2025 року загальна кількість пошкоджених закладів охорони здоров'я Новгород-Сіверського району становить 11 об'єктів. П'ять з них знаходяться у Новгород-Сіверській громаді, шість – у Семенівській.

Орієнтовний обсяг збитків, завданих закладам охорони здоров'я Новгород-Сіверського району, за якими було проведено вартісну оцінку пошкоджень, становить 2,7 млн грн.

У Семенівській міській територіальній громаді було пошкоджено фельдшерські пункти с. Хотіївка, с. Галаганівка, с. Тімоновичи, с. Леонівка та с. Миколаївка КНП «Семенівський ЦПМСД» та КНП «Семенівська міська лікарня».

У Коропській та Понорницькій селищних громадах пошкодження закладів охорони здоров'я в результаті воєнних дій з боку російської федерації відсутні.

Певних пошкоджень зазнали чотири заклади охорони здоров'я Прилуцького району Чернігівської області в Ічнянській територіальній громаді (3 об'єкти) та Малодівицькій громаді (1 об'єкт). Зокрема, відповідно до інформації, наданою Ічнянською міською громадою, пошкодження трьох фельдшерсько-акушерських пунктів віднесено до I категорії пошкоджень.

У Варвинській, Ладанській, Линовицькій, Парафіївській, Прилуцькій, Срібнянській, Сухополов'янській, Талалаївській та Яблунівській територіальних громадах пошкоджень закладів охорони здоров'я не зафіксовано.

У Ніжинському районі Чернігівської області інформацію щодо пошкоджень закладів охорони здоров'я надали всі 17 територіальних громад зазначеного району. В більшості територіальних громад не було зафіксовано пошкоджень та руйнувань закладів охорони здоров'я.

Пошкодження закладів охорони здоров'я наявні в чотирьох територіальних громадах – Дмитрівській (2 об'єкти), Ніжинській (1 об'єкт), Новобасанській (2 об'єкти) та Бахмацькій (2 об'єкти) громадах.

У Ніжинській міській територіальній громаді пошкоджень зазнала міська лікарська амбулаторія ЗПСМ №6 КНП «Ніжинський ЦПМСД».

У Бахмацькій міській територіальній громаді було пошкоджено фельдшерський пункт с. Гайворон та ФАП с. Рубанка КНП «Бахмацький ЦПМСД».

У с. Новий Биків Новобасанської сільської громади було зафіксовано пошкодження двох закладів охорони здоров'я. Суттєвих пошкоджень зазнала поліклініка даного населеного пункту. Наразі даний заклад охорони здоров'я перебуває у стадії ремонту, а загальна сума завданих збитків оцінюється на рівні 6000 тис. грн. Окрім цього, в с. Новий Биків значних пошкоджень зазнала аптека населеного пункту із загальною сумою завданих збитків у розмірі 500 тис. грн.

Також в с. Нова Басань було пошкоджено одну поліклініку (І категорія пошкоджень). Орієнтовна вартість її відновлення становить 2000 тис. грн.

У Корюківському районі Чернігівської області було зафіксовано пошкодження Корюківської лікарської амбулаторії КНП «Корюківський центр сімейної медицини».

Освіта

Станом на 01.01.2025 року через широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України та активні бойові дії, які проходили на території області, пошкоджено 154 заклади освіти, а саме: 81 заклад загальної середньої освіти; 58 закладів дошкільної освіти; 7 закладів вищої та фахової передвищої освіти; 5 закладів професійно-технічної освіти; 3 заклади позашкільної освіти.

За рахунок державного та місцевих бюджетів, а також коштів благодійних і волонтерських організацій відновлено 83 заклади освіти (проведено поточний ремонт), а саме: 47 закладів загальної середньої освіти, 32 заклади дошкільної освіти, 1 заклад позашкільної освіти, 1 заклад професійної (професійно-технічної) освіти, 1 заклад фахової передвищої освіти та 1 заклад вищої освіти.

На сьогодні ведуться відновлювальні роботи у 21 закладі освіти, а саме: 11 закладах загальної середньої освіти, 4 закладах дошкільної освіти, 2 закладах професійної (професійно-технічної) та 4 закладах вищої та фахової передвищої освіти.

Потребують подальшого відновлення ще 43 заклади освіти, а саме: 18 закладів загальної середньої освіти (з них частково відновлено 6), 20 закладів

дошкільної освіти (з них частково відновлено 9), 2 заклади професійної (професійно-технічної), 1 заклад фахової передвищої освіти та 2 заклади позашкільної освіти.

За попередньою оцінкою, внаслідок воєнних дій, закладам освіти Чернігівської області завдано збитків на суму понад 14 млрд грн.

Дані щодо пошкоджень закладів освіти Чернігівського району надали 17 територіальних громад району.

Більшість територіальних громад Чернігівського району зазначили відсутність пошкоджень та руйнувань закладів освіти, зокрема: Березнянська, Добрянська, Кіптівська, Козелецька, Любецька, Олишівська, Остерська, Ріпкинська.

Натомість у семи громадах Чернігівського району були зафіксовані пошкодження закладів дошкільної та загальної середньої освіти (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Пошкодження освітніх закладів Чернігівського району*

№ з/п	Громада	Кількість пошкоджених об'єктів, од.
1.	Чернігівська	70
2.	Іванівська	6
3.	Михайло-Коцюбинська	5
4.	Новобілоуська	5
5.	Гончарівська	4
6.	Городнянська	3
7.	Киїнська	3
9.	Тупичівська	2
10.	Деснянська	1
11.	Куликівська	1
12.	Седнівська	1
Всього пошкоджено по Чернігівському району		101

* без врахування кількості пошкоджених закладів професійно-технічної, передвищої та позашкільної освіти

Загальна кількість пошкоджених освітніх закладів становила 101 об'єкт у Чернігівському районі. Також у м. Чернігові було пошкоджено три заклади загальної середньої освіти обласного підпорядкування.

Більшість пошкоджених закладів освіти знаходяться у Чернігівській міській громаді. Зокрема, пошкоджень різного ступеня зазнали 30 закладів загальної середньої освіти (в т. ч. 3 заклади обласного підпорядкування) та 37 дитячих садочків.

У Гончарівській селищній громаді один заклад дошкільної освіти у зазнав значних пошкоджень II ступеня та частково було пошкоджено (I категорія пошкоджень) будівлю Гончарівської мистецької школи. Загальна вартість

збитків пошкоджених об'єктів, за якими була здійснена фінансова оцінка втрат становить 175,7 млн грн.

Станом на 01.09.2024 року пошкоджену школу у с. Орлівка Куликівської селищної територіальної громади було ліквідовано.

Станом на 01.01.2025 року у Новгород-Сіверському районі Чернігівської області пошкоджень зазнали заклади освіти двох громад - Новгород-Сіверської та Семенівської.

У Семенівській громаді пошкоджень зазнали 6 закладів загальної середньої освіти та 4 заклади дошкільної освіти.

Орієнтовна сума збитків, завданих закладам освіти Новгород-Сіверського району області, за якими була проведена вартісна оцінка, становить 630,18 млн грн. Найбільших пошкоджень зазнала освітня сфера Новгород-Сіверської міської територіальної громади – 624,71 млн грн або 99,1% від загального обсягу збитків, завданих Новгород-Сіверському району. Зокрема, було пошкоджено 6 закладів загальної середньої освіти із загальним обсягом завданих збитків 622,7 млн грн, 2 заклади дошкільної освіти із сумою збитків – 0,22 млн грн.

Освітні заклади Семенівської міської територіальної громади зазнали пошкоджень на 5,45 млн грн. Кількість пошкоджених шкіл громади становить 6 об'єктів. Орієнтовна вартісна оцінка збитків була здійснена по чотирьом об'єктам. Згідно з цією оцінкою, орієнтовна вартість їх відновлення становить 4,7 млн грн. У громаді, в результаті військової агресії з боку російської федерації також було пошкоджено 1 дитячий садок із орієнтовною сумою збитків 0,03 млн грн і 3 позашкільних заклади у м. Семенівка з попередньою вартістю їх відновлення – 0,71 млн грн.

За даними селищних рад Коропської та Понорницької територіальних громад Новгород-Сіверського району освітні заклади пошкоджень не зазнали.

Більшість освітніх закладів у територіальних громадах Прилуцького району пошкоджень не зазнали, зокрема такі заклади відсутні у Варвинській, Ладанській, Линовицькій, Малодівицькій, Парафіївській, Прилуцькій, Сухополов'янській та Яблунівській.

В Ічнянській міській територіальній громаді пошкоджень I ступеня зазнали 3 заклади загальної середньої освіти, два з яких вже вдалося відновити. Разом з тим, відновлення Дорогинського ліцею у с. Дорогинка потребує 30,5 млн грн.

У Срібнянській селищній громаді пошкоджень зазнав один заклад загальної середньої освіти.

Інформацію щодо пошкоджень та руйнувань освітніх закладів Ніжинського району надали всі 17 територіальних громад району. В більшості територіальних громад не було зафіксовано пошкоджень та руйнувань закладів освіти.

У м. Ніжин пошкоджень зазнав дитячий садок I категорії пошкоджень. Орієнтовна вартість його відновлення становить 481 тис. грн. Також у місті було пошкоджено два заклади загальної середньої освіти з визначеною орієнтовною вартістю відновлення 4281,1 тис. грн та 121,1 тис. грн відповідно.

У Бобровицькій міській територіальній громаді пошкоджень зазнали два заклади загальної середньої освіти. У с. Піски на 35% був пошкоджений

Пісківський ЗЗСО І-ІІІ ст. ім. П.Г. Тичини. У с. Стара Басань на 39% була пошкоджена Старобасанська філія І-ІІ ст. Бобровицького ЗЗСО І-ІІІ ст. №1. Також було пошкоджено один заклад дошкільної освіти громади.

У Новобасанській сільській громаді було пошкоджено п'ять закладів освіти – три заклади загальної середньої освіти та два заклади дошкільної освіти. Суттєвих пошкоджень (ІІ категорія пошкоджень) зазнали три освітніх заклади Новобасанської сільської територіальної громади. У с. Новий Биків було пошкоджено один заклад дошкільної освіти та один заклад загальної середньої освіти з орієнтовною вартістю його відновлення 25 млн грн та 23 млн грн відповідно. У с. Нова Басань було завдано значних пошкоджень школі на суму 1 млн грн.

У Дмитрівській селищній громаді пошкоджень зазнали два заклади загальної середньої освіти та один заклад дошкільної освіти.

В результаті військової агресії РФ також було пошкоджено два заклади загальної середньої освіти в Макіївській сільській громаді та одну школу у Крутівській сільській громаді.

У Талалаївській сільській громаді було пошкоджено два заклади загальної середньої освіти. Зокрема, у с. Талалаївка Талалаївської сільської ради пошкоджень І ступеня зазнав один заклад загальної середньої освіти з орієнтовною вартістю відновлення 4,5 млн грн.

За даними територіальних громад Корюківського району Чернігівської області заклади освіти пошкоджень не зазнали.

Культура і туризм

Значний історико-культурний потенціал Чернігівщини зазнав негативного впливу широкомасштабної війни.

Станом на 01.01.2025 року внаслідок військового вторгнення російської федерації в Чернігівській області зруйновано/пошкоджено 150 об'єктів культурної інфраструктури: 105 закладів культури (музеї, бібліотеки, школи мистецтв, будинки культури тощо), 24 (50 з внутрішньокomплекcними) пам'яток археології, історії та монументального мистецтва та 21 культова споруда.

Зазнали пошкоджень 18 туристичних об'єктів, з них 7 – музейних закладів, 4 готелі, 5 садиб та баз відпочинку, заклад харчування. Також пошкодження зазнала Триумфальна арка (пам'ятка архітектури національного значення) – об'єкт Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім», який є туристичним магнітом області.

У 2022 році через військові дії та внаслідок регулярних ракетних обстрілів значна частина об'єктів туристичної сфери зазнали пошкоджень або припинили свою роботу. Станом на 01.07.2024 року в області функціонує 93,6% закладів розміщення, 69,4% сільських садиб та 96,6% баз відпочинку і туристичних комплексів, у порівнянні з показниками 2021 року.

У 2024 році на 33,3% зріс показник функціонування баз відпочинку, у порівнянні з 2023 роком, що свідчить про позитивні зрушення у напрямку відновлення роботи закладів туристичної інфраструктури та пристосування туристичного бізнесу до нових реалій (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Мережа закладів туристичної інфраструктури Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

Назва показника	2021	2022	2023	2024
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення, шт.	47	28	44	44
Кількість садиб сільського зеленого туризму, шт.	36	11	25	25
Кількість баз відпочинку та туристичних комплексів, шт.	29	8	21	28

Джерело: Дані Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації

За перше півріччя 2024 року музейні заклади відвідало 96,6 тис. осіб, що на 3,5% більше ніж за аналогічний період у 2023 році (93,3 тис. осіб) та на 58,4% менше показників за перше півріччя 2021 року (231,9 тис. осіб). У 2024 році зріс показник відвідуваності Менського зоологічного парку, який у першому півріччі поточного року відвідало 8,8 тис. осіб, що на 29,4% більше ніж за аналогічний період у 2023 році (6,8 тис. осіб), однак на 37% менше аналогічних показників 2021 року (14,0 тис. осіб).

Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області за перше півріччя 2024 року склала 818,0 тис. грн, що на 44% більше ніж за аналогічний період у 2023 році та на 7,5% більше ніж за перше півріччя 2021 року.

Обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від господарської діяльності юридичних та фізичних осіб-підприємців туристичної галузі, які зареєстровані та діють на території Чернігівської області за перше півріччя 2024 року склали 7183,0 тис. грн, що на 60,7% більше ніж за аналогічний період у 2023 році, проте на 8,6% менше ніж за перше півріччя 2021 року.

Незважаючи на військові дії, продовжувалась робота з удосконалення туристичного сайту Чернігівщина туристична (www.chernihivregion.travel), який має найбільшу базу даних про туристичний потенціал та інфраструктуру Чернігівщини.

Фізична культура, спорт, молодіжні, соціальні і оздоровчі заклади

В ході бойових дій в області зруйновано і частково пошкоджено 13 спортивних об'єктів, у т. ч. повністю зруйновано два ключових об'єкти в місті Чернігові, які були базами олімпійської підготовки – Державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів та навчально-тренувальна база СДЮШОР з лижного спорту.

З пошкоджених об'єктів 2 було відновлено повністю, 3 – частково.

Завдані об'єктам спортивної інфраструктури області руйнування та пошкодження під час бойових дій внаслідок російської агресії, залучення значної частини спортсменів до служби у лавах Збройних Сил України, Національної

гвардії, територіальної оборони та інших військових підрозділах негативно вплинуло на функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту.

Також в результаті бойових дій було у Чернігівській області було пошкоджено 3 молодіжні, соціальні і оздоровчі заклади, один з них вже відновлено повністю.

Житлово-комунальне господарство та енергетична інфраструктура

В результаті бойових дій та постійних ракетних атак з боку країни агресора, які продовжуються і зараз, сфера житлово-комунального господарства та енергетична інфраструктура області зазнали значних ушкоджень та руйнувань.

Станом на 01.07.2024 році кількість пошкоджених об'єктів життєзабезпечення складала 1595, у т. ч.: 6 об'єктів водопостачання, 11 об'єктів водовідведення, 101 об'єкт теплопостачання, 323 об'єкти газопостачання, 1154 об'єктів електропостачання.

На початок 2025 року загальна кількість пошкоджених об'єктів життєзабезпечення зросла до 1648 одиниць.

Станом на 01.07.2024 року було відновлено 1501 об'єкт життєзабезпечення, в т. ч. 98 об'єктів теплопостачання, 321 об'єкт газопостачання, 1082 об'єктів електропостачання. Станом на 01.01.2025 року вже відновлено 1535 об'єктів житлово-комунального господарства.

За даними АТ «Чернігівобленерго» кількість пошкоджених об'єктів енергетичної інфраструктури (трансформаторні підстанції 10, 35 та 110 кВ, розподільчі пункти 10 кВ, кабельні лінії та повітряні лінії електропередачі 0,4-110 кВ, адміністративні та виробничі будівлі АТ «Чернігівобленерго») становила 1155 одиниць.

Інженерно-транспортна інфраструктура

Через повномасштабну війну Чернігівська область втратила можливості ефективної реалізації свого транзитного потенціалу, а транспортні коридори, які визначали просторове планування території, на поточному етапі не використовуються.

Дорожня інфраструктура

Від стану автомобільних доріг Чернігівської області залежать витрати на перевезення вантажів та пасажирів, рівень цін, зайнятість населення та темпи розвитку економіки загалом.

Після повномасштабного військового вторгнення російської федерації в Україну, введення воєнного стану та в умовах блокування портів і відсутності авіаційного сполучення, автомобільні дороги загального користування та штучні споруди на них виконують одну із ключових функцій у життєзабезпеченні країни та посилення її обороноздатності.

Внаслідок військової агресії російської федерації, проходження військової техніки по більшості автомобільних доріг області, більшість з них зазнали значних пошкоджень та руйнувань, що суттєво ускладнило рух автомобільного транспорту. При цьому значна частина автомобільних доріг стала непридатною для проходження автомобільного транспорту.

Під час бойових дій в Чернігівській області пошкоджень та руйнувань зазнали 41 мостова споруда. Станом на 01.01.2025 року 34 з них вже відновлено.

Також пошкоджень зазнали 427 км автомобільних доріг загального користування місцевого значення, орієнтовна вартість повного відновлення яких становить 5213,3 млн грн. та 680 км доріг загального користування державного значення. Загалом в області пошкоджено 1107 км доріг.

Залізничний транспорт

Через повномасштабну війну Чернігівська область втратила свій транзитний потенціал, транспортні коридори, які визначали просторове планування території, втратили свою актуальність.

Наразі територію Чернігівської області продовжують обслуговувати дві регіональні філії акціонерного товариства «Укрзалізниця».

Громадський транспорт

Через значні пошкодження автомобільних доріг місцевого значення загального користування Чернігівської області рух громадського транспорту суттєво ускладнився, а подекуди (особливо у сільській місцевості) став практично неможливим. Вкрай незадовільний стан місцевих автомобільних доріг призводить до швидкого зносу громадського транспорту та збитковості організації пасажирських перевезень. Транспортування пасажирів навіть на короткі відстані вимагає значних витрат часу.

Навколишнє природне середовище та природні ресурси

За даними екологічного моніторингу стан довкілля Чернігівської області визначається як задовільний, але наявні регіональні екологічні проблеми стосуються в тій чи іншій мірі практично кожного природного ресурсу.

На сьогодні актуальними проблемами Чернігівщини у сфері охорони навколишнього природного середовища залишаються: загроза забруднення повітря, ґрунтів і підземних водоносних горизонтів та виникнення надзвичайної ситуації внаслідок накопичення значних обсягів безхазяйних непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР); відсутність встановлених водоохоронних зон; відсутність проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ.

У рамках Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки з метою ліквідації загрози забруднення ґрунтів, повітря, підземних водоносних горизонтів та водних об'єктів області безхазяйними непридатними до використання ХЗЗР за рахунок коштів обласного

фонду охорони навколишнього природного середовища на умовах співфінансування з місцевих бюджетів громад у 2023 році вивезено на утилізацію 39,9 т пестицидів з території 10 громад. На ці потреби з обласного фонду у 2023 році було витрачено 1926,9 тис. грн, ще стільки ж – з місцевих бюджетів громад.

Згідно з уточненими даними комплексної інвентаризації місць накопичення ХЗР, проведеної наприкінці 2023 та на початку 2024 років, станом на 01.02.2024 на території Чернігівщини зберігалось 222,9 тонни заборонених і непридатних до використання ХЗР (у Прилуцькому (142,0 т), Ніжинському (56,8 т), Новгород-Сіверському (4,0 т), Корюківському (15,0 т), Чернігівському (5,1 т) районах). Стан наявних 39 місць накопичення ХЗР – незадовільний, що створює значну небезпеку для навколишнього природного середовища внаслідок міграції токсичних компонентів в підземні і поверхневі води, рознесення вітром, тваринами і діяльністю людини.

У 2024 році роботи з видалення безхазяйних, непридатних до використання ХЗР проведені в 13 громадах Чернігівської області, повністю вивезені пестициди з 15 складів. Ще 4 склади очищені частково. Загалом на ці потреби витрачено майже 9 млн грн (6 з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області та близько 3 млн грн виділили громади з місцевих бюджетів).

Враховуючи, що значна частина складів знаходиться в басейнах річок Дніпро та Десна, які є джерелами питного водопостачання, з метою зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище та попередження забруднення об'єктів довкілля, є вкрай необхідним забезпечити утилізацію залишків зазначених небезпечних речовин у повному об'ємі.

За останні роки суттєво збільшився відсоток розорювання орендованих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва кормових угідь без належного дотримання умов визначених проєктами землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь відповідно до статті 52 Закону України «Про землеустрій». Неконтрольовані дії по залученню до інтенсивного обробітку кормових угідь призводять до вітрової та водної ерозії ґрунтів, зневоднення водних об'єктів, втрати окремих видів рослин та тварин.

Згідно статті 37 Закону України «Про охорону земель» зміна сіножатей, пасовищ та перелогів на інші угіддя в межах земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, переданих у користування на умовах оренди, емфітевзису, забороняється. Проте до цього часу не запроваджено в дію роботу громадських інспекторів органами місцевого самоврядування, заборонено відповідні перевірки спеціалізованих державних інституцій, що не сприяє збереженню земельного фонду області.

Проблемним питанням для області залишається відсутність встановлених меж в натурі, відповідно до законодавства, більшості територій та об'єктів ПЗФ. Сьогодні на території області знаходиться 24 території та об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення, з яких лише 1 має встановлені межі відповідно до

законодавства. Найбільш гостро потребують встановлення меж в природі 18 територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення.

До Програми включено природоохоронний захід «Розроблення документації із землеустрою для територій та об'єктів природно-заповідного фонду». У 2023 році в області розроблено 35 проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій об'єктів природно-заповідного фонду, з яких 13 – в рамках Програми. На ці потреби з обласного фонду виділено 304,5 тис. грн, з місцевих бюджетів – 58,9 тис. грн. Вищезазначеними проєктами визначені в природі (на місцевості) межі територій і об'єктів ПЗФ та обмеження у використанні земель, встановлені законами і прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Іншим проблемним питанням для області є відсутність встановлених меж водоохоронних зон. Їх встановлення проводиться проєктами землеустрою, які розробляються відповідно до статті 47 Закону України «Про землеустрій» та з урахуванням постанови Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 року № 486 «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» (зі змінами).

Не менш актуальними екологічними проблемами в області залишаються:

- знешкодження накопичених близько 130 тис. м³ рідких промислових токсичних відходів у ставках-накопичувачах м. Чернігова;

- наявність незатампованих недіючих артезіанських свердловин, в т. ч. безхазяйних;

- неналежний стан каналізаційних мереж та споруд;

- неефективна робота очисних споруд, що негативно впливає на гідрохімічний стан річок області;

- наявність несанкціонованих сміттєзвалищ та порушення вимог у сфері поводження з твердими побутовими відходами.

З серпня 2024 року в області спостерігалось забруднення річок Сейм та Десна, яке почалося з річки Сейм – лівої притоки р. Десна. Фіксувався замор риби, вода ставала чорного кольору, було виявлено перевищено рівня амонію і критично низький рівень розчиненого кисню. Перевищення хімічного рівня споживання кисню свідчить про наявність у воді органічного забруднення.

Актуальною проблемою залишається поводження з твердими побутовими відходами, домінуючим способом поводження з такими відходами залишається їх вивезення та захоронення на 10 полігонах і 494 сміттєзвалищах. Значна кількість місць видалення відходів області мають низький технологічний рівень здійснення операцій у сфері поводження з відходами, власниками зазначених місць, не в повному обсязі вживаються заходи, що спрямовані на забезпечення їх екологічно безпечного функціонування та модернізації. Недостатня кількість та технічний стан спеціалізованої техніки ставить під загрозу процес сміттєвидалення в більшості населених пунктів. Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різноманітність не забезпечує достатнього контролю за санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами. Через відсутність сміттєпереробних та сортувальних комплексів, на полігони та сміттєзвалища

потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням.

У сфері управління відходами в області реалізовано низку природоохоронних заходів:

- завершено реалізацію урядового проєкту з обміну ламп розжарювання на LED-лампи. Роботи проведені коштом обласного фонду охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області, вартість склала понад 33 тис. грн;

- ліквідовані несанкціоновані сміттєзвалища на території Іванівської громади Чернігівського району, очищено ділянки загальною площею понад 1 га, вивезено близько 210 тонн відходів. На ці роботи з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області виділено 290 тис. грн, співфінансування з бюджету Іванівської громади склало близько 30 тис. грн;

- Менською міською радою на території селища Макошине облаштовано 10 майданчиків для роздільного збору сміття, встановлено 40 контейнерів. Фінансування здійснено за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області, вартість робіт склала 700 тис. грн.

Ще однією проблемою, пов'язаною з відходами, стали відходи від руйнувань, які утворилися під час військової агресії російської федерації проти України. На територіях 23 громад на 186 місцях зберігання накопичено близько 72,0 тис. тонн відходів. Руйнування будівель призводить до забруднення довкілля будівельним сміттям та азбестом.

Орієнтовна площа місць тимчасового розміщення відходів від руйнувань становить 62,0 га. Вищезазначені місця знаходяться на території таких громад: Гончарівська, Деснянська, Кіптівська, Киїнська, Седнівська, Іванівська, Куликівська, Киселівська, Олишівська, Михайло-Коцюбинська, Новобілоуська (Чернігівський район); Новгород-Сіверська та Семенівська (Новгород-Сіверський район); Менська, Сновська (Корюківський район); Новобасанська, Бобровицька, Комарівська, Макіївська, Талалаївська сільська, м. Ніжин (Ніжинський район); Ічнянська, Сухополов'янська (Прилуцький район).

Крім того, у м. Чернігів не проведено демонтаж об'єктів, що не підлягають відновленню, у деяких громадах відсутня можливість визначення обсягів відходів від руйнувань та організації роботи з їх прибирання й утилізації, оскільки вони знаходяться у прикордонній зоні з рф і постійно піддаються обстрілам.

Бойові дії, які проходили на території області, завдали великої шкоди природі: пожежі на польових масивах, лісах та в унікальних екосистемах заповідного фонду.

Під час ведення бойових дій 11 об'єктів ПЗФ місцевого значення області зазнали: пошкодження ґрунтового покриву заповідних об'єктів технікою окупантів та влучанням ракет (заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), пошкодження та знищення дерев (ботанічні пам'ятки природи, РЛП «Ялівщина», загоряння лісової підстилки та лісу (РЛП «Міжріччинський», заповідне урочище «Святе»).

Через постійні обстріли прикордонних територій заборонений доступ до об'єктів ПЗФ, розташованих в прикордонній зоні. На сьогодні багато територій та об'єктів ПЗФ потребують обстежень, оскільки вони не були перевірені на наявність вибухонебезпечних предметів.

Війна негативно вплинула на кожен компонент довкілля: як тваринний і рослинний світ, так і воду, повітря, ґрунт. Наслідки цього будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер.

Внаслідок російських ударів по нафтобазах, складах паливно-мастильних матеріалів згоріло тисячі тонн нафтопродуктів, які забруднили повітря небезпечними речовинами. Також в повітря та ґрунт потрапили викиди від горіння військової техніки.

Станом на 13.12.2024 року Державною екологічною інспекцією у Чернігівській області нараховано більше 26 млрд грн збитків, заподіяних довкіллю Чернігівщини внаслідок збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану.

Внаслідок збройної агресії вибухонебезпечними предметами забруднені території державного лісового фонду Чернігівської області. Зокрема ті, які перебувають в користуванні філій ДП «Ліси України». Орієнтовна площа територій, яка потенційно забруднена вибухонебезпечними предметами становить 21,5 тис. га, а саме по філіям: Городнянське лісове господарство 6,8 тис. га, Корюківське лісове господарство 1,1 тис. га, Ніжинське лісове господарство 0,7 тис. га, Чернігівське лісове господарство 12,9 тис. га.

Джерела інформації

1. Чернігівщина: від відновлення до розвитку: Чернігів – 2023 р. – 68с. Режим доступу: <https://dfin.cg.gov.ua/index.php?id=39531&tp=1>

2. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

3. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: транспорт, мобільність, перевезення, логістика. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 72 с.

4. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Рекомендації до програми комплексного відновлення Чернігівської області: навколишнє природне середовище. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 66 с.

5. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

6. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

7. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року - КШЕ: квітень 2024 р. Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

5. Аналіз ресурсів території для відновлення життєдіяльності області

Природні ресурси

Одним з основних інструментів для забезпечення відновлення життєдіяльності регіону є використання наявних ресурсів.

Мінерально-сировинна база Чернігівщини на 50% складається з корисних копалин паливно-енергетичного комплексу (торф, нафта, газ, конденсат). Торф, як альтернативне (екологічне) паливо, займає площу понад 200 тис. га. Запаси торфу складаються з 94 родовищ кількістю 60 млн т, з яких розробляються наразі лише 4 із запасами 7 млн т. На території Чернігівської області працює ДП Чернігівторф, яке виробляє 60,0 тис. тонн брикету щорічно.

З 28 родовищ нафти із і газу загальним обсягом запасів 9 млн т наразі розробляються 24 родовища.

Також значну частину (43,5%) мінерально-сировинної бази Чернігівщини становлять запаси будівельних матеріалів: пісок будівельний, цегельно-черепична сировина, цементна сировина, крейда будівельна, скляна сировина, пісок формувальний, глина і керамзитова сировина.

Однак більшість з цих запасів розробляються в неповному обсязі (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Ступінь розробки родовищ запасів будівельних матеріалів Чернігівської області

№ з/п	Вид корисної копалини	Наявна кількість родовищ	Обсяг запасів корисних копалин, млн т	Кількість родовищ, що розробляються	Обсяг запасів корисних копалин, що знаходяться в розробці, млн т	Ступінь обробки запасів, %
1.	Пісок будівельний	11	118	2	28	23,7
2.	Цегельно-черепична сировина	99	77	7	15	19,4
3.	Цементна сировина	2	305	1	292	95,7
4.	Скляна сировина	4	19,5	2	19,4	99,4

Як свідчать дані представленої вище таблиці, запаси будівельного піску використовуються лише на 23,7%, а цегельно-черепичної сировини – на 19,4%. Таким чином, в Чернігівській області є значні потенційні можливості розробки корисних копалин, які слугують основою для будівельних матеріалів.

Також на території Чернігівської області працюють підприємства лісозаготівлі ДП «Ліси України» (5 філій), КП «Чернігівоблагроліс»

(19 агролісгоспів), які щорічно заготовляють майже 300 тис. м³ паливної деревини.

На території Чернігівської області здійснюють господарську діяльність 36 підприємств, які виробляють теплову енергію з відходів деревної промисловості та забезпечують 48 установ бюджетної сфери теплом. Загальна потужність альтернативної теплової генерації становить 74,9 МВт. Крім того, в області працюють ряд підприємств з виробництва електричної енергії з альтернативних джерел (біомаси, біогазу, сонячної енергії та енергії води) потужністю 48,4 МВт та реалізовано проєкт з очищення біогазу, виробленого на біогазових установках до стану метану та його подальшого відпуску в газові мережі. Проєктна потужність обладнання очистки складає близько 3 млн куб. м у рік. Це обсяг споживання приблизно 1500 приватних домогосподарств.

Врахування потенціалу місцевих видів палива дозволить в повній мірі забезпечити заклади бюджетної сфери місцевим паливом (паливна деревина, торф, пелети), зменшити використання природного газу та сприятиме розвитку підприємств відповідного спрямування.

Людські ресурси

Основним ресурсом Чернігівщини, як для її розвитку так і для відновлення після військової агресії, є її людський потенціал, який являє собою сукупність всіх мешканців територіальних громад області.

Враховуючи це, важливе значення у відновленні області відіграє система освіти, яка дозволяє готувати висококваліфіковані кадри для усіх сфер національної економіки.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти області здійснюють підготовку кваліфікованих кадрів для забезпечення регіональних та загальнодержавних потреб економіки. За підсумками 2023/2024 навчального року проведено випуск 3626 кваліфікованих робітників із числа учнівської молоді та дорослого населення, 157 з яких отримали професію на умовах дуальності.

У ході вступної кампанії 2024 року на місця регіонального й державного замовлення зараховано 2308 першокурсників, що на 66 осіб більше ніж попереднього року. 2024/2025 навчальний рік розпочався з контингентом 5697 здобувачів освіти переважно за змішаною формою навчання. На початок 2024/2025 навчального року заклади вищої та фахової передвищої освіти області надають освітні послуги 23 865 здобувачам освіти.

Для здобувачів загальної середньої освіти 2024/2025 навчальний рік розпочався за змішаною формою навчання. Станом на 16.12.2024 року учні 211 шкіл (56%) Чернігівської області навчаються очно. 136 закладів (36%) навчають учнів у змішаній формі, 30 закладів (8 %) – за дистанційною формою. Всього у 2024-2025 навчальному році в області працює 377 шкіл.

Фінансові ресурси

Однак відновлення території області неможливе без належного фінансування заходів з відбудови пошкоджених об'єктів.

Фінансові можливості Чернігівської області в розрізі обласного бюджету та місцевих бюджетів всіх рівнів залежно від обсягу доходів та ступенем виконання планових показників за 2023-2024 роки представлені у додатку.

За даними Департаменту фінансів Чернігівської обласної державної адміністрації, за 11 місяців 2024 року доходи зведеного бюджету Чернігівської області зросли на 25,4% порівняно з аналогічним періодом 2023 року, а рівень виконання планових надходжень склав 104,2%. Разом з тим, спостерігається недовиконання дохідної частини обласного бюджету, рівень виконання становив 91,6%.

Також недовиконання планових показників спостерігалось у Холминській селищній територіальній громаді Корюківського району – 91,9%.

У Ніжинському районі рівень виконання Новобасанської сільської територіальної громади становив 99,1%.

Недовиконання дохідної частини відзначалось у бюджетах деяких громад Новгород-Сіверського району, а саме:

- Коропської селищної територіальної громади - 98,2%;
- Семенівської міської територіальної громади – 93,2%;
- Понорницької селищної територіальної громади – 93,5%.

Разом з тим значне перевиконання показників бюджету за доходами зафіксовано у районному бюджету Прилуцького району – 261,9%. Дохідна частина Ладанської селищної територіальної громади була виконана не повністю – на 90,5%, Малодівицької селищної територіальної громади – 96,3%.

В Чернігівському районі недовиконання показників за доходами спостерігалось у Михайло-Коцюбинській (91,5%) та Тупичівській (97,8%) селищних територіальних громадах.

Важливою умовою забезпечення процесу відновлення та відбудови Чернігівщини є зростання доходів на рівні всіх місцевих бюджетів області. Разом з тим, погіршення соціально-економічної ситуації в регіоні в цілому, зумовлює обмежені можливості наповнення місцевих бюджетів всіх рівнів. Як наслідок комплексне відновлення та розвиток Чернігівської області значною мірою залежатиме від фінансової підтримки міжнародних партнерів і донорів.

Джерела інформації

1. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Рекомендації до програми комплексного відновлення Чернігівської області: навколишнє природне середовище. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 66 с.

2. Економічного і соціального Відновлення та розвитку Чернігівської області на 2023 рік. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 49 с.

3. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

4. Департамент фінансів Чернігівської обласної державної адміністрації [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://dfin.cg.gov.ua/index.php?id=17590&tp=1&pg=>

5. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

6. Необхідність підготовки території (у тому числі здійснення розмінування, демонтажу зруйнованих будівель та споруд)

Внаслідок збройної агресії російської федерації територія Чернігівської області зазнала значного негативного впливу, нівелювання котрого вимагає проведення ряду заходів із підготовки територій (розмінування, демонтаж зруйнованих об'єктів, рекультивація земель) для безпечного і комфортного проживання населення та ведення господарської діяльності.

Найбільшим викликом в цьому аспекті є обстеження територій на наявність вибухонебезпечних предметів та розмінування територій.

За даними Департаменту з питань цивільного захисту та оборонної роботи Чернігівської ОДА станом на 01.07.2024 року із загальної території Чернігівської області (31,9 тис. км²) обстеження потребують 3,5 тис. км² її площі, тобто 11%.

Точного підрахунку щодо можливих обсягів робіт та кількості вибухонебезпечних предметів здійснити неможливо – значна територія (близько 20%) області – це болота та ліси, де обстеження місцевості значно ускладнено. Наразі ДСНС України створена інтерактивна мапа (<https://mine.dsns.gov.ua/>) територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами. На цій мапі відображуються місця, на яких вже виявлені або ймовірно містяться вибухонебезпечні предмети, та ступінь загрози від них згідно з наявною у ДСНС інформацією.

Із загальної потреби у обстеженні територій на наявність вибухонебезпечних предметів з березня 2022 року групами розмінування ГУ ДСНС України у Чернігівській області, вибухотехнічної служби ГУ НП України в Чернігівській області, 8-го навчального центру Державної спеціальної служби транспорту України проведено обстеження 434,1 км² територій, 252,2 км доріг, 569,3 км залізничних колій, 53,3 км вздовж ліній електропостачання, 1589 об'єктів, знешкоджені 85,3 тис. одиниць боєприпасів.

На 289 ділянках в межах Корюківського (Корюківська, Менська та Сосницька громади), Ніжинського (Бобровицька, Вертіївська, Дмитрівська, Лосинівська, Ніжинська та Новобасанська громади), Прилуцького (Сухополов'янська громада), Чернігівського (Городнянська, Гончарівська, Іванівська, Киїнська, Киселівська, Куликівська, Михайло-Коцюбинська, Новобілоуська, Олишівська, Ріпкинська, Седнівська, Тупичівська та Чернігівська громади) районів було проведено нетехнічне обстеження сертифікованими операторами.

Наразі площа ідентифікованих небезпечних територій області становить 2,8 тис. га і охоплює Корюківський (Корюківська, Менська, Сосницька громади), Ніжинський (Бобровицька, Вертіївська, Дмитрівська, Лосинівська, Ніжинська, Новобасанська, Талалаївська громади), Прилуцький (Ічнянська, Сухополов'янська громади) та Чернігівський райони (Городнянська, Гончарівська, Іванівська, Киїнська, Киселівська, Куликівська, Михайло-Коцюбинська, Новобілоуська, Олишівська, Ріпкинська, Седнівська, Тупичівська, Чернігівська громади).

За даними Департаменту з питань цивільного захисту та оборонної роботи Чернігівської ОДА станом на 01.07.2024 року площа розмінованих ділянок (починаючи з 24.02.2022 року) складає 43,4 тис. га, а площі земель, що потребують розмінування – 3,2 тис. га, у т. ч. площі першочергового розмінування 2,8 тис. га.

Відповідно до цільового призначення найбільшу частку земель, що потребують розмінування, становлять землі сільськогосподарського призначення 2,1 тис. га (65%) та землі лісогосподарського призначення 1,1 тис. га (34,4%). Водночас, відповідно до Плану заходів із розмінування земель сільськогосподарського призначення в Чернігівській області до переліку земель сільськогосподарського призначення, що підлягають розмінуванню, не включаються території, що знаходяться в межах 20 км від фактичної лінії фронту та державного кордону.

За даними ГУ ДСНС України у Чернігівській області одним із ключових кроків щодо прискорення розмінування деокупованих територій Чернігівщини, виконання Плану заходів із розмінування та належного реагування на надзвичайні ситуації, є розширення штату наявних та створення нових підрозділів.

Протягом 2022-2024 років проведено наступну роботу:

- збільшено чисельність особового складу частини піротехнічних робіт, яка на даний час налічує 74 особи, придбано сучасну роботизовану, інженерну, спеціалізовану автомобільну техніку та 2 машини механізованого розмінування для першочергового розмінування земель сільськогосподарського призначення;

- створено аварійно-рятувальну частину з ліквідацій наслідків надзвичайних ситуацій, яка на даний час налічує 87 осіб та 54 одиниці основної та спеціальної техніки, особовий склад якої неодноразово залучався до ліквідацій наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних зі збройною агресією російської федерації, дорожньо-транспортних пригод, стихійних лих, демонтажу зруйнованих будівель та споруд тощо;

- збільшено чисельність особового складу пункту охорони здоров'я аварійно-рятувального загону спеціального призначення, який на даний час по штату налічує 8 чоловік особового складу, та 3 одиниці техніки, які неодноразово залучались для надання невідкладної медичної допомоги під час ліквідацій наслідків надзвичайних ситуацій, у т. ч. під час обстрілів.

Для розміщення особового складу вищезазначених підрозділів та техніки у 2022 році було ініційовано передачу та у 2024 році прийнято нерухоме майно комунальної установи «Чернігівський обласний центр комплексної реабілітації та обслуговування учасників бойових дій, членів їх родин та сімей загиблих» Чернігівської обласної ради в державну власність до сфери управління ДСНС України, яке наразі потребує розробки проектно-кошторисної документації та будівництва частини піротехнічних робіт, аварійно-рятувальної частини з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та пункту охорони здоров'я.

У області також залишається потреба у проведенні демонтажних робіт щодо пошкоджених об'єктів житлової, транспортної та соціальної інфраструктури, котрі не підлягають відновленню. Станом на 01.07.24 року

демонтажних робіт потребують 5 закладів охорони здоров'я, 2 спортивні заклади, 1 молодіжний, соціальний, оздоровчий заклад, 6 об'єктів культури та релігійних споруд, 94 об'єкти життєзабезпечення, 6 штучних споруд та 4 об'єкти електроенергетики (трансформаторні підстанції 10, 35 та 110 кВ, розподільчі пункти 10 кВ, кабельні лінії та повітряні лінії електропередачі 0,4-110 кВ, адміністративні та виробничі будівлі АТ «Чернігівобленерго»).

Ще однією проблемою, пов'язаною з підготовкою території до безпечного та комфортного функціонування і розвитку, є нагромадження відходів війни (розділ 4). Місця їхнього тимчасового розміщення потребуватимуть рекультивації земель після видалення відходів.

Поводження з відходами руйнації здійснюється відповідно до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 року № 1073 «Про затвердження Порядку поведження з відходами, які утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів та диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України».

Відходи руйнації зберігаються на наявних об'єктах поведження з відходами. У разі утворення на відповідній території (територіях) відходів від руйнувань в обсягах, що перевищують потужність наявних об'єктів поведження з відходами, або за відсутності таких об'єктів на відповідних територіях приймається рішення про розміщення місць тимчасового зберігання.

На сьогодні прийнято розпорядження «Про визначення місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань» на території Іванівської, Киселівської та Киїнської сільських рад.

Місця тимчасового зберігання слід організовувати з дотриманням вимог екологічної та пожежної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, а також необхідних санітарно-захисних зон, а саме: 2 кілометри – від об'єктів водного фонду; 0,5 кілометра – від житлової та громадської забудови, об'єктів соціальної інфраструктури; 0,2 кілометра – від сільськогосподарських угідь, доріг загального користування та залізничних шляхів загальної мережі; 0,05 кілометра – від лісів.

Місця тимчасового зберігання організовуються з дотриманням таких вимог щодо наявності (влаштування): твердої та рівної основи (покриття), зокрема з бетону, асфальту чи ущільненого ґрунту, покритого шаром геомембрани завтовшки не менше ніж 1,5 міліметра, захищеної від механічних пошкоджень шаром завтовшки не менше 0,5 метра; організованого відведення води, що утворюється внаслідок випадання атмосферних опадів (у разі потреби); огороженого периметра (у разі потреби); забезпечення освітленої території (у разі потреби); облаштованого в'їзду та під'їзних доріг, що забезпечують безперешкодний проїзд транспортних засобів.

Джерела інформації

1. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для

відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

2. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: управління відходами. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 14 с.

3. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Рекомендації до програми комплексного відновлення Чернігівської області: навколишнє природне середовище. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 66 с.

4. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

7. Технічна можливість, економічна доцільність відновлення населених пунктів (територій), що постраждали внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій

Бойові дії на території Чернігівщини почалися 24.02.2022 року, а вся область офіційно була деокупована 03.04.2022 року.

Географічне положення Чернігівщини та розташування багатьох північних населених пунктів області на кордоні з російською федерацією призвели до численних пошкоджень і руйнувань об'єктів житлового та громадського призначення, критичної та соціальної інфраструктури (розділ 4 Програми).

Станом на вересень 2024 року область продовжує залишатись об'єктом повітряних атак, а прикордонні території перебувають під постійними артилерійськими обстрілами.

Наразі найбільш постраждали населені пункти розташовані у прикордонних територіальних громадах, зокрема Новгород-Сіверської, Семенівської та Сновської. Більшість жителів із населених пунктів, розташованих безпосередньо біля кордону з російською федерацією змушені були евакуюватися через повне руйнування житлової, громадської та критичної інфраструктури.

Технічна можливість та економічна доцільність відновлення населених пунктів області значною мірою визначається демографічним та соціальним факторами. Його сутність полягає у тому, що населені пункти області, в яких незважаючи на постійну загрозу обстрілів та ракетних атак, проживають місцеві жителі, потребують проведення відновлювальних робіт для забезпечення достатнього рівня їхнього життя.

Відповідно до поточної ситуації населені пункти області можна розподілити на кілька основних груп:

- територіальні громади, які практично не постраждали внаслідок військової агресії російської федерації;
- територіальні громади, що знаходяться у зоні підвищеного ризику в контексті потенційних обстрілів та повітряних атак;
- громади, які віддалені від кордону, але періодично зазнають повітряних атак;
- прикордонні територіальні громади, населені пункти яких перебувають під постійними обстрілами;
- населені пункти, які під час вторгнення зазнали значних руйнувань, однак вже реалізували заходи щодо відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів для забезпечення достатніх умов життєдіяльності мешканців;
- обласний центр - м. Чернігів, в якому незважаючи на значні пошкодження та руйнування під час оточення російськими військами вже реалізовано заходи щодо відновлення життєдіяльності мешканців міста. Окрім цього, місто є основним центром для ВПО з найбільш постраждалих громад області та населених пунктів, що підлягали евакуації.

Для всіх перелічених груп технічна можливість та економічна доцільність наразі є безумовно обґрунтованою, за винятком низки прикордонних населених пунктів.

Через постійні активні бойові дії у Чернігівській області є прикордонні населені пункти, які є непридатними для нормальної життєдіяльності мешканців.

Враховуючи це, відновлення населених пунктів, де тривають активні бойові дії та відсутнє місцеве населення, можливо здійснювати після завершення не тільки активних бойових дій, а й припинення воєнного стану в цілому.

Технічна можливість та економічна доцільність відновлення населених пунктів Чернігівської області має визначатися за такими критеріями:

1. Можливість доступу до населених пунктів з метою оцінки ступеня пошкоджень об'єктів житлової, соціальної, транспортної та критичної інфраструктури.

2. Демографічний фактор, сутність якого стосується можливості створення достатнього рівня життєзабезпечення населення, яке проживає у відповідному населеному пункті.

3. Наявність фінансових ресурсів відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів житлової, соціальної, транспортної та критичної інфраструктури.

Для визначення технічної можливості та економічної доцільності відновлення кожного об'єкта відповідного населеного пункту області потрібно провести детальний огляд для встановлення ступеня і характеру пошкоджень. Будь-які пошкодження потребують втручання та організованої роботи з відновлення та реконструкції для нормалізації життя населення й відновлення ефективності соціально-економічної діяльності в постраждалих районах.

Для ефективного відновлення пошкоджених об'єктів шляхом виконання робіт з нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального чи поточного ремонту необхідно зібрати інформацію щодо технічної можливості та економічної доцільності відновлення пошкоджених об'єктів конкретного населеного пункту області.

Технічна можливість нового будівництва, відновлення або ремонту об'єктів визначає, чи можливе виконання робіт з урахуванням їхнього поточного стану й технічних аспектів. Метою такої оцінки є:

визначення відповідності реалізації проєкту технічним стандартам і нормам;

визначення можливості виконання робіт відповідно до наявних ресурсів і технічних можливостей об'єкта.

Таким чином основними складовими технічної можливості відновлення пошкодженого об'єкта відповідного населеного пункту виступають:

4. Оцінка ступеня пошкоджень.
5. Можливість відбудови або відновлення конструкцій.
6. Наявність необхідних матеріалів та ресурсів.
7. Відповідність проєкту чинним будівельним і технічним нормам.

1. Оцінка ступеня пошкоджень дозволяє визначити вид і характер пошкоджень, їхній рівень та області, які потребують відновлення. Така оцінка спрямована на аналіз ступеня знищення будівель, споруд, інженерно-енергетичної інфраструктури та інших об'єктів на основі встановлених критеріїв. В свою чергу, ступінь пошкодження поділяється на три категорії:

I категорія, яка характеризується частковим пошкодженням об'єкта – до 40%;

II категорія, до якої відносяться об'єкти із ступенем пошкоджень від 41 до 80%;

III категорія, до якої відносяться практично зруйновані або повністю об'єкти – 81-100% пошкоджень.

Таким чином, оцінка ступеня пошкоджень дозволяє визначити їх масштаби, сформулювати перелік необхідних робіт з відновлення, та розрахувати потребу у фінансуванні для його відновлення.

2. Можливість відновлення спрямована на визначення технічних рішень, які можуть бути використані для відбудови, реконструкції чи реставрації пошкодженого об'єкта. Це включає в себе виконання певних видів робіт, таких як:

повна відбудова пошкоджених будинків, будівель, споруд, їх комплексів, що здійснюється з метою створення об'єктів виробничого і невиробничого призначення, а також лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури;

реконструкція передбачає зміну архітектурно-планувальних рішень з метою покращення функціональності пошкодженого об'єкта;

реставрація полягає у відновленні об'єкта відповідно до його первісного стану та вигляду;

капітальний ремонт передбачає заміну або відновлення частини об'єкта з метою покращення його технічного стану;

поточний ремонт – це виконання невеликого або незначного обсягу робіт для усунення існуючих поточних дефектів.

Оцінка можливості відновлення об'єкту також включає наступне:

визначення доступності ресурсів, технічних і фінансових можливостей, відповідність робіт вимогам стандартів та нормативів;

оцінку обсягу робіт, яка полягає у визначенні їх типу – новому будівництві, реконструкції, реставрації, капітальному або поточному ремонті;

визначення потреби в матеріалах, необхідній робочій силі, обладнанні та інших ресурсах;

складання бюджету відбудови або відновлення об'єкта з урахуванням поточних цін на будівельні матеріали та послуги.

3. Наявність необхідних матеріалів та ресурсів дозволяє визначити перелік необхідних заходів, які необхідно виконати для відновлення пошкоджених об'єктів, їхню ефективність та можливість реалізації у певних умовах. В той же час, проведення фінансового аналізу дозволяє приймати обґрунтовані рішення

щодо відновлення об'єктів, забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів для досягнення максимальної ефективності проведених робіт.

4. Відповідність проєкту чинним будівельним і технічним нормам означає, що виконані роботи або відновлені об'єкти повинні відповідати встановленим нормативам, правилам та стандартам, які регулюють процес відновлення. Дотримання встановлених вимог та норм виступає запорукою безпеки, якості та довговічності відновлених об'єктів та конструкцій. Відповідність встановленим стандартам охоплює такі аспекти як:

- ~ будівельні норми та вимоги до конструкцій;
- ~ електробезпека;
- ~ використання екологічно безпечних матеріалів і технологій;
- ~ відповідність місцевим кліматичним умовам;
- ~ дотримання правил проєктування й будівництва.

Оцінка відповідності проведених робіт чинним стандартам та нормативам в Україні на 2023-2024 роки є критично важливою для забезпечення безпеки та якості відновлення.

Законодавство України у сфері будівництва та реконструкції встановлює низку вимог, які повинні бути враховані при відновленні пошкоджених об'єктів:

- Закон України «Про забезпечення працівників правами на безпеку і охорону здоров'я при праці» (від 14.10.1992 року №2694-ІІ), який визначає обов'язкове дотримання вимог щодо охорони праці та безпеки під час виконання будівельних робіт;
- Будівельний Кодекс України (від 16.07.2020 року №540-ІХ) встановлює стандарти та нормативи для будівництва та реконструкції об'єктів, враховуючи технічні вимоги та стандарти якості;
- Державні будівельні норми (ДБН), які регулюють вимоги до проєктування, будівництва та експлуатації будівель та споруд;
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (від 23.05.1991 року №1560-ІІІ) вимагає проведення оцінки впливу на довкілля при реконструкції та будівництві об'єктів;
- Стандарти Європейського Союзу у випадках, коли Україна зобов'язана враховувати стандарти ЄС.

У Чернігівській області, більшість територіальних громад якої зазнали руйнувань внаслідок військових дій, процес відновлення має включати не тільки проведення ремонтних робіт, а й комплексні зміни, спрямовані на створення більш міцної, безпечної та стійкої інфраструктури.

Відновлення Чернігівщини після війни вимагає інтегрованого підходу, який охоплює:

- відбудову повністю зруйнованих об'єктів, спрямовану на відновлення та трансформацію зруйнованих об'єктів за принципом «build back better» – побудувати краще ніж було;
- реконструкцію, спрямовану на адаптацію існуючих будівель та споруд до нових соціальних та економічних умов, включаючи зміцнення конструкцій,

модернізацію простору для відповідності сучасним стандартам безпеки та зручності;

- реставрацію, яка полягає у відновленні історичних та культурних пам'яток з метою збереження їхньої історичної цінності та ідентичності, що виступає ключовим фактором для зміцнення культурного спадку та підтримки місцевого туризму;

- капітальний ремонт, сутність якого полягає у здійсненні масштабних ремонтних робіт, необхідних для відновлення інфраструктури, зокрема житлових будинків, громадських закладів та промислових об'єктів з метою їх подальшого довгострокового використання;

- поточний ремонт, який полягає у здійсненні ремонтних робіт для забезпечення операційної діяльності об'єктів соціальної інфраструктури, громадського призначення, які забезпечують повсякденне життя населення області.

Економічна доцільність відновлення об'єктів населених пунктів області шляхом нового будівництва, реконструкції та реставрації оцінюється через аналіз вартості проєктів порівняно з потенційними перевагами та довгостроковими витратами.

Основними критеріями економічної доцільності відновлення пошкоджених або зруйнованих об'єктів населених пунктів області виступають наступні:

- розрахунок окупності інвестицій, який полягає у визначення часу, необхідного для того, щоб інвестиції почали приносити очікуваний прибуток, включаючи аналіз доходів, експлуатаційних витрат, та оцінку ризиків;

- потенційне зростання вартості відновлених об'єктів, що передбачає прогнозування майбутньої вартості відновлених об'єктів з метою підвищення їх інвестиційної привабливості;

- порівняльний аналіз подібних проєктів за критеріями їх ефективності та окупності.

Разом з тим, доцільність відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів населених пунктів Чернігівської області здебільшого має соціальний характер в контексті забезпечення достатнього рівня життя населення області.

Враховуючи це, пріоритетними цілями відновлення населених пунктів області після завершення воєнного стану можна визначити наступні:

- ~ відбудова зруйнованих та пошкоджених об'єктів житлово-комунальної, соціальної, інженерної, дорожньої та енергетичної інфраструктури;

- ~ створення умов для безпечної життєдіяльності населення, реалізації заходів цивільного захисту, громадської безпеки;

- ~ відновлення економічного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності економіки громади за рахунок сприяння стабільній роботі промислового комплексу та малого і середнього бізнесу;

- ~ створення умов для залучення іноземних інвестицій;

- ~ сприяння адаптації бізнесу до функціонування в умовах воєнного стану шляхом залучення суб'єктів підприємницької діяльності до участі у державних

та місцевих програмах підтримки бізнесу, насамперед тих, що передбачають створення нових робочих місць;

~ сприяння поліпшенню стану навколишнього природного середовища;
~ сприяння створенню безпечних умов та високої якості життя у громаді, в якому гармонійно поєднуюватимуться сфера ІТ-технологій, високотехнологічна промисловість, розвинена транспортно-логістична інфраструктура та безпечне довкілля.

Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів територіальних громад області для досягнення визначених цілей першочергового значення набуває допомога міжнародних партнерів та державна підтримка проєктів відновлення постраждалих населених пунктів області.

Фінансування проєктів через державні програми підтримки, гранти міжнародних організацій передбачає виконання наступних кроків:

- ідентифікація програм: визначення державних та міжнародних програм підтримки, грантів, які відповідають цілям проєкту відновлення;
- аналіз умов: вивчення критеріїв відбору, вимог до учасників, обсягу фінансування та специфіки проєктів, що підтримуються;
- підготовка документації; збір необхідних документів, включаючи проєктну заявку, технічні описи, кошториси та інше;
- консультації з експертами: залучення фахівців для консультацій з питань підготовки та подання заявок на отримання підтримки;
- подання заявки: оформлення та подання заявки відповідно до встановлених процедур та термінів.

Зазначені кроки дозволять ефективно використати доступні можливості фінансування для зниження витрат на реалізацію проєктів та визначити доцільність їх реалізації у довгостроковій перспективі в контексті підвищення рівня життя населення Чернігівської області.

Джерела інформації

1. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>
2. Чинне законодавство України у сфері будівництва та реконструкції об'єктів
3. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

8. Обґрунтовані пропозиції щодо відновлення навколишнього природного середовища, збереження та розвитку природоохоронних територій та об'єктів

Стратегічна ціль повоєнного відновлення – чисте та безпечне довкілля, що передбачає впровадження реформ з питань: інтегрованої кліматичної політики; екологічної безпеки (хімічна та радіаційна); реформи регулювання промислового забруднення; ефективного управління відходами; збалансованого використання природних ресурсів; управління природоохоронними територіями для збереження ландшафтного та біологічного різноманіття; ефективного державного управління в галузі охорони довкілля; екологічного контролю та юридичної відповідальності; комплексного моніторингу довкілля.

В області продовжується реалізація Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки, яка орієнтується на забезпечення екологічної безпеки, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища; пом'якшення негативних наслідків зміни клімату; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі; забезпечення екологічно збалансованого природокористування; підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

Відновлення навколишнього природного середовища, збереження та розвиток природоохоронних територій та об'єктів здійснюватиметься задля усунення наступних проблем:

1. Забруднення поверхневих вод. Для зниження негативного впливу даного фактору передбачено проведення заходів зменшення скидів недостатньо очищених стічних вод, виконання робіт з будівництва нових, реконструкції існуючих очисних споруд, а також об'єктів водопровідно-каналізаційних мереж, винесення в натуру прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, очищення водойм від побутових відходів.

2. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму водних об'єктів. З метою приведення режиму водних об'єктів до нормального стану необхідно контролювати розораність прибережних захисних смуг та надходження до них неочищеного поверхневого стоку з територій населених пунктів.

3. Забруднення підземних водоносних горизонтів внаслідок існування недіючих безхазяйних артезіанських свердловин, що усувається через ліквідаційний тампонаж свердловин.

4. Наявність на території Чернігівської області непридатних до використання ХЗЗР. З метою зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище та попередження забруднення об'єктів довкілля, необхідним є забезпечення видалення залишків ХЗЗР у повному обсязі. Коштом відповідного обласного фонду на умовах співфінансування з місцевих бюджетів, на ці потреби виділено 1762,95 тис. грн, з місцевих бюджетів громад – 1279,95 тис. грн. У 2024 році вивезено 90,6 тонн отруйних речовин з 19 складів,

що розташовані на території 13 громад області (Варвинської, Новобілоуської, Носівської, Сухополов'янської, Холминської, Макіївської, Мринської, Сосницької, Срібнянської, Линовицької, Парафіївської, Яблунівської, Ріпкинської територіальних громад). Проблема непридатних ХЗЗР загострюється у зв'язку з воєнним станом – у разі потрапляння снарядів в місця їх розміщення внаслідок бойових дій є ризик забруднення повітря, поверхневих та ґрунтових вод, що може призвести до екологічної катастрофи.

5. Наявність територій, для яких характерні екзогенні геологічні процеси, що негативно впливають на стан ґрунтів та створюють загрозу зсувів на територіях населених пунктів та сільськогосподарських угідь. З метою недопущення зазначених процесів Програмою передбачені заходи з будівництва та реконструкції протиерозійних споруд.

6. Встановлення меж в натурі 18 територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення. З метою збереження об'єктів ПЗФ передбачено розроблення документації із землеустрою для територій та об'єктів ПЗФ області. Через постійні обстріли прикордонних територій заборонений доступ до об'єктів ПЗФ, розташованих в прикордонній зоні. На сьогодні багато територій та об'єктів ПЗФ потребують обстежень, оскільки вони не були перевірені на наявність вибухонебезпечних предметів.

7. Забруднення атмосферного повітря викидами забруднювальних речовин від промислових підприємств та автотранспорту. Для отримання інформації про стан довкілля, оперативного реагування та прийняття ефективних управлінських рішень у разі його погіршення, а також з метою системного інформування населення області передбачено здійснення моніторингових досліджень атмосферного повітря, радіаційного забруднення та стану поверхневих водойм.

8. Значний розрив між обсягами накопичених відходів та обсягами їх знешкодження й перероблення. Актуальною є розробка Регіонального плану управління відходами, до якого будуть включені заходи зі збирання, зберігання, перевезення, видалення і відновлення відходів, серед яких – реконструкція полігонів, облаштування сміттєзвалищ, придбання і впровадження установок, обладнання та машин для збору, транспортування, перероблення, знешкодження та складування відходів, контейнерів для впровадження роздільного збору твердих побутових відходів.

9. Внаслідок воєнних дій на території 23 громади на 186 місцях зберігання накопичено близько 72,0 тис. тонн відходів, що утворилися у зв'язку з пошкодженням і руйнуванням будівель та споруд. Руйнування будівель призводить до забруднення довкілля будівельним сміттям та азбестом. При розробці Регіонального плану управління відходами необхідно зафіксувати механізми управління відходами даного виду.

Джерела інформації

1. Чернігівщина: від відновлення до розвитку: Чернігів – 2023р. – 68с.
Режим доступу: <https://dfin.cg.gov.ua/index.php?id=39531&tp=1>

2. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>
3. Довкіллева складова у програмах та планах відновлення: актуальний стан та критерії врахування Аналітичний звіт. Режим доступу: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/Dovkillyeva-skladova-u-programah-ta-planah-vidnovlennya_-aktualnyj-stan-ta-kryteriyi-vrahuvannya.pdf
4. Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 рр. Режим доступу: <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=33874&tp=1&pg=>

9. Інформація щодо технічної можливості, економічної доцільності відновлення інженерно-транспортної, енергетичної інфраструктури, інфраструктури електронних комунікаційних мереж, об'єктів водогосподарської інфраструктури (зокрема інженерної інфраструктури меліоративних систем)

З метою відновлення регіону завдяки зусиллям уряду, органів місцевої влади та донорських організацій, було вжито ряд заходів, спрямованих на забезпечення функціонування об'єктів життєзабезпечення. Здійснюються оперативні заходи реагування на пошкодження об'єктів критичної інфраструктури на території області внаслідок періодичних повітряних атак. Обмеженими є можливості системного відновлення енергетичної інфраструктури на прикордонних територіях внаслідок активних бойових дій. Висновок щодо технічної можливості та економічної доцільності даних об'єктів може бути зроблений лише після завершення воєнного стану. Найбільш критична ситуація склалась у дорожній галузі, де воєнний стан та її недофінасування наразі унеможливають відновлення пошкоджених мостів та доріг у повному обсязі.

Водопостачання та водовідведення

Внаслідок бойових дій на початку повномасштабного вторгнення із значними проблемами у сфері водопостачання та водовідведення зіткнулась Чернігівська міська громада.

Значні пошкодження об'єктів водопостачання спонукали КП «Чернігівводоканал» вживати комплексних заходів для забезпечення водою всіх категорій споживачів. В разі відсутності електропостачання, неможливості забезпечення роботи насосних станцій та подачі води у мережу, до всіх районів міста забезпечувався підвіз питної води.

Наразі на КП «Чернігівводоканал» Чернігівської міської ради вже встановлено когенераційну установку потужністю 0,6 МВт, отриману від Міжнародної організації з міграції, для забезпечення резервним живленням очисних споруд в м. Чернігів. Наразі проводяться пусконаладжувальні роботи.

На даний момент силами КП «Чернігівводоканал» за державної підтримки та підтримки міжнародних донорських установ виконані невідкладні аварійно-відновлювальні роботи на об'єктах водопостачання та водовідведення.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 року № 305р «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для фінансової підтримки КП «Чернігівводоканал» виділено 150 млн грн на реконструкцію водопровідної насосної станції №2 «Подусівка», реконструкцію трансформаторних підстанцій з улаштування автономного джерела живлення, а також на інші заходи, необхідні для відновлення надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення споживачам.

Проведено роботи з відновлення наземного павільйону свердловини №3 та обладнання на водопровідній насосній станції №1, будівлі прохідної, будівлі ангару, будівлі майстерні, виконано ремонт вікон та дверей, розроблена проєктна документація на водопровідній насосній станції № 2, наразі тривають будівельні роботи, триває розробка проєкту реконструкції на водопровідній насосній станції №3, замінено вікна, здійснено ремонт покрівлі та внутрішнього оздоблення на водопровідній насосній станції №4, проводиться комплексне обстеження водопровідної насосної станції №5.

Відновлено водопровідні мережі по вул. Соснова, Д. Бортнянського, Корольова, Героїв Маріуполя, В. Чорновола, Самострова, Любецька, Київська, Захисників України, Шевченка, Кільцева, пр. Л. Лук'яненка, Миру, по урочищу Забарівка. Тривають роботи з реконструкції водопроводу по вул. Тероборони, водоводу від ВНС-2 до вул. Л. Пашина в м. Чернігів.

Триває відновлення повітродувної станції, вторинного радіального відстійника та будівлі мулонасосного цеху на каналізаційних очисних спорудах, розробка проєктної документації на каналізаційних насосних станціях.

На мережах водовідведення відновлено дворову каналізацію по вулицям В. Чорновола, 15 та Магістратська, 9.

Загальний обсяг коштів спрямований на відновлення об'єктів КП «Чернігівводоканал» становить 324,9 млн грн, з них кошти державного бюджету – 150,8 млн грн; кошти донорських установ – 111,2 млн грн (Міжнародний комітет Червоного хреста (97,6 млн грн), Міжнародна організація «Save the Children» (2 млн грн), UNICEF (5,1 млн грн), організації МОМ (6,4 млн грн), власні кошти підприємства – 20,4 млн грн, кошти місцевого бюджету – 42,5 млн грн.

На сьогодні послуги з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення споживачам КП «Чернігівводоканал» надаються в повному обсязі.

Постачання теплової енергії

В рамках підписаних Меморандумів про співпрацю між АТ «ОТКЕ» та Товариством Червоного Хреста в Україні, останнім було профінансовано будівництво нової котельні на місці зруйнованої російськими військами, та модернізацію обладнання на 2-х котельнях у м. Чернігів. За рахунок власних коштів підприємства проведено роботи з відновлення 36 котелень, 27 центральних теплових пунктів та 2 кілометрів теплових мереж.

У м. Ніжин за підтримки благодійного фонду «Хелп Юкрейн» завершені роботи з відновлення пошкодженої котельні ТОВ «НіжинТеплоМережі», виконано роботи з відновлення ізоляції пошкоджених теплових мереж (800 м).

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.07.2022 року № 597-р «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для фінансування відбудови зруйнованого єдиного майнового комплексу комунального енергогенеруючого підприємства Чернігівська ТЕЦ» Міністерству розвитку громад та територій України виділено 99988,8 тис. грн для Чернігівської обласної військової адміністрації.

На сьогодні роботи з відновлення майнового комплексу Чернігівської ТЕЦ, передбачені розробленим та погодженим з Міністерством розвитку громад та територій України Планом графіком відбудови зруйнованого єдиного майнового комплексу комунального енергетичного підприємства «Чернігівська ТЕЦ» завершені.

На відновлення об'єктів АТ «ОТКЕ» використано 26,6 млн грн (8,9 млн грн – державний бюджет, 9,7 млн грн – кошти донорських організацій, 8,0 млн грн – власні кошти підприємства), КЕП «Чернігівська ТЕЦ» – 184,6 млн грн (99,6 млн грн – державний бюджет, 54,0 млн грн – кошти місцевого бюджету, 26,0 млн грн – кошти донорських організацій, 5,0 – власні кошти), ТОВ «НіжинТеплоМережі» – 1,325 млн грн (кошти благодійних організацій).

З метою забезпечення сталого проходження осінньо-зимового періоду та мінімізації наслідків можливих надзвичайних ситуацій, викликаних обставинами непереборної дії, у рамках реалізації Агентством США з міжнародного розвитку «USAID» програми «Проект енергетична безпека» 13 громад Чернігівської області підписали меморандуми про співробітництво щодо залучення та використання міжнародної технічної допомоги.

В рамках реалізації Агентством США з міжнародного розвитку «USAID» програми «Проект енергетична безпека» Чернігівська область отримала 4 когенераційні газопоршневі установки, які встановлені на котельнях АТ «Облтеплокомуненерго» у м. Чернігів.

Приватними підприємствами області заплановано встановити 15 когенераційних установок загальною електричною потужністю близько 50 МВт. На сьогодні вже встановлено 3 установки загальною потужністю 3,3 МВт.

Крім того, Чернігівська область отримала від «USAID» 14 блочно-модульних твердопаливних котелень для 7 громад регіону. Станом на 12.12.2024 року підготовлено до експлуатації 8 котелень, по решті 6 тривають роботи з підключення котелень до інженерних мереж.

На випадок виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах централізованого теплопостачання області, Агентством США з міжнародного розвитку USAID буде надано 24 автономні модульні палатки для створення в громадах мобільних пунктів обігріву для населення. В рамках участі в програмі Чернігівська міська рада вже отримала 31 генератор потужністю 10 кВт для забезпечення аварійними джерелами живлення комунальних підприємств та бюджетних організацій.

На випадок планових та аварійних відключень електричної енергії, основні підприємства житлово-комунального господарства області забезпечені джерелами резервного живлення в кількості 626 одиниць:

- теплопостачальні підприємства мають 324 генераторів підприємства водопровідно-каналізаційного господарства – 302 генератори.

- заклади бюджетної сфери (освіти та охорони здоров'я) забезпечені джерелами резервного живлення в кількості 1746 од., а саме: установи охорони здоров'я мають 713 генераторів, заклади освіти – 1033 генераторів.

Підприємства та установи забезпечені паливом для безперебійної роботи генераторів.

Забезпечення в умовах постійної загрози енергетичному сектору існує потреба в будівництві системи розподілу генерації за рахунок будівництва когенераційних установок, блочно-модульних котелень та переведення газових котелень на альтернативні види палива.

На випадок виникнення надзвичайних ситуацій, для забезпечення сталого надання послуг з централізованого тепlopостачання споживачам Чернігівської області належної якості в повному обсязі, підприємства тепло та водопостачання міст Чернігів, Ніжин та Прилуки першочергово потребують встановлення 21 когенераційної установки та 12 блочно-модульних котелень.

Газопостачання

АТ «Чернігівгаз» за рахунок власних коштів відремонтовано пошкоджені газові мережі. За кошти інвестиційної програми відновлено 30 газорозподільних пунктів, з них 19 замінено на нові шафові. Проведено частковий ремонт 3 адміністративних будівель та заміну пошкодженого газового обладнання. Вартість виконаних на сьогодні робіт та придбаних матеріалів і обладнання становить 23,7 млн грн.

Крім того допомога від міжнародних партнерів (обладнання) для АТ «Чернігівгаз» в еквіваленті вартості складає 1837,5 тис. грн; для Чернігівської філії ТОВ «Газорозподільні мережі України» – 123,9 тис. грн.

Електропостачання

Відповідно до планів відновлення АТ «Чернігівобленерго» та АТ «Українська залізниця» проведено відновлювальні роботи на 1111 об'єктах електропостачання вартістю 82,1 млн грн, у т. ч. за рахунок коштів державного бюджету відновлено 11 об'єктів на суму 45,2 млн грн, за рахунок власних коштів підприємств – 36,9 млн грн.

Допомога від міжнародних партнерів (обладнання та матеріали) для АТ «Чернігівобленерго» в еквіваленті вартості складає 317 411,48 тис. грн.

Залишається ряд питань, які потребують вирішення, а саме: відновлювальних робіт потребує 73 об'єкти електропостачання, орієнтовна вартість робіт – 136,6 млн грн.

Відновлення пошкоджених енергетичних об'єктів АТ «Чернігівобленерго», проведення заходів з ремонту електричних мереж та енергетичного обладнання буде виконуватись оператором системи розподілу за рахунок коштів ремонтних та інвестиційних програм.

Із загальної кількості пошкоджених об'єктів – 20 об'єктів, які знаходяться на прикордонній території, можливо буде відновити лише при умові безпечного виконання робіт, що на даний час неможливо; 8 об'єктів відновленню не підлягають.

Для збільшення обсягів генерації електроенергії Чернігівською ТЕЦ, КП «ТКЕ» Чернігівської міської ради проводиться тендерна процедура для

закупівлі послуги з ремонту пошкодженого генератора, що дасть змогу забезпечити область додатковим резервом електричної потужності.

Житлове господарство

Дієвим механізмом відбудови багатоквартирних будинків стала Програма Фонду Енергоефективності «ВідновиДІМ». Її метою є фінансування будівельних робіт з відновлення житлових будинків, пошкоджених внаслідок військової агресії російської федерації проти України. Плюсом цієї ініціативи є те, що вона надає можливість відбудувати житло за принципом «краще, ніж було». Механізм Програми, що фінансується Європейським Союзом, дає змогу оперативно проводити ремонтні роботи: 70% коштів ОСББ отримують авансом, ще 30% – після завершення всіх робіт.

ОСББ Чернігівської області подали 11 заявок на участь у Програмі «ВідновиДІМ». Наразі роботи завершені по 8 ОСББ. По одному будинку роботи тривають, 2 заявки знаходяться на погодженні. Сума виплат з фонду складає понад 12 млн грн. За отримані кошти ОСББ виконали заміну 560 м² вікон, ремонт 240 м² фасадів та 4300 м² дахів.

Комунальна техніка

Відновлення пошкодженого автомобільного парку комунальних підприємств області відбувалось як за рахунок державного бюджету, так і за рахунок донорських установ.

Завдяки державній підтримці дві громади Чернігівської області отримали можливість реалізувати заходи з комплексного підходу поводження з твердими побутовими відходами.

Так за рахунок коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії було придбано та передано до Менської (для КП «Менакомунпослуга») та Носівської (для КП «Носівка-Комунальник») громад два нових сміттєвози.

В рамках співпраці з федеральним агентством з технічної допомоги Німеччини (Technisches Hilfswerk) Городнянська громада отримала автовишку (спеціалізований автомобіль, який дасть змогу виконувати верхові роботи для обпилювання дерев, заміни лампочок у ліхтарях вуличного освітлення, будівельно-ремонтних робіт на дахах приміщень тощо), Малодівицька громада отримала навантажувач (спеціалізований автомобіль, що буде використовуватись для виконання робіт спрямованих на покращення благоустрою населених пунктів громади).

Завдяки співпраці з Посольством Швейцарії в Україні та Швейцарської асоціації з розвитку та співробітництва, КП «Чернігівводоканал» отримав автомобіль Renault Trafic, на базі якого змонтована лабораторія від компанії RAUSCH GmbH з системою телеметрії ELKA 600 RRC та камерою для телеінспекції KS135 (обладнання що використовуються для діагностики водопровідних мереж міста Чернігова). Крім того, за підтримки міжнародних установ:

- КП «Чернігівводоканал» отримано спеціалізовану техніку: 2 автокрани, 2 автомобілі для підвозу води, 3 екскаватори, 2 маніпулятори, 3 спецавтомобілі, 1 навантажувач;

- АТ «ОТКЕ» отримано 2 екскаватори-навантажувачі, 2 спеціальні автомобілі «аварійно-ремонтна майстерня»;

- КП «АТП-2528» отримано смітєвоз, який передала латвійська смітєзбиральна компанія «Есо Baltia vida».

Враховуючи вищезазначене, одним із пріоритетних заходів Програми для забезпечення життєдіяльності регіону є залучення фінансування на виконання відновлювальних робіт на об'єктах підприємств надавачів комунальних послуг.

Дорожньо-транспортна інфраструктура

У зв'язку з систематичним недофінансуванням дорожньої галузі та виходячи з фактичного стану покриття, мережа автомобільних доріг загального користування місцевого значення потребує виконання капітального ремонту на 83% від загальної протяжності доріг.

За розрахунками згідно Методики визначення обсягу фінансування будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг для підтримання 1 км автомобільної дороги в задовільному експлуатаційному стані необхідно близько 482,4 тис. грн на рік, при фактичному фінансуванні 110,7 тис. грн на рік, що складає 23%.

У Законі України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» не передбачена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, що в свою чергу матиме негативний наслідок на відновлення повноцінної життєдіяльності області.

Вказаний закон дозволяє зберігати на рахунках місцевих бюджетів і використовувати у 2024 році на потреби дорожньої галузі лише залишки коштів за субвенцією.

Орієнтовна потреба додаткових коштів на 2024 рік для підтримання мережі у мінімально нормальному стані становить по капітальним видаткам – 286,5 млн грн, по поточним видаткам (експлуатаційне утримання) – 320 млн грн.

Одним із шляхів вирішення питання покращення стану автомобільних доріг загального користування місцевого значення є залучення коштів на умовах співфінансування з бюджету територіальних громад, що в свою чергу дасть можливість покращити життєдіяльність області.

Джерела інформації

1. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

2. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.

10. Обґрунтовані пропозиції щодо зміни функціонального призначення окремих територій області (які мають вплив на інтереси декількох територіальних громад) з урахуванням існуючої забудови та наявної містобудівної документації

Зміна функціонального призначення окремих територій Чернігівської області є важливою складовою процесу її відновлення після масштабних руйнувань та змін, викликаних зовнішніми факторами, оскільки дозволить оптимізувати використання наявних ресурсів, збільшити інвестиційний потенціал та забезпечити потреби місцевих громад у відбудові.

На території Чернігівської області значна кількість земельних ділянок вже має затверджене функціональне призначення, що ґрунтується на Генеральних планах розвитку населених пунктів, детальних планах територій та схемах планування (рис. 10.1). Однак через воєнні дії, знищення інфраструктури та економічну перебудову необхідне їх корегування.

На період дії Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів і територій визначаються такі функціональні типи територій:

1. Території відновлення.
2. Регіональні полюси зростання.
3. Території з особливими умовами для розвитку.
4. Території сталого розвитку.

Всі 57 громад Чернігівської області віднесені до першого типу територій, проте не всі вони характеризуються однаковими економічними та безпековими умовами (рис. 10.2).

Оскільки Чернігівська область на півночі межує з гомельською областю республіки білорусь (протяжність кордону – 232,6 км) і брянською областю російської федерації (225,1 км), під безпосередньою загрозою перебувають громади, що межують з цими країнами: Михайло-Коцюбинська, Любецька, Ріпкинська, Добрянська, Городнянська, Сновська, Корюківська, Семенівська і Новгород-Сіверська.

Перші чотири, що межують з республікою білорусь, на сьогодні не зазнають обстрілів і згідно класифікації функціональних типів територій, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, віднесені до звичайних прикордонних. Решта постійно знаходяться під обстрілами і відносяться до групи прикордонних територій у несприятливих умовах – територіальні громади, розташовані біля кордону з державами, відносини з якими передбачають додатковий рівень безпеки державного кордону, обмеження руху товарів та людей, що стримує розвиток місцевої економіки та залучення інвестицій. Під загрозою обстрілів перебувають практично всі жителі цих громад. Загалом у зоні обстрілів нараховується чотири міста центри громад, 250 сіл та 10 селищ. До повномасштабного вторгнення в них проживало близько 70 тис. мешканців.

КАРТΟΣХЕМА "ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТІ (ЗГІДНО СХЕМИ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТІ)"

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЦЕНТР ОБЛАСТІ місто-герой Чернігів
КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ 1509 населених пунктів
КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ 959,3 тис. осіб
ЩІЛНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ 30,1 осіб/км²
ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА 31,9 тис. км²
КІЛЬКІСТЬ РАЙОНІВ 5 районів
СУМІЖНІ ОБЛАСТІ Київська, Сумська, Полтавська
КОД КАТОТГ UA74000000000025378

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Схема планування території Чернігівської області розроблена ДП "Український державний науково-дослідний інститут проектування міст "ДІПРОМІСТО" імені Ю.М. Білокозя" та затверджена рішенням сесії Чернігівської обласної ради десятої сесії шостого скликання від 28 вересня 2012 року. На даний момент є застрілою та потребує коригування.

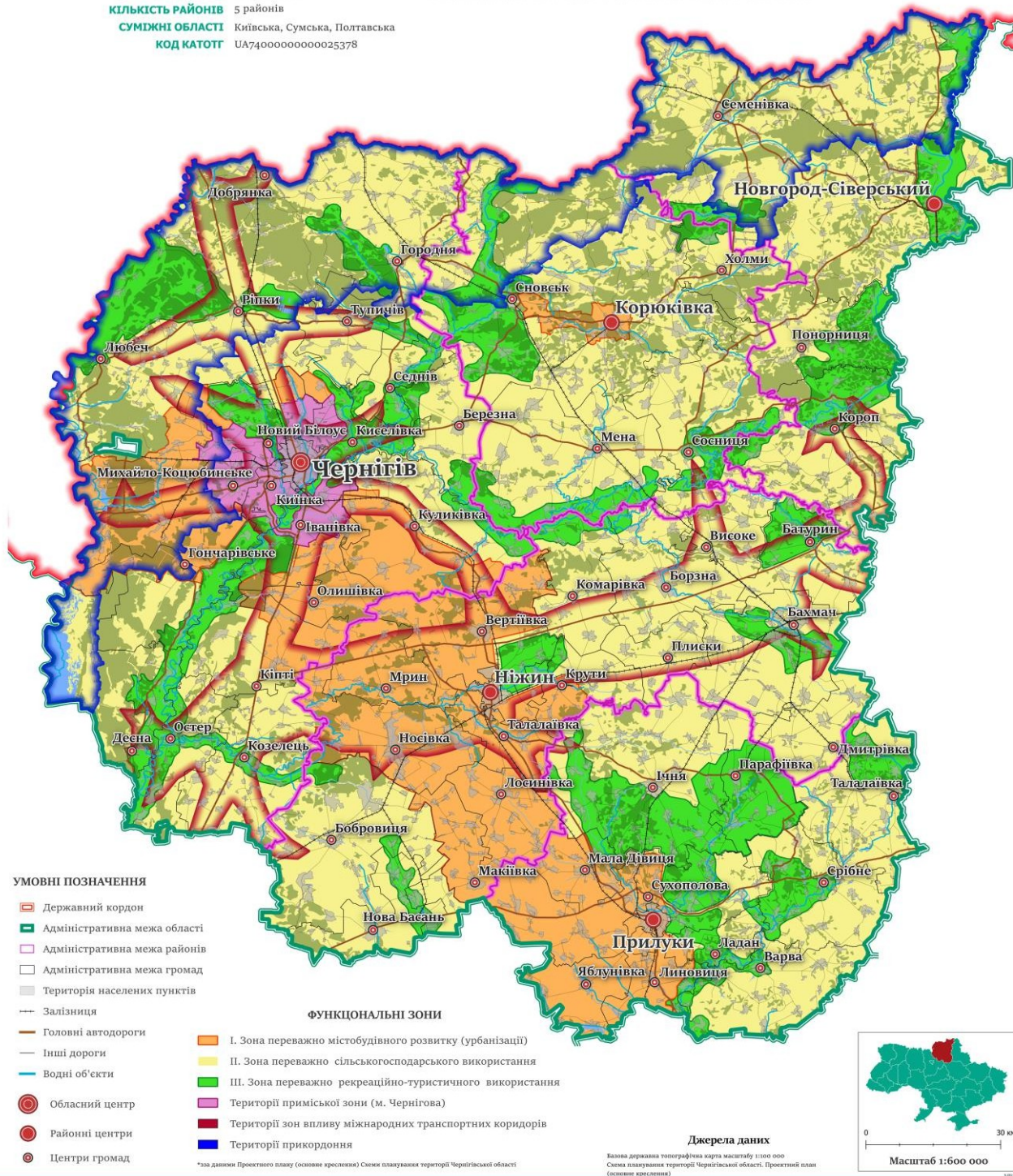

Рисунок 10.1 - Функціональне зонування території області (згідно Схеми планування території області)

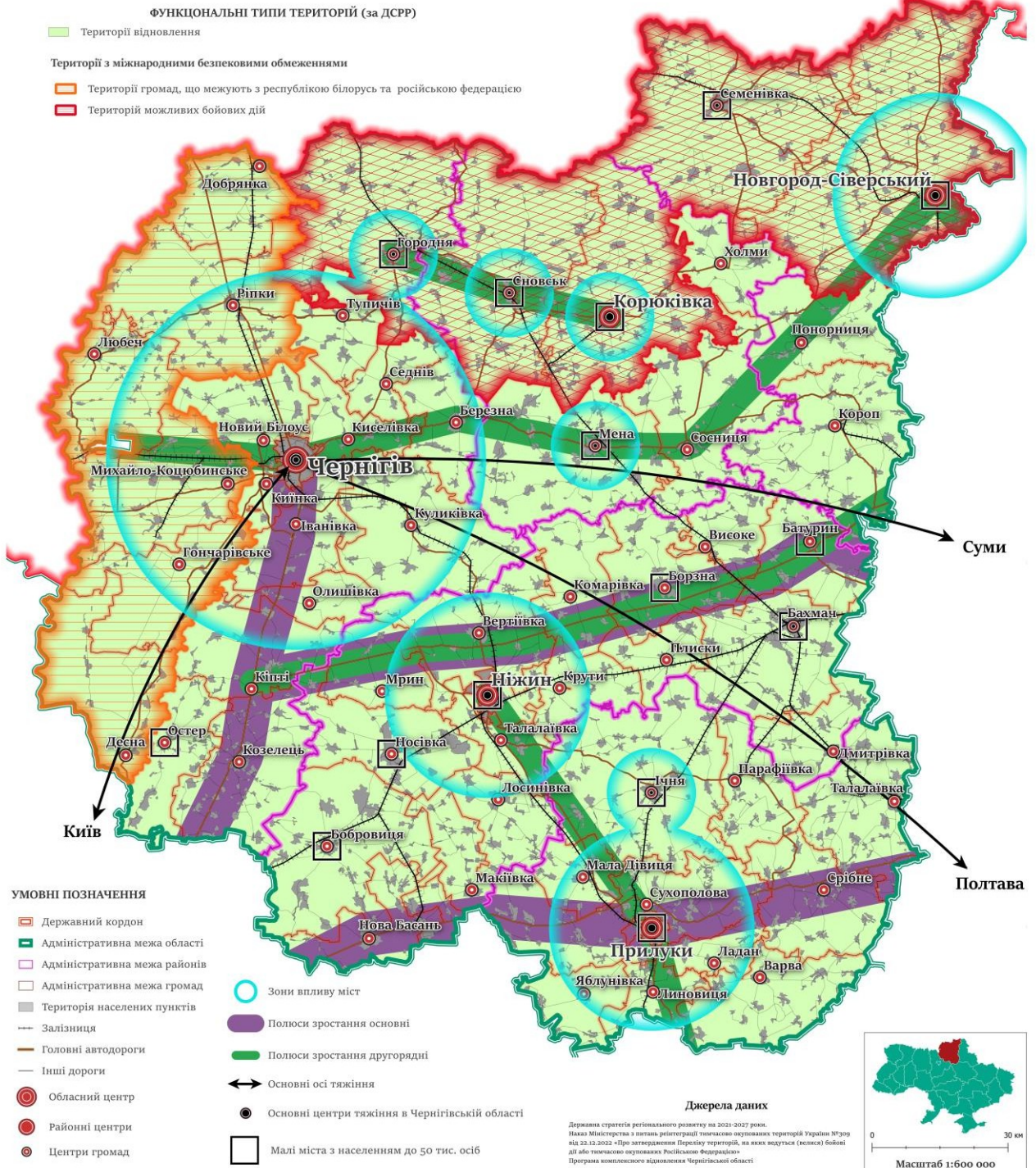
КАРТОСХЕМА "ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТЕРИТОРІЙ ОБЛАСТІ (ЗГІДНО ДСРР)"

ПРИКОРДОННІ ГРОМАДИ Михайло-Коцюбинська, Любецька, Ріпкинська, Добрянська, Городнянська, Сновська, Корюківська, Семенівська і Новгород-Сіверська

ТЕРИТОРІЇ МОЖЛИВИХ БОЙОВИХ ДІЙ Новгород-Сіверська, Семенівська, Корюківська, Сновська, Городнянська

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

На період дії Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів і територій для всіх 57 громад Чернігівської області визначаються функціональний тип територій - Території відновлення.

додаток до Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Рисунок 10.2 - Функціональні типи територій області (згідно ДСРР)

На сьогодні в зазначених громадах повністю вибули мешканці з 47 населених пунктів, зокрема, в Сновській – 8 сіл, Корюківській – 2, Семенівській – 23, Новгород-Сіверській – 12, Городнянській – 2.

У двадцяти кілометровій прикордонній зоні знаходяться 17,0 тис. га земель сільськогосподарського призначення, які підлягають розмінуванню, але на даний час не обстежуються

Згідно з Переліком територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, північні територіальні громади, що межують з рф (Новгород-Сіверська, Семенівська, Корюківська, Сновська, Городнянська) віднесені до територій можливих бойових дій. Ці громади належать до трьох з п'яти районів Чернігівської області.

Просторовий аналіз розташування зазначених громад відносно державного кордону показує, що їх включення до територій можливих бойових дій відбулось без урахування відстані від державного кордону, а лише через те, що ці громади безпосередньо межують з кордоном з рф. Території, що мають сухопутний чи водний кордон з білоруссю, жодного особливого статусу не мають, проте потенційна небезпека для них зберігається.

Аналіз безпекових умов перебування та пересування мешканців, а також ведення господарської діяльності засвідчує, що ключовим чинником об'єктивного та суб'єктивного відчуття безпеки є відстань до кордону, а не сам факт наявності кордону з рф. Крім того зазначені громади (Новгород-Сіверська, Семенівська, Корюківська, Сновська, Городнянська) є одними з найбільших у Чернігівській області (з площею понад 1100 км² кожна), і врахування виключно адміністративної межі громади не є коректним.

Зважаючи на вищезазначене, у північній частині Чернігівської області виділені такі зони (рис. 10.3):

- смуга, безпосередньо прилегла до кордону з російською федерацією (шириною орієнтовно 20 км), яка виконує функцію першого поясу безпеки, перебування мешканців (цивільних осіб) і ведення господарської діяльності на якій є небезпечним;

- паралельна до неї смуга (шириною орієнтовно 20 км), у якій можливе відносно безпечне перебування мешканців та ведення господарської діяльності;

- смуга, безпосередньо прилегла до кордону з білоруссю (шириною орієнтовно 20 км), у якій станом на 2024 рік можливе відносно безпечне перебування мешканців, у т. ч. ведення господарської діяльності.

Решту території Чернігівської області наразі можна вважати умовно безпечною для перебування мешканців.

КАРТОСХЕМА "ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗМІНИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕРИТОРІЙ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ІСНУЮЧОЇ ЗАБУДОВИ ТА НАЯВНОЇ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ"

ТЕРИТОРІЇ МОЖЛИВИХ БОЙОВИХ ДІЙ	Новгород-Сіверська, Семенівська, Корюківська, Сновська, Городнянська
НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ В ЗОНІ ОБСТРІЛІВ	4 міста (центри громад), 250 сіл та 10 селищ
ЗАГАЛЬНА ПРОТЯЖНІСТЬ КОРДОНУ	3 гомельською областю республіки білорус (протяжність кордону – 232,6 км) і брянською областю російської федерації (225,1 км)
РОЗРОБЛЕНО НОВИХ ГЕНЕРАЛЬНИХ ПЛАНІВ	190 нових генеральних планів та 171 планів зонування території

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Зміна функціонального призначення окремих територій Чернігівської області є важливою складовою процесу її відновлення після масштабних руйнувань та змін, викликаних зовнішніми факторами, оскільки дозволить оптимізувати використання наявних ресурсів, збільшити інвестиційний потенціал та забезпечити потреби місцевих громад у відбудові.

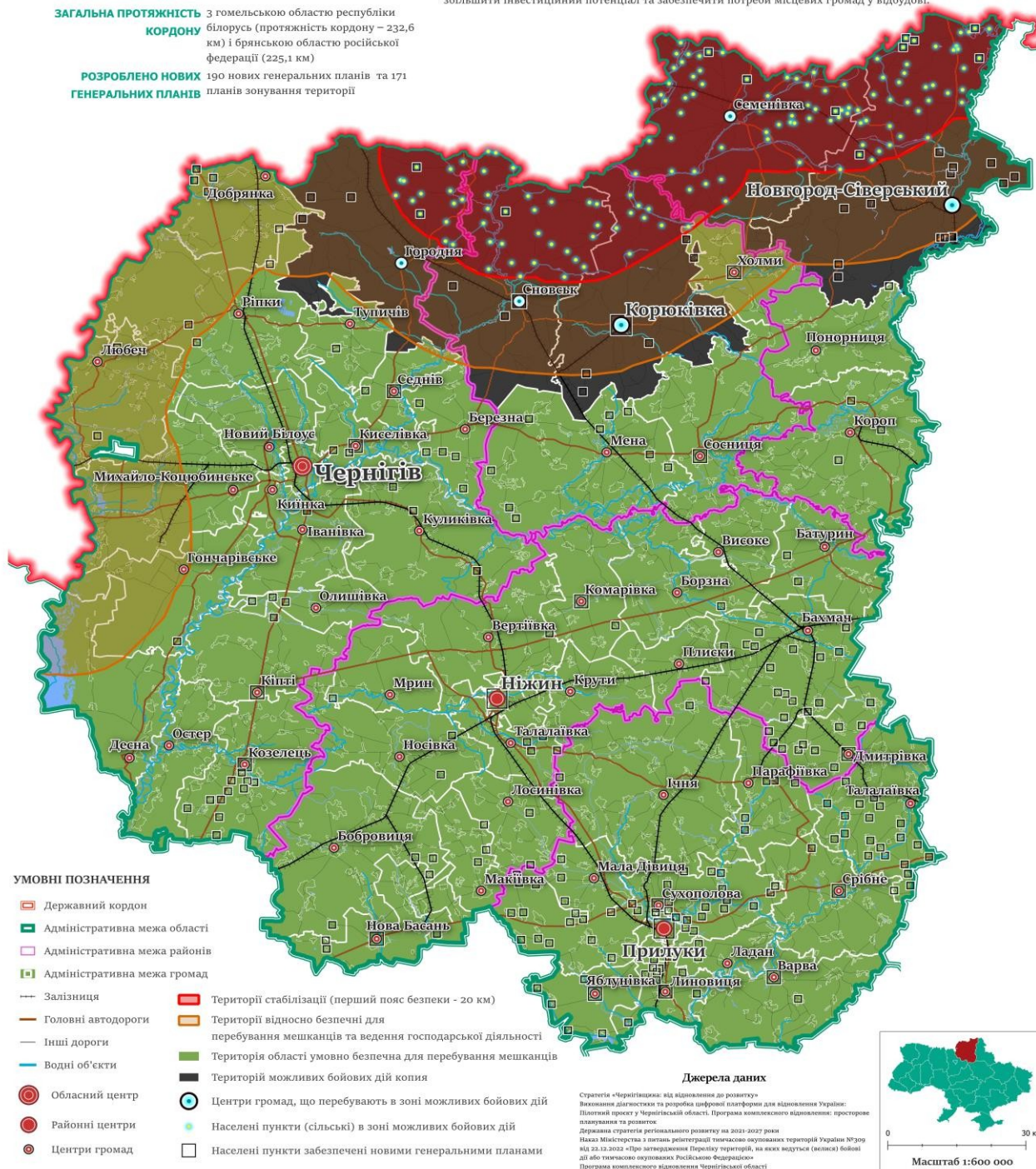

Рисунок 10.3 – Обґрунтування зміни функціонального призначення окремих територій області

При зміні функціонального призначення окремих територій області варто звертати увагу на додаткові ресурси територіальних громад (освітні заклади обласного підпорядкування, оздоровчі заклади для відновлення та реабілітації тощо), які можуть стати точками відновлення та сприятимуть їх перетворенню на полюси зростання.

Оскільки Програма передбачає реалізацію комплексних заходів з відновлення та розвитку, після завершення воєнного стану при зміні функціонального призначення окремих територій нагальною потребою стане взаємодія та співробітництво територіальних громад для ефективного подолання спільних викликів.

Відзначаючи високий рівень неактуальності містобудівної документації, розробленої на регіональному та місцевому рівнях, зміна функціонального призначення окремих частин території області може відбуватися шляхом актуалізації (внесення змін, оновлення) та/або розроблення нової містобудівної документації, у якій будуть враховані реальні показники щодо забудови.

Основним завданням відновлення області є розвиток центральних та південних субрегіонів. У просторово-планувальному контексті північні частини області залишатимуться надійними і стійкими лініями оборони, які даватимуть можливість розвитку решті території області.

Джерела інформації

1. Стратегія «Чернігівщина: від відновлення до розвитку». - Режим доступу: <https://tinyurl.com/5n8uhcdm>

2. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>

4. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України №309 від 22.12.2022 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією». - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#n13>

11. Обґрунтовані пропозиції щодо перенесення об'єктів виробничої сфери (які мають вплив на інтереси декількох територіальних громад)

Розвиток виробничої сфери Чернігівської області є ключовим завданням післявоєнного відновлення. Основний акцент на підтримці та розвитку виробничих підприємств обумовлений поточним соціально-економічним станом регіону та наявних проблемах і ризиках, що супроводжують функціонування регіональної господарської системи.

Розвиток виробничої сфери має відповідати ключовим вимогам Плану дій для Ukraine Facility – «зелений перехід», цифрова трансформація та європейська інтеграція, котрі розглядаються як імперативи функціонування суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

Область не відноситься до регіонів, що активно долучились до участі в Урядовій програмі релокації, котра покликана сприяти відновленню економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони України. Станом на 01.07.2024 року зареєстровано лише 2 підприємства, що релоковані до Чернігівської області (одне з них переміщено до Чернігівського району, інше – до Прилуцького).

У рамках Урядової програми релокації та Плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію було частково переміщено підприємство ТОВ ПК «Пожмашина». Керівництво підприємства вирішило евакуювати 40% потужностей, перемістивши їх до Львівської області. Станом на вересень 2024 року виробничі потужності підприємства розосереджені і працюють два заводи (основне підприємство, що розміщене у селищі Ладан та «лвівська філія»).

Також із Сосницької громади (Корюківський район) було релоковане ТОВ «ІЛС Індастрі» до Київської області. За інформацією Чернігівської райдержадміністрації з Киїнської громади (Чернігівський район) одне підприємство переміщене в іншу область і одне – в іншу громаду в межах району.

Що стосується переміщення/релокації сільськогосподарських підприємств, котрі формують економічний потенціал області, то специфіка їх функціонування (обробка територіально визначених земельних ділянок) не дозволяє провести переміщення виробничих потужностей, можлива зміна локації лише керівних підрозділів.

Низька зацікавленість підприємств у переміщенні до Чернігівської області пов'язана зі значним ризиком функціонування суб'єктів виробничої сфери у межах області (особливо у північній та східній частинах), дефіцитом кваліфікованих кадрів, «тупиковим» розміщенням області, що суттєво погіршує привабливість Чернігівської області з позицій залучення виробничих підприємств із інших регіонів. Ключове завдання розвитку виробничої сфери Чернігівської області на поточному етапі – утримання місцевих виробників,

підвищення рівня завантаження існуючих потужностей, сприяння появі нових виробників та масштабуванню діяльності.

За оцінкою, проведеною Центром економічного відновлення (CER) та міжнародною групою компаній ADVANTER GROUP в межах проєкту Програми розвитку ООН (UNDP) «Підтримка України», станом на 01.10.2023 року кількість зареєстрованих юридичних осіб в Чернігівській області зросла лише на 0,7% порівняно із 01.10.2022 року (з 23521 до 23693), а кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців – на 12,8% (із 28064 до 31646).

Тобто, спостерігається популярність ФОП-моделі бізнесу в області, що обумовлено кількома причинами: закриття або тривале припинення діяльності підприємств у 2022 році призвело до вимушеного безробіття, спонукаючи людей засновувати власний бізнес; після введення воєнного стану було спрощено систему оподаткування та податкових пільг; відбувся значний приток грантових коштів до регіону; з'явилися можливості для оптимізації оподаткування при переході зі статусу найманого працівника до самозайнятої особи.

Однією з головних тенденцій 2022-2024 років є різка зміна гендерної динаміки серед фізичних осіб-підприємців – частка жінок серед нових ФОП значно зросла (перевищила 50%), водночас серед закритих ФОП зросла частка чоловіків.

Основною передумовою ефективного розвитку суб'єктів виробничої сфери області є формування майданчиків, що здатні з комплексних позицій сприяти вирішенню поточних питань та підвищенню їх інноваційності і конкурентоспроможності у перспективі.

Діючі обласні стратегічні і програмні документи акцентують увагу на тому, що економічне відновлення області напряму пов'язане з необхідністю створення точок зростання, ефективного використання потенціалу яких дозволить надати імпульс для активізації та розвитку виробничого сектору регіону. Такими точками росту для Чернігівської області є: індустріальні/технологічні парки, кластери, спеціальні/вільні економічні зони (із запровадженням спеціального режиму інвестування в рамках території пріоритетного розвитку).

На сьогоднішній день на території області створено лише один індустріальний парк. 24.01.2023 року рішенням Кабінету Міністрів України до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено перший майданчик в Чернігівській області – «Менський» (індустріальний парк площею 68,8 гектара розташований за межами міста Мена, Корюківський район). В кінці вересня 2024 року було обрано керуючу компанію для індустріального парку «Менський» – будівельну компанію ТОВ «БК «Волмакс». 18 жовтня 2024 року укладено договір про створення та функціонування індустріального парку «Менський» між Менською міською радою та ТОВ «БК «Волмакс».

Концепцією парку серед пріоритетних видів діяльності його учасників визначено:

- переробна та харчова промисловість (переробка сільськогосподарської продукції, виробництво харчових продуктів та напоїв);
- оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини;
- науково-технічна діяльність;

а суміжними видами діяльності можуть бути:

- виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (будівельних матеріалів);
- легка промисловість;
- інформація та телекомунікації тощо.

Для резидентів індустріальних парків чинним законодавством передбачені відповідні економічні стимули:

- звільнення від імпортного ПДВ і мита при імпорті нового обладнання;
- звільнення від податку на прибуток на 10 років;
- пільгові ставки податку на нерухомість і плати за землю.

Індустріальний парк «Менський» може виступити майданчиком для релокації підприємств з прикордонних територій та населених пунктів, з яких повністю вибули їх мешканці, а також стати точкою росту економіки та післявоєнної відбудови Чернігівської області.

На даний момент опрацьовується ряд локацій на території області для створення сучасних промислових зон і розміщення індустріальних парків. Для розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності розглядається питання створення технологічного/наукового парку.

Кластери є тим інструментом, який дозволяє дати синергетичний поштовх розвитку регіональної економіки, використовуючи ключові переваги і точки економічного зростання, максимально посилювати сильні сторони розвитку певної галузі в регіоні, в той же час мінімізувати стримуючі фактори розвитку.

В області значним потенціалом кластеризації та сталого функціонування в системі пов'язаних галузей володіють підприємства, задіяні в переробці сільськогосподарської продукції, виробництві харчових продуктів та напоїв, високотехнологічному машинобудуванні, легкій та меблевій промисловості, у туристичній сфері, сфері ІТ, що у найкоротші терміни може перетворити ці об'єднання у точки економічного зростання.

У промисловому комплексі пріоритетними напрямками є високотехнологічні галузі – машинобудівна, хімічна, а також домінуючі в економіці регіону харчова, деревообробна, легка промисловість, які можуть забезпечити високі темпи зростання виробництва, стабільне наповнення бюджетів всіх рівнів, збереження існуючих та створення нових робочих місць, зайнятість населення, зменшення міграційних процесів.

Перспективним для розвитку області є будівництво заводів з переробки твердих побутових відходів, відходів деревообробки та сільського господарства, сміттесортувальних станцій, що лежить в полі спільних інтересів одночасно кількох громад.

Агропромисловий комплекс для Чернігівської області є локомотивом відновлення та економічного зростання, адже вона має значний сільськогосподарський потенціал і є однією з найбільш аграрно розвинутих областей України.

В якості пропозицій для розміщення потенційних індустріальних парків та кластерів з прилеглими до них промисловими/виробничими зонами доцільно обирати території з урахуванням полюсів зростання у межах області.

Визначені полюси зростання доповнюються осями тяжіння між центрами національного, регіонального та місцевого рівнів. Такими центрами є міста, між якими існують географічні, економічні, туристичні та інші типи зв'язків. Формування полюсів зростання відбувається на основі визначених центрів та осей тяжіння, а також територій перетину зон впливів міст та основних транспортних шляхів, зважаючи на зв'язки з іншими регіонами та містами за межами області (рис. 11.1).

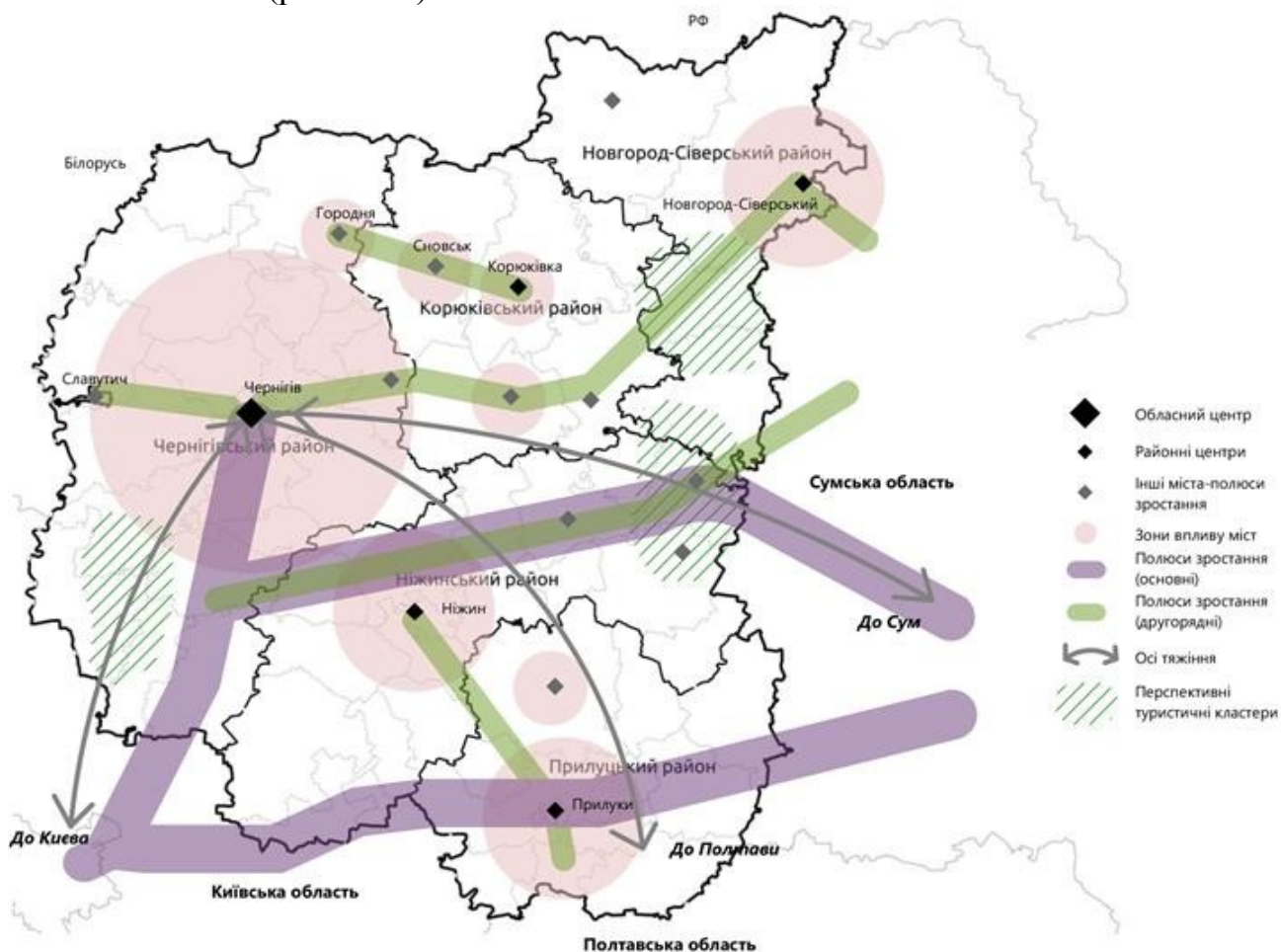

Рисунок 11.1 – Полюси зростання та осі тяжіння в Чернігівській області

Джерело: Розроблено за допомогою відкритої ГІС – QGIS

Першим основним центром тяжіння є місто Чернігів, як адміністративний центр Чернігівської області. Віддаленими центрами є міста Київ, Суми, Полтава, Харків, Дніпро. У зв'язках між центрами тяжіння Черніговом – Києвом, Черніговом – Сумами, Полтавою, Харковом, Дніпром формуються осі тяжіння національного рівня.

Осі тяжіння регіонального рівня існують між Черніговом та містами з чисельністю населення понад 50 тис. осіб у межах та за межами Чернігівської області. Такі осі сформовані у напрямках міст Ніжина та Прилук Чернігівської області, Конотопа, Кролевця та Шостки Сумської області.

Нижчим рівнем є осі тяжіння місцевого рівня, які сформовані між адміністративно-територіальними одиницями, які є районними центрами в межах області, центрами територіальних громад із чисельністю населення понад

10 тис. осіб: Бахмач, Носівка, Новгород-Сіверський, Корюківка, Городня, Мена, Сновськ, Бобровиця, Ічня та Семенівка Чернігівської області, Славутич Київської області та Пирятин Полтавської області.

Наразі безпекові фактори тимчасово виводять з переліку осей тяжіння місцевого рівня міста північно-східної частини області, що наближені до кордонів (Новгород-Сіверський, Городня, Сновськ, Семенівка, Корюківка).

Основними полюсами зростання наразі є просторово-планувальна вісь Чернігів – в напрямку до Києва, Чернігів – в напрямку до Сум та Чернігів – Полтава (Харків, Дніпро).

Полюсами зростання нижчого рівня є зв'язки Ніжин – Прилуки – в напрямку до Пирятина, Чернігів – Мена – Новгород-Сіверський – в напрямку до Шостки, Кіпті – Ніжин – Батурин – в напрямку до Кролевця та Конотопа, Городня – Сновськ – Корюківка, Чернігів – Славутич.

Навколо цих полюсів зростання першочергово має відбуватися нарощування підприємницької та виробничої діяльності. Між полюсами зростання необхідна підтримка і подальший розвиток виробничо-промислового комплексу, зокрема, сільського господарства, інноваційного підприємництва, розміщення технологічних та інноваційних парків.

Джерела інформації:

1. Як евакуювали підприємство «Пожмашина» з Прилук та що таке релокація по-українськи. Режим доступу: <https://chernigiv.one/uk/articles/yak-evakuyuvaty-pidpryyemstvo-pozhmashyna-z-pryluk-ta-shho-take-relokacziya-po-ukrayinsky-2562>
2. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік, 86 с.
3. Новий індустріальний парк «Менський» на Чернігівщині включено до реєстру. Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=090c6d00-0611-4ce9-a6c7-d04324fdad28&title=NoviiIndustrialnii>
4. Комплексна Програма підвищення конкурентоспроможності Чернігівської області на 2021-2027 роки «Чернігівщина конкурентоспроможна». Режим доступу: <https://tinyurl.com/2af2jarx>
5. Стратегія «Чернігівщина: від відновлення до розвитку». Режим доступу: <https://tinyurl.com/5n8uhcdm>
6. Обласна Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки. Режим доступу: <https://tinyurl.com/2wpp5bnf>
7. Програма економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік. Режим доступу: <https://tinyurl.com/5n8ynarfb>
8. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проект у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

12. Загальні підходи та пропозиції щодо комплексного відновлення, розвитку території області та заходи для їх реалізації з урахуванням норм і нормативів щодо просторового планування та землекористування, захисту навколишнього природного середовища та природних ресурсів, забезпечення населення закладами і послугами, що в них надаються, охорони культурної спадщини, розвитку транспорту та інженерної інфраструктури тощо

Відновлення Чернігівської області та країни загалом стосується не тільки відбудови житлових та інфраструктурних об'єктів, соціальної сфери та бізнесу, а й повернення українців на територію України та області, що обумовлює необхідність створення нових робочих місць, забезпечення повноцінного функціонування галузей і територіальних громад, які житимуть у нових післявоєнних умовах.

Програма сприятиме впровадженню таких сучасних підходів і практик розвитку регіонів, територіальних громад, населених пунктів і частин їхніх територій, як:

- людиноцентризм, інклюзивність і соціальна справедливість;
- раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць;
- високотехнологічний, інноваційний, конкурентоспроможний виробничий комплекс регіону;
- створення розвиненої інфраструктури та сфери послуг;
- сталий розвиток та соціальна відповідальність;
- енергоефективність, екологічність, раціональне природокористування;
- збереження природного, історико-культурного розмаїття та національної пам'яті.

В рамках Програми розроблено загальні підходи і пропозиції щодо комплексного відновлення та розвитку регіону, а також заходи для їх реалізації. Реалізація Програми передбачає виконання тріади завдань:

- забезпечити економічну, соціальну та екологічну стійкість регіону в умовах повномасштабних військових дій (стійкість);
- визначити ефективні рішення для якнайшвидшого відновлення найважливіших економічних та соціальних процесів, природних систем (відновлення);
- створити передумови модернізації регіональної господарської системи, що забезпечить стале економічне зростання і підвищення добробуту населення у коротко- та довгостроковій перспективі (модернізація).

Основними принципами реалізації Програми є:

- негайний початок, поступовий розвиток;
- збільшення добробуту населення на засадах соціальної справедливості;
- інтеграція до ЄС;
- відбудова «краще, ніж було» (build back better);
- стимулювання інвестицій та підприємництва;

- інклюзивність та безбар'єрність;
- сталість розвитку та адаптація до кліматичних змін;
- ключова роль громад в ініціюванні та реалізації процесу відновлення.

Стратегічною метою відновлення області є збереження і забезпечення розвитку її людського потенціалу, створення умов для повернення населення та його залучення до соціально-економічної діяльності. Досягнення цієї мети потребує подолання низки гуманітарних, економічних, соціально-інфраструктурних, фінансових проблем, зумовлених ризиками тривалого продовження війни і об'єктивним відтермінуванням тих завдань, які мали б бути вирішеними раніше.

Реалізація пріоритетних напрямів відновлення та розвитку, спрямованих на створення умов для стабілізації демографічної ситуації, відновлення економічної сфери, забезпечення безпечної життєдіяльності населення передбачає:

- створення безпечних умов та високої якості життя у громадах області, реалізації заходів цивільного захисту, громадської безпеки;
- відбудову зруйнованих та пошкоджених об'єктів житлово-комунальної, соціальної, інженерної, дорожньої та енергетичної інфраструктури;
- відновлення економічного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності економіки за рахунок стабільної роботи виробничого і агропромислового комплексу, малого і середнього підприємництва;
- поліпшення стану навколишнього природного середовища.

Демографічний потенціал

Для відновлення демографічного потенціалу Чернігівської області необхідним є покращення якості життя, стимулювання народжуваності, підтримка сімей, молоді та трудових ресурсів.

Покращення якості життя як комплексне завдання охоплює пропозиції, наведені далі за текстом щодо усіх сфер життєдіяльності, зокрема: інвестиції в медичну інфраструктуру; профілактичні програми та оздоровчі заходи; покращення освітньої інфраструктури; розвиток транспортної, туристичної інфраструктури; організацію культурних заходів; соціальну підтримку старшого покоління; запровадження економічних стимулів тощо.

Підтримка сімей та молоді

- запровадження програм підтримки молодих сімей: матеріальна допомога при народженні дитини, забезпечення доступного житла для сімей з дітьми, компенсація витрат на догляд за дитиною, запровадження пільгових іпотек або грантів на будівництво чи купівлю житла для молодих сімей;
- субсидії для багатодітних сімей та молодих батьків: підвищення виплат на дітей, податкові пільги для багатодітних родин, підтримка для догляду за дітьми, особливо для сімей у сільській місцевості;

- підтримка сімей з дітьми: програми фінансової допомоги при народженні другої та наступних дітей, підвищення виплат для багатодітних сімей, створення додаткових бонусів (наприклад, безкоштовний проїзд для дітей, стипендії на навчання);
- створення сучасних перинатальних центрів і клінік репродуктивного здоров'я: забезпечення доступу до якісної медицини для молодих сімей та вагітних жінок;
- запровадження програм доступної медицини та оздоровлення, що покращують якість життя людей похилого віку, зменшують рівень смертності та підвищують загальні демографічні показники;
- стипендіальні програми для місцевих студентів: надання стипендій та грантів для навчання молоді в Чернігівській області, працевлаштування в місцевих установах та підприємствах після завершення навчання;
- створення умов для самореалізації молоді: організація програм обміну та стажування, створення бізнес-інкубаторів для молодих підприємців, розвиток молодіжних центрів та просторів, відновлення їх офлайн роботи в умовах війни та у післявоєнний період;
- забезпечення житлом молодих фахівців: запровадження програм оренди або купівлі доступного житла для молодих спеціалістів, залучених до роботи в регіоні;
- надання психосоціальної підтримки та зниження рівня тривожності серед молоді, в першу чергу постраждалих внаслідок військової агресії російської федерації;
- підвищення рівня самостійності, життєстійкості і спроможності молоді брати участь у суспільному житті, посилення національно-патріотичного виховання;
- забезпечення умов для творчого і духовного розвитку молоді, популяризація здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я;
- підтримка волонтерського руху, створення клубів за інтересами, волонтерських організацій, можливостей для навчання та роботи.

Гендерна рівність

У сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків проблему фактичної нерівності передбачається розв'язати комплексно через:

- проведення інформаційних кампаній з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- проведення освітніх та просвітницьких заходів з питань запобігання конфліктам, їх врегулювання, міжнародних механізмів захисту прав людини, самозайнятості, розвитку бізнесу;
- проведення наукових досліджень із гендерної проблематики та впровадження їх результатів;
- внесення до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників державних установ питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- проведення заходів щодо реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі, забезпечення розгляду випадків дискримінації за ознакою статі та вжиття відповідних заходів за результатами їх розгляду;
- здійснення заходів щодо попередження домашнього насильства та насильства за ознакою статі, забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, протидії торгівлі людьми, проведення інформаційних кампаній із цих питань, залучення громадських організацій до надання соціальних послуг постраждалим громадянам;
- забезпечення надання жінкам і дівчатам, які постраждали від конфлікту, гендерно зумовленого насильства медичної та консультативної допомоги з питань репродуктивного здоров'я;
- забезпечення функціонування мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- залучення до співпраці з питань локалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року в Чернігівській області громадських організацій, зокрема, жіночих та молодіжних ініціативних груп, груп самодопомоги, які працюють у сфері реагування на кризу, спричинену наслідками війни, післявоєнного відновлення, миробудування, протидії гендерно зумовленому насильству, у т. ч. сексуальному насильству, пов'язаному з війною;
- забезпечення належних умов для професійного розвитку жінок, які працюють у державних органах та органах місцевого самоврядування, а також жінок із числа осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, курсанток закладів вищої освіти, військових закладів вищої освіти, цільових груп Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року;
- здійснення заходів, спрямованих на розвиток у жінок лідерських навичок для участі у прийнятті управлінських рішень та навичок провадження підприємницької діяльності, особливо у жінок із сільської місцевості та жінок з особливими потребами;
- розширення можливостей підтримки самозайнятості та підприємництва жінок, зокрема з числа ВПО, жінок-ветеранів та інших осіб, постраждалих від війни;
- проведення гендерного аналізу нормативно-правових документів обласного та місцевого рівнів щодо ефективності взаємодії органів державної влади, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій з ідентифікації безпекових викликів, реагування на них;
- застосування гендерно орієнтованого бюджетування, урахування гендерного компонента у місцевих програмах на основі актуальних потреб регіону, проведення гендерного аудиту міського простору;
- розробка гендерних профілів територіальних громад з аналізом впливу війни на безпекові аспекти з метою виявлення специфічних потреб осіб, які постраждали від наслідків кризи, спричиненої війною, та їх урахування в програмних документах громад та планах відновлення, а також під час надання адміністративних, медичних та соціальних послуг;

- забезпечення подальшої співпраці з міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стимулювання міграції до області

- Програма «Переселення в Чернігівську область»: запровадження матеріальної підтримки для сімей і спеціалістів, які бажають оселитися в регіоні (наприклад пільгові іпотечні кредити, підтримка для підприємців, компенсація за переїзд тощо);

- розвиток субсидійованого житлового фонду: забезпечення доступного житла для новоприбулих працівників, студентів та їхніх сімей, що спростить їх інтеграцію в місцеву громаду;

- Програма «Повернись додому» для українців за кордоном: фінансова підтримка та консультаційний супровід для тих, хто хоче повернутися з-за кордону і оселитися у Чернігівській області;

- організація спеціальних освітніх та культурних заходів для діаспори, зокрема програм обміну для дітей та молоді, що зміцнить зв'язок з областю та підвищить рівень зацікавленості в реєміграції;

- інтеграційні програми для ВПО: організація житла та інфраструктури для переселенців, створення робочих місць та освітніх можливостей, соціальна адаптація та культурна інтеграція;

- підтримка переселенців у відкритті бізнесу: програми мікрокредитування та гранти для переселенців, які хочуть започаткувати бізнес у Чернігівській області, сприяння реінтеграції спеціалістів.

Впровадження даних пропозицій матиме позитивний вплив на відновлення та стабілізацію демографічного потенціалу Чернігівської області, створення сприятливих умов для розвитку регіону та покращення якості життя.

Регіональна економіка

Ринок праці та створення робочих місць

Для забезпечення позитивних зрушень на ринку праці необхідним є:

- здійснення інвестицій у створення нових підприємств: надання податкових пільг та грантів для підприємств, які відкривають нові робочі місця в області, підтримка стартапів у сферах «зеленої» економіки та туризму;

- розвиток інфраструктури для бізнесу: індустріальні парки, підприємницькі кластери, бізнес-інкубатори, які б сприяли залученню нових інвесторів та створенню робочих місць;

- підтримка жінок на ринку праці: гнучкий графік роботи, можливості для дистанційної роботи, створення корпоративних дитячих садків;

- професійна підготовка та перекваліфікація населення: запровадження програм навчання за сучасними професіями, організація центрів підвищення кваліфікації для підготовки фахівців для місцевої економіки;

- розвиток навчальних закладів та профорієнтаційних програм: відкриття сучасних освітніх центрів та спеціалізованих шкіл, що орієнтовані на підготовку кадрів для економічних потреб області;
- співпраця з вищими навчальними закладами для залучення випускників до роботи в області: партнерство з університетами для надання студентам можливості стажування в місцевих підприємствах та подальшого працевлаштування в регіоні.

Розвиток підприємництва, ринкової інфраструктури та споживчого ринку товарів та послуг

Актуальною є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної політики підтримки розвитку підприємництва з метою створення сприятливих умов для його відновлення й активізації діяльності.

Переважна роль в економіці Чернігівського регіону належить малому та середньому підприємству (МСП), тому пропозиції у сфері сприяння розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури Чернігівської області включають:

- надання інформаційно-консультаційної підтримки суб'єктам МСП щодо створення, ведення та кредитування бізнесу на базі Державної організації підтримки підприємництва та регіонального офісу «Зроблено в Україні», у т. ч. пільговим категоріям населення (учасникам бойових дій, ветеранам, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей, ВПО);
- надання компенсацій Державною службою зайнятості у Чернігівській області роботодавцям за працевлаштування окремих категорій осіб, зокрема ВПО та осіб з інвалідністю;
- надання сертифікатів і ваучерів на навчання та грантові програми;
- сприяння розвитку соціального підприємництва в регіоні;
- розробка та запровадження інкубаційних та акселераційних програм розвитку підприємницької діяльності;
- впровадження оптимізованих спрощених процедур для отримання адміністративних послуг, обмін кращими практиками;
- формування зручної сервісної системи надання адміністративних і реєстраційних послуг для суб'єктів господарювання.

У сфері споживчого ринку зусилля виконавчих органів разом із суб'єктами підприємницької діяльності стосуються вирішення завдань, які стоять перед підприємствами торгівлі, ресторанного господарства, побутового обслуговування щодо безперебійного й якісного обслуговування, надання послуг населенню області.

Основні пропозиції щодо розвитку інфраструктури споживчого ринку області полягають у наступному:

- підтримка розвитку інфраструктури споживчого ринку та сприяння просуванню товарів, що виробляються місцевими підприємствами, на внутрішній та зовнішній ринки;
- забезпечення потреб населення в основних продовольчих товарах у повному обсязі;

- підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних та безпечних для життя і здоров'я товарів та послуг;
- підтримка і прискорення розвитку МСП на споживчому ринку області.

Промислова сфера

Основні пропозиції:

- сприяння зростанню промислового потенціалу області, виявлення проблемних питань, які гальмують його відновлення та подальший розвиток, надання допомоги щодо їх вирішення, у т. ч. внесення відповідних пропозицій до центральних органів виконавчої влади;
- сприяння участі підприємств в урядових програмах підтримки реального сектору економіки з метою залучення додаткових фінансових ресурсів;
- залучення підприємств до проєктів державно-приватного партнерства;
- забезпечення базових продовольчих і непродовольчих потреб населення;
- пошук та залучення грантових коштів міжнародних організацій і донорів;
- активізація інтеграції виробників у міжнародний ринок та зростання їх експортного потенціалу;
- сприяння розвитку «зеленої» промисловості, що використовує ресайклінг, переробку залишків чи інших матеріалів для виробництва.

Агропромисловий комплекс

Основними пропозиціями щодо відновлення та розвитку агропромислового комплексу регіону є:

- реалізація заходів Комплексної Програми підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки;
- надання інформаційно-консультаційної допомоги сільгосппідприємствам з питань маркетингу, налагодження їх співпраці з торговельними мережами, перспективними ринками збуту та переробниками агропродукції, оптовими ринками;
- розвиток фермерства шляхом підтримки молодих фермерів та сімейних фермерських господарств, популяризації використання успішних практик розвитку фермерства;
- консультаційно-інформаційна підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу щодо їх участі у грантових програмах та інших видах допомоги від держави і міжнародних організацій;
- популяризація продукції місцевих виробників шляхом проведення фестивалів, виставково-ярмаркових заходів тощо;
- підвищення професійного рівня суб'єктів господарювання агропромислового комплексу шляхом проведення навчально-практичних семінарів та підтримки розвитку сільськогосподарських дорадчих служб області;
- часткове відшкодування сільськогосподарським кооперативам вартості придбаної техніки та обладнання для виробництва.

Інвестиційна та інноваційна діяльність

Основні пропозиції:

- використання ефективних механізмів стимулювання інвестування в регіоні через розбудову сучасних промислових зон та створення індустріальних парків;
- створення наукових технологічних парків;
- сприяння імплементації механізму страхування інвестицій від ризиків, виникнення яких зумовлено збройною агресією російської федерації;
- формування портфелю інвестиційних пропозицій області, своєчасне опрацювання запитів діючих та потенційних інвесторів щодо розміщення об'єктів інвестування на території області;
- забезпечення діяльності Центру створення та розвитку стартапів «Центр Перемоги»;
- розвиток кластерних об'єднань промислових підприємств з високотехнологічним виробництвом, зокрема машинобудування, легкої промисловості;
- популяризація та поширення застосування механізму державно-приватного партнерства в області, залучення приватного бізнесу до реалізації проєктів на умовах державного приватного партнерства;
- створення нових інформаційних продуктів інвестиційного спрямування;
- розвиток високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв транспортних засобів за рахунок відновлення, реконструкції, технічного переоснащення та розширення діючих виробничих потужностей;
- модернізація існуючих та створення нових деревообробних виробництв з поглибленої переробки;
- підтримка розвитку та впровадження інновацій, трансферу технологій в усі сфери регіональної економіки;
- сприяння покращенню інноваційного, інвестиційного клімату, стимулювання залучення інвестицій на розвиток пріоритетних галузей економіки області, реалізації інвестиційних проєктів з використанням енергозберігаючих технологій і технологій з утилізації відходів виробництва.

Соціальна сфера

Охорона здоров'я

Пропозиції щодо комплексного відновлення сфери охорони здоров'я спрямовані на забезпечення функціонування комунальних некомерційних підприємств охорони здоров'я регіону, створення умов для подальшого поліпшення та розвитку їх матеріально-технічної бази, впровадження сучасних медичних технологій та підвищення якості надання всіх видів медичної допомоги з метою надання доступної та якісної медичної допомоги мешканцям області.

Пропозиції передбачають:

- відновлення роботи і модернізація закладів охорони здоров'я, у т. ч. пошкоджених внаслідок бойових дій;
- забезпечення безперебійного функціонування закладів охорони здоров'я та надання медичних послуг в умовах надзвичайних ситуацій;
- організація забезпечення лікувальних закладів автономними джерелами опалення, системами автоматичної пожежної сигналізації, системами керування евакуацією людей при пожежі, системами оповіщень про надзвичайні ситуації;
- забезпечення питною водою закладів охорони здоров'я, зокрема шляхом будівництва додаткових артезіанських свердловин;
- реалізацію організаційних та технічних заходів щодо підвищення ефективності, надійності та сталого функціонування систем споживання паливно-енергетичних ресурсів у закладах охорони здоров'я;
- облаштування укриттів у закладах охорони здоров'я області;
- забезпечення інфраструктурних і технічних умов надання якісних медичних послуг із використанням інформаційно-комунікаційних систем, впровадження та розвиток телемедицини;
- забезпечення населення якісними та ефективними ліками, формування та диверсифікація запасу лікарських засобів і медичних виробів, у т. ч. тих, що закуповуються за публічні кошти;
- підвищення якості та доступності надання медичних послуг для задоволення потреб населення, постраждалого від військових дій держави-агресора, зокрема ВПО, захисників і захисниць України;
- проведення капітального ремонту, комплексної термомодернізації будівлі КНП «Чернігівський обласний центр крові», придбання мобільного пункту забору крові та високовартісного медичного обладнання;
- реконструкція будівлі відокремленого структурного підрозділу КНП «Чернігівська обласна лікарня» - Центру для постраждалих від наслідків аварії на ЧАЕС та ветеранів під гуртожиток готельного типу для медичних працівників, пацієнтів та їх родичів;
- реалізація завдань, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я населення, попередження хвороб, своєчасне виявлення викликів для здоров'я та реагування на них;
- створення безбар'єрного простору в закладах охорони здоров'я області.

Освіта

Основні пропозиції щодо відбудови та розвитку освітньої сфери в області спрямовані на забезпечення доступною й якісною освітою мешканців регіону; відновлення закладів, що зазнали пошкоджень внаслідок військової агресії РФ; створення у закладах безпечного середовища; забезпечення психологічної підтримки дітей; соціального захисту учасників освітнього процесу; інноваційного розвитку освіти та включають:

- формування мережі закладів освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) вищої освіти) та відновлення пошкоджених (зруйнованих) закладів освіти у територіальних громадах області з урахуванням зміни демографічної ситуації та їх потенційної наповнюваності;

- створення безпечного освітнього середовища, будівництво та завершення ремонту укріплень у закладах освіти області, забезпечення пожежної та техногенної безпеки;
- подальший розвиток інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти області;
- організація перевезення учнів і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та дому у сільській місцевості області, поповнення та систематичне оновлення існуючого парку шкільних автобусів;
- підвищення рівня цифрової грамотності та компетентності педагогічних працівників закладів освіти області, створення якісного цифрового та мультимедійного контенту, інноваційних освітніх рішень;
- впровадження проєктів будівництва, реконструкції, капітального ремонту, відновлення, модернізації харчоблоків у закладах загальної середньої освіти;
- підвищення якості надання професійної (професійно-технічної) освіти, наближення до вимог ринку праці, запровадження актуальних короткострокових освітніх програм, у т. ч. за рахунок коштів міжнародних організацій;
- створення на базі закладів вищої освіти рад роботодавців з метою підвищення якості надання освітніх послуг шляхом формування системи ефективної співпраці з питань практичної підготовки здобувачів вищої освіти, дуального навчання, працевлаштування та розвитку кар'єри;
- зміцнення існуючої матеріально-технічної бази закладів освіти;
- розвиток неформальної освіти як шлях адаптації здобувачів освіти до трансформації суспільства в безбар'єрний простір;
- розширення міжнародної співпраці серед учасників освітнього процесу та науковців шляхом збільшення кількості міжнародних партнерств і проєктів за їхньою участю.

Культура і туризм

Пропозиції щодо відновлення сфери культури і туризму спрямовані на формування сучасних культурних локацій регіону та дозвілля населення, розвиток мистецько-просвітницьких хабів, очищення топонімичного та меморіального простору, максимальне задоволення туристичних потреб мешканців та гостей області, підвищення якості та розширення асортименту туристичних послуг в регіоні.

Планування модернізації культурної інфраструктури здійснюється з дотриманням положень Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг, наказу Міністерства культури України «Про затвердження Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності», а також з дотриманням вимог щодо створення приміщень для укріплення працівників та відвідувачів закладів культури.

Туризм є стратегічною ініціативою, яка спроможна зробити значний вклад у повоєнне економічне зростання Чернігівщини та підвищення комфорту й якості життя мешканців області. Розвиток туризму істотно впливає на такі

сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, виробництво товарів широкого вжитку тощо, і є перспективним напрямком оптимізації структури економіки.

Для розв'язання проблем розвитку туристичної галузі необхідним є затвердження механізму стимулювання на загальнонаціональному рівні, створення централізованого масиву інформації про туристичні локації для подальшої промоції серед українських та іноземних туристів, ефективного використання людських ресурсів та туристичного потенціалу, створення якісної реклами та вичерпної інформації про готелі, бази відпочинку, кемпінги й тури.

З метою вирішення зазначених вище проблем пропозиції щодо відновлення у сфері культури й туризму стосуються:

- відновлення пошкоджених об'єктів та закладів культури, об'єктів туристичної сфери, історичних пам'яток, релігійних споруд тощо;
- використання сучасних технологій 3D сканування для їх збереження і презентацій у майбутньому;
- створення Центрів надання культурних послуг у громадах;
- організації безпечного культурного середовища, будівництво та завершення ремонту укріплень у закладах культури, забезпечення пожежної та техногенної безпеки;
- залучення міжнародної технічної допомоги до відновлення туристичного потенціалу області;
- забезпечення роботи обласного туристичного порталу, всебічного поширення інформації про туристичний потенціал області, його популяризація;
- координації створення нових і оновлення існуючих туристичних маршрутів з урахуванням сучасного стану об'єктів та попиту.

Фізична культура та спорт

Розвиток фізичної культури та спорту потребує створення сприятливих умов для фізичного виховання і спорту для усіх верств населення та типів закладів та установ; підтримки дитячого, дитячо-юнацького, резервного спорту, спорту вищих досягнень, спорту осіб з інвалідністю і ветеранів; забезпечення розвитку олімпійських, неолімпійських видів спорту, видів спорту для осіб з інвалідністю та видів спорту, не включених до програм Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, у яких беруть участь особи з інвалідністю; поліпшення організаційного, нормативно-правового, кадрового, матеріально-технічного, фінансового, науково-методичного, медичного, інформаційного забезпечення сфери фізичної культури і спорту.

Ключовими пропозиціями є:

- виконання робіт з відновлення пошкоджених спортивних об'єктів відповідно до затверджених планів і обсягів робіт;
- формування завдань на проєктування двох зруйнованих спортивних об'єктів (державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів та навчально-тренувальна база СДЮШОР з лижного спорту) та підготовка майданчиків для майбутніх будівельно-відновлювальних робіт;

- проведення роз'яснювальної роботи та надання практичної допомоги в організації ефективної і безпечної роботи спортивних закладів в умовах воєнного стану;
- розширення міжнародного співробітництва, залучення фінансової допомоги від міжнародних фондів та організацій на відновлення спортивних об'єктів, пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації;
- підтримка закладів фізичної культури і спорту, зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності та залучення до навчально-тренувального процесу провідних тренерів;
- облаштування пішохідних та велосипедних доріжок, рекреаційних зон, парків відпочинку, спортивних споруд та інших місць для активного дозвілля населення;
- проведення якісного тренувального процесу та забезпечення участі провідних спортсменів області у спортивних змаганнях, у т. ч. передбачених індивідуальними планами підготовки до Олімпійських і Паралімпійських ігор;
- популяризація здорового способу життя та подолання стану суспільної байдужості до здоров'я нації, у т. ч. за рахунок широкого впровадження соціальної реклами різних аспектів здорового способу життя та заборону прямих та прихованих видів реклами алкоголю, тютюну.

Надання адміністративних послуг

Комфортність життя у громадах області значною мірою залежить від якості, зручності та доступності послуг, які надають органи влади. Для забезпечення якісного обслуговування мешканців у регіоні функціонують центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), територіальний підрозділ, віддалені (в т. ч. пересувні) робочі місця адміністраторів.

Основними напрямками є подальша розбудова та модернізація мережі ЦНАП, підвищення їх доступності, вдосконалення технічного забезпечення, покращення кваліфікації персоналу, в т. ч.:

- розширення мережі центрів з урахуванням демографічних та географічних особливостей регіону, в т. ч. приєднання ЦНАП до мережі «Дія Центрів»;
- поліпшення існуючих приміщень для створення комфортних умов для відвідувачів і працівників;
- створення безбар'єрного простору для людей з інвалідністю та маломобільних категорій населення;
- впровадження виїзних (мобільних) сервісів («Мобільний адміністратор», «Мобільний центр»);
- покращення технічної бази центрів, включаючи оновлення обладнання та впровадження сучасних інформаційних систем;
- розширення переліку послуг відповідно до вимог чинного законодавства та потреб мешканців;

- залучення адміністраторів ЦНАП до навчальних програм, тренінгів з метою підвищення ефективності роботи тощо.

Житлово-комунальне господарство та енергетична інфраструктура

Одним із основних підходів до відбудови є відновлення об'єктів за принципом «краще, ніж було» (build back better), що передбачає створення більш стійкого, безпечного та ефективного середовища для життя та роботи людей, що проживають у громадах області.

Відновлення житлового фонду, соціальних, комунальних та транспортних об'єктів виконуватиметься з використанням сучасних матеріалів та технологій, що дозволить не тільки повернути області її довоєнний вигляд, але й значно покращити умови проживання. Це створить передумови для залучення інвестицій, підвищення привабливості громад для нових мешканців, туристів та бізнесу, а також призведе до підвищення загальної якості життя.

Цей процес також містить акцент на енергоефективності, використанні відновлюваних джерел енергії та інтеграції «зелених» технологій, що сприятиме сталому розвитку громад області та зменшенню їх впливу на довкілля.

Впровадження принципу «краще, ніж було» відображає прагнення не тільки до відновлення пошкоджених об'єктів, але й до підвищення стійкості громад до майбутніх викликів, покращення якості життя мешканців і створення більш гармонійного та інноваційного середовища для проживання.

Житлова політика

Враховуючи значні пошкодження житлового фонду, житлова політика в області спрямовуватиметься на розробку та реалізацію проєктів відбудови й відновлення населених пунктів, будівництво житла замість зруйнованого, у т. ч. за рахунок інвесторів, національних та міжнародних організацій, створення умов для реалізації прав громадян на житло, покращення житлових умов.

Основними пропозиціями щодо відновлення житлового фонду області є:

- сприяння реалізації на регіональному рівні державних програм та заходів щодо забезпечення житлом окремих категорій громадян;
- розробка та реалізація проєктів відбудови та відновлення житла, добудова розпочатого будівництва житла;
- покращення технічних характеристик під час відбудови пошкоджених/зруйнованих об'єктів (застосування сучасних енергоефективних та енергозберігаючих технологій, обладнання безбар'єрного доступу для маломобільних груп населення, у т. ч. осіб з інвалідністю);
- підвищення рівня забезпеченості мешканців сільської місцевості індивідуальним житлом через фінансово-кредитну підтримку за рахунок коштів обласного бюджету шляхом реалізації обласної Програми підтримки індивідуального житлового будівництва та розвитку особистого селянського господарства «Власний дім» на 2021-2027 роки;

- розв'язання житлової проблеми молоді через оновлення та реалізацію обласної програми розвитку молодіжного житлового кредитування у Чернігівській області на 2021-2025 роки;
- розробка та впровадження обласної програми будівництва (придбання) доступного житла;
- стимулювання розвитку будівельної галузі шляхом сприяння інвестиційній діяльності у житловому будівництві за рахунок усіх джерел фінансування, підтримка будівництва доступного житла;
- стимулювання активної участі населення у житловому будівництві шляхом пільгового кредитування на будівництво (придбання) житла;
- забезпечення поступового виведення з експлуатації застарілого та непридатного за технічним станом житлового фонду;
- залучення альтернативних джерел фінансування, у т. ч. допомоги від міжнародних донорів та фондів тощо для відновлення житлового фонду міста, який постраждав у результаті збройної агресії РФ проти України;
- вивчення та ефективне застосування міжнародного досвіду відновлення галузі після шкоди, заподіяної в результаті збройної агресії РФ проти України.

Комунальне господарство

В області визначено чотири пріоритетних завдання щодо відновлення об'єктів комунального господарства та життєзабезпечення області, а саме:

- 1) Модернізація систем водопостачання та водовідведення у громадах з метою приведення їх технічного стану до сучасних норм та підвищення їх стійкості.
- 2) Будівництво артезіанських свердловин у громадах області.
- 3) Комплексна реконструкція Чернігівської ТЕЦ із переведенням котлоагрегатів на безпечне спалювання вугілля газової групи українського видобутку, проведення ремонту генератора потужністю 50МВт для збільшення обсягів генерації електричної енергії.
- 4) Підвищення якості надання послуг з електропостачання.

Пропозиції щодо комплексного відновлення об'єктів комунального господарства та життєзабезпечення населення області включають:

- забезпечення можливості безперебійного видобутку технічної води;
- адаптацію діяльності життєзабезпечуючих комунальних підприємств до умов воєнного стану та повномасштабної збройної агресії;
- запровадження заходів посиленого захисту та модернізації критичної інфраструктури області;
- створення захисних споруд у місцях розташування робочої техніки комунальних підприємств з тепло- та водопостачання для захисту інженерних споруд, об'єктів, трансформаторів, газорозподільчих пунктів, систем автоматики, основних вузлів розподільчих мереж на централізованих джерелах теплопостачання;
- збільшення кількості блочно-модульних, автономних котелень та поступовий відхід від централізованої системи теплопостачання та водопостачання населених пунктів області;

- підвищення енергетичної ефективності та екологічної чистоти систем централізованого теплопостачання;
- розробка кризових програм підтримки та подальшого відновлення критичної інфраструктури громад області.

Енергетична ефективність

В контексті здійснення комплексного відновлення в частині питань забезпечення енергетичної ефективності необхідним є:

- підвищення енергоефективності об'єктів бюджетної сфери територіальних громад області;
- підвищення рівня обізнаності населення щодо ощадного споживання паливно-енергетичних та природних ресурсів;
- залучення позабюджетних коштів до реалізації проєктів з підвищення енергетичної ефективності та енергозбереження;
- впровадження системи енергоменеджменту та моніторингу за споживанням паливно-енергетичних та природних ресурсів;
- сприяння впровадженню та реалізації ЕСКО контрактів;
- сприяння проведенню енергетичної сертифікації будівель;
- моніторинг, контроль та оптимізація споживання енергетичних ресурсів об'єктами бюджетної сфери та комунальними підприємствами територіальних громад;
- будівництво сонячних електростанцій для забезпечення безперебійного функціонування об'єктів забезпечення життєдіяльності;
- модернізація обладнання, впровадження енергозберігаючих технологій на об'єктах життєзабезпечення області.

Інженерно-транспортна інфраструктура

Транспорт, мобільність, пересування та логістика є пріоритетними напрямками розвитку області, оскільки вони впливають на всі сфери життєдіяльності – доступність територій, підвищення відчуття безпеки, створення комфортного середовища для проживання, підвищення бізнес-активності, поживлення туризму тощо.

Дорожня інфраструктура

Наявна мережа автомобільних доріг державного значення в області сформована насамперед на основі трас міжнародних транспортних коридорів та напрямків до пунктів пропуску через державний кордон, тобто, орієнтована на інтенсивні транзитні транспортні потоки. Внаслідок війни вона переорієнтовується на внутрішньодержавні та місцеві сполучення, що знаходить відображення в ієрархії мережі та функціональному призначенні наявних та нових ділянок автомобільних доріг.

Для формування оновленої мережі автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення сформульовано пропозиції із відновлення дорожньої інфраструктури:

- відбудова пошкоджених об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури з урахуванням пріоритетів розвитку області;
- забезпечення належного експлуатаційного стану шляхової мережі;
- ремонт автомобільних доріг з виділенням пріоритетних напрямів його здійснення;
- відтворення об'єктів галузі на рівні не нижчому від того, який був до повномасштабного вторгнення;
- розвиток інфраструктури для вантажних перевезень (елеватори, склади, перевантажувальні бази);
- оптимізація дорожньої мережі в області;
- забезпечення логістичної доступності до визначних туристичних об'єктів.

Зважаючи на поточну ситуацію та потенційні ризики, заходи щодо відновлення інженерно-транспортної інфраструктури реалізовуватимуться на основі їх просторового розподілу:

- заходи стабілізації з мінімальною кількістю робіт (у т. ч. забезпечення доступності, шляхів евакуації, мінімально необхідних умов) – у північній (прикордонній) частині області;
- заходи відновлення та реалізація окремих проєктів розвитку – у центральній і південній частинах області;
- заходи розвитку - у наявних центрах економічного зростання (Чернігів, Ніжин, Прилуки та їх приміські зони).

Залізничний транспорт

Внаслідок війни відбулось суттєве перерозподілення вантажних та пасажирських потоків, повністю відсутнє міжнародне сполучення, а також сполучення із ЧАЕС.

Пропозиції щодо розвитку залізничного сполучення територією області спрямовані на:

- забезпечення сполучення між центрами тяжіння різних рівнів;
- посилення ролі залізничного транспорту на основних сполученнях, у т. ч. з огляду на менший вплив його на довкілля порівняно з автомобільним транспортом;
- посилення можливостей для мультимодальних перевезень вантажів;
- забезпечення швидкісного руху пасажирських та приміських поїздів по електрифікованих ділянках на сполученнях від центрів тяжіння національного та регіонального рівня до Києва (Київ – Ніжин – Чернігів, Київ – Ніжин – Бахмач – Конотоп – Суми);
- забезпечення швидкого руху пасажирських та приміських поїздів по електрифікованих ділянках на сполученнях між центрами тяжіння регіонального та місцевого рівня за наявності залізничного сполучення з раціональною

конфігурацією (Чернігів – Славутич, Ніжин – Прилуки – Пирятин – Гребінка, Терещенська – Шостка – Новгород-Сіверський);

- забезпечення доступності приміського сполучення з центрами тяжіння місцевого рівня на безпечних ділянках (Прилуки – Ічня– Бахмач, Бахмач – Мена – Сновськ – Городня, Бахмач – Ромни – Ромодан).

Громадський транспорт

Робота організацій і підприємств громадського транспорту спрямовується на забезпечення своєчасного й якісного обслуговування населення області.

Для всіх систем громадського транспорту як в межах територіальних громад, так і в межах області (меншою мірою щодо міського транспорту Чернігова) пропозиції щодо відновлення та розвитку транспортної інфраструктури орієнтовані на вирішення таких основних проблем:

- відсутність стійкого фінансування системи громадського транспорту. В умовах низького попиту на пересування (що є особливо гострим для громад з низькою щільністю населення) доходи від оплати проїзду не покривають витрат перевізників, а найбільше – капітальних на оновлення рухомого складу та операційних та виконання рейсів в непікові години. Це призводить до погіршення умов перевезення та додатково знижує попит на пересування;

- відсутність інфраструктури у належному експлуатаційному стані. Весь громадський транспорт в межах області (окрім Чернігова) – це автобуси, для яких критичним є можливість руху по усіх автомобільних дорогах, якими прокладено маршрути. У разі незадовільного експлуатаційного стану доріг погіршуються умови перевезення, не виконується розклад руху, перевізники відмовляються виконувати окремі рейси через зростання витрат на ремонт рухомого складу або взагалі не мають можливості дістатися до окремих населених пунктів.

Велосипедний рух

Велосипедний рух в області не розглядається як засіб у міському та приміському сполученні, що пов'язано із відсутністю велосипедної інфраструктури. Відсутність велосипедної інфраструктури вздовж автомобільних доріг та низький рівень безпеки руху велосипедистів є критичною перешкодою для майбутнього розвитку велосипедного руху.

Пропозицій щодо відновлення та розвитку велосипедного руху в області стосуються:

- сполучення між населеними пунктами в межах однієї громади вздовж доріг державного та місцевого значення (наприклад, Новий Білоус – Старий Білоус, Новий Білоус – Рудка – Мохнатин – Кувечичі);

- сполучення населених пунктів різних громад (наприклад, Ніжин – Вертіївка – Куликівка, Куликівка – Чернігів, Ніжин – Крути, Ніжин – Носівка, Куликівка – Олишівка, Варва – Прилуки тощо).

Навколишнє природне середовище

Важлива роль у створенні сприятливих умов для проживання жителів області, збалансованому та кліматично нейтральному розвитку регіону відведена екологічній безпеці. Програма орієнтує на здійснення природоохоронних заходів, у т. ч. в рамках повоєнного відновлення, запобігання негативним наслідкам для довкілля та ліквідація таких наслідків.

Пропозиції щодо комплексного відновлення відповідають нормам і нормативам щодо захисту довкілля та природних ресурсів, зокрема: цілям Європейського зеленого курсу; главі 6 Угоди про асоціацію; стратегічним документам національного та обласного рівнів; сучасним принципам просторового планування; державним будівельним та санітарним нормам; принципу «краще, ніж було» (build back better).

Для Чернігівської області у процесі відновлення постає необхідність розв'язання масштабних задач:

- відновлення критичної інфраструктури;
- забезпечення енергетичної безпеки країни;
- вже прискорена подальша імплементація законодавства ЄС;
- боротьба зі зміною клімату та адаптація до неї тощо.

Нова інфраструктура має сприяти відмові від викопного палива, а відновлення міст, сільських територій та їхніх громад має відбуватися з урахуванням у т. ч. й екологічних факторів.

Екосистемі відводиться значна роль у пом'якшенні наслідків та адаптації до змін клімату, підтриманні здоров'я населення, продовольчої безпеки, у забезпеченні оборонної здатності. Програма орієнтується на збереження обсягу екосистем у стані не гіршому, ніж до повномасштабного вторгнення, за винятком територій, які постраждали внаслідок військових дій.

Відновлення природних територій, які постраждали внаслідок військових дій включається до заходів з відновлення та має високий пріоритет. Ці території мають важливу роль для захисту біорізноманіття та збереження клімату. Стан цих екосистем після завершення бойових дій має бути обстеженим, та для кожної території має бути розроблений план з подолання наслідків

Етап відбудови та відновлення несе великі загрози природним екосистемам через потенційне зростання видобутку ресурсів для потреб будівництва – піску, щебню, деревини та ін. Саме тому є важливим збереження процедури оцінки впливу для цих категорій робіт та відповідного контролю за виконанням. Також виконання заходів Програми орієнтує на забезпечення виконання Лісової стратегії управління лісами до 2035 року, якою передбачено перехід на стале та ощадливе лісівництво, що дозволить зберегти ліси від надмірного вирубування.

Програма складена з урахуванням необхідності забезпечення реалізації Стратегії з екологічної безпеки та адаптації до змін клімату, якою передбачено проведення оцінки впливу зміни клімату на сільське, лісове та водне господарства і розробку планів адаптації у цих галузях.

Основними напрямками діяльності визначені:

- охорона і раціональне використання водних ресурсів, земель, природних рослинних ресурсів, збереження природно-заповідного фонду;
- збирання, зберігання, перевезення, відновлення і видалення відходів;
- організація системи екологічного моніторингу довкілля;
- наукова, інформаційна і освітня діяльність.

Основними пропозиціями щодо реалізації Програми є:

- зменшення антропогенного навантаження на довкілля;
- підвищення рівня очищення стічних вод та приведення показників очистки стічних вод до нормативних;
- збереження водних об'єктів та поліпшення їх санітарно-технічного стану;
- недопущення забруднення ґрунтів та підземних водоносних горизонтів;
- організація ефективного управління відходами, утвореними внаслідок військових дій;
- охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів, збереження об'єктів природно-заповідного фонду;
- розширення території ПЗФ;
- здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів в межах природно-заповідних об'єктів;
- підвищення рівня екологічної безпеки;
- проведення вишукувальних робіт, розробка проєктної документації та рекультивація порушених внаслідок бойових дій земель;
- запобігання та ліквідація негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище;
- проведення моніторингових досліджень стану довкілля області;
- підвищення рівня екологічної культури та освіти населення;
- впровадження інформаційних технологій для підвищення якості екологічної освіти та розвитку екологічної свідомості населення

Іміджева політика, міжнародне співробітництво

Продовжуватиметься діяльність щодо подальшого розвитку міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя, а також сприяння промоції та подальшому просуванню на міжнародному рівні авторитету та суспільно-значущого потенціалу області.

Основні пропозиції:

- забезпечення сталого розвитку міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування області відповідно до світових практик та тенденцій, з урахуванням реалій ситуації в регіоні, зумовлених наслідками військової агресії РФ;
- реалізація міжнародного співробітництва в області відповідно до тенденцій розвитку ситуації в Україні та регіоні;
- співпраця та взаємодія з дипломатичними представництвами та консульськими установами іноземних держав в Україні та України в іноземних

держав, сприяння розширенню їхньої присутності в області, співробітництво із закордонними українцями;

- сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі економіки та відновлення регіональної інфраструктури, культурно-гуманітарних та спортивних стосунків;

- участь у розробці і реалізації спільних ініціатив, заходів, проєктів, програм з метою обміну найкращими практиками з іноземними та міжнародними громадськими організаціями, у т. ч. з питань міжнародного територіального співробітництва, розробка і втілення грантових програм та проєктів, у т. ч. спрямованих на відновлення інфраструктури регіону;

- формування місцевої політики у сфері взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями, банківськими установами, агенціями, компаніями, корпораціями, асоціаціями з міжнародного співробітництва і розвитку, міжнародними організаціями та іншими іноземними суб'єктами, шляхом координації та реалізації проєктів і програм у різних сферах життєдіяльності із використанням власних та залучених ресурсів;

- залучення міжнародних агенцій та фінансових організацій до реалізації проєктів і програм, які запропоновані місцевими виконавчими органами влади територіальних громад та визначені як пріоритетні для реалізації, у т. ч. спрямованих на відновлення постраждалої інфраструктури області;

- сприяння органам місцевого самоврядування щодо використання можливостей для участі у програмах та проєктах, які фінансуються ЄС, а також розробленні спільних з партнерами з країн ЄС програм та проєктів в рамках євроінтеграції, у т. ч. в контексті реалізації Програм Interreg, Ukraine Facility тощо;

- сприяння підвищенню рівня професійних навичок та компетенцій спеціалістів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань євроінтеграції та використання інструментів фінансування ЄС.

Джерела інформації

1. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

2. Виконання діагностики та розробка цифрової платформи для відновлення України: Пілотний проєкт у Чернігівській області. Програма комплексного відновлення: просторове планування та розвиток. Чернігів: Чернігівська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури. 60 с.

3. Обласна Програма підтримки індивідуального житлового будівництва та розвитку особистого селянського господарства „Власний дім” на 2021-2027 роки. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=15239&tp=1>

4. Чернігівщина: від відновлення до розвитку: Чернігів – 2023р. – 68с. Режим доступу: <https://dfin.cg.gov.ua/index.php?id=39531&tp=1>

5. Програма економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік: Чернігів – 2023р. – 68с. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=38108&tp=1>

6. Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки. Режим доступу <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=33874&tp=1&pg=>

13. Попередній фінансово-економічний розрахунок заходів для забезпечення комплексного відновлення області

Попередній фінансово-економічний розрахунок заходів для забезпечення комплексного відновлення Чернігівської області в першу чергу ґрунтується на визначенні прямих збитків, завданих інфраструктурі регіону внаслідок збройної агресії російської федерації.

Разом з тим, визначити остаточну вартість відновлення пошкоджених об'єктів Чернігівської області наразі є неможливим через продовження обстрілів та ворожих збройних атак з боку російської федерації.

Постійне зростання загальної суми збитків, завданих Чернігівській області, пов'язане зі збільшенням пошкоджених та зруйнованих об'єктів інфраструктури, житлового фонду, промисловості, енергетики, сфер освіти та охорони здоров'я.

На основі даних територіальних громад Чернігівської області визначено орієнтовну загальну вартість відновлення пошкоджених/зруйнованих об'єктів в розрізі основних сфер соціально-економічної діяльності регіону, крім житлового фонду (рис. 13.1).

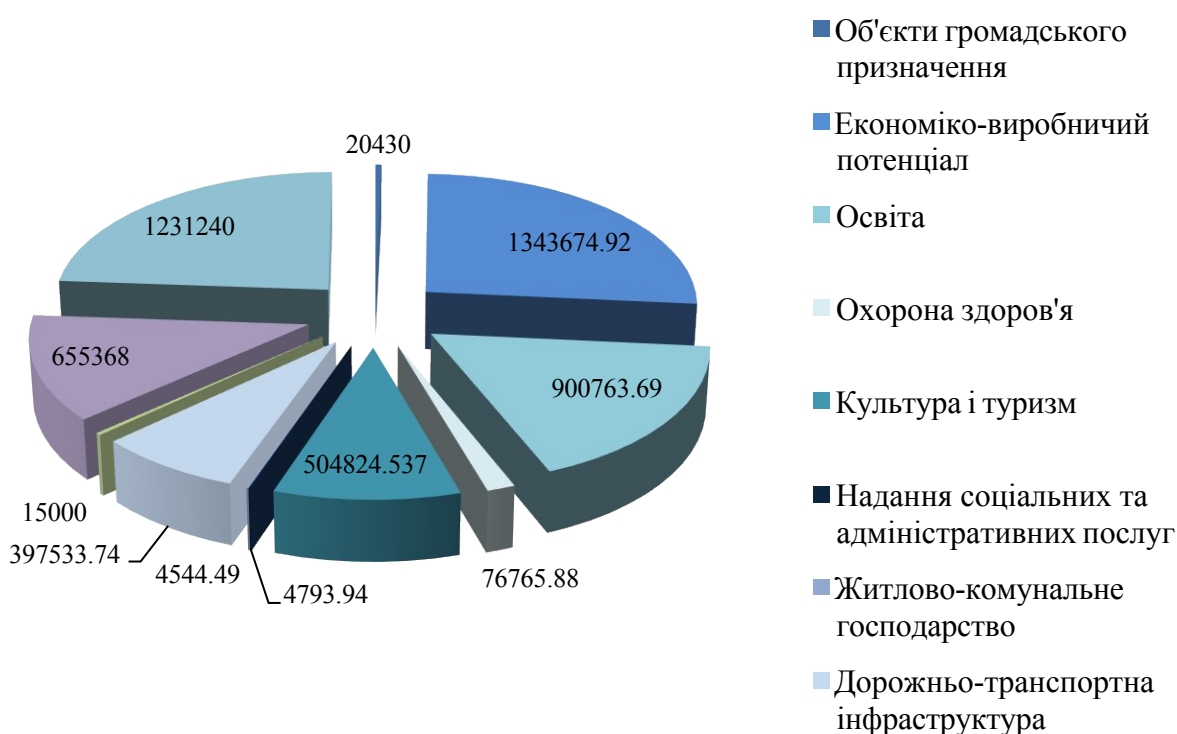

Рисунок 13.1 – Загальна вартість відновлення пошкоджених об'єктів у розрізі основних сфер соціально-економічної діяльності Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

Оснoву даних розрахунків складають дані щодо пошкоджених/зруйнованих об'єктів територіальних громад області, по яким було визначено орієнтовну вартість відновлення відповідних об'єктів.

Найвищою є вартість відновлення об'єктів економіко-виробничого комплексу області – понад 1,3 млрд грн або 26% від загальної визначеної вартості відновлення пошкоджених об'єктів регіону. Друге місце займає вартість заходів з відновлення закладів фізичної культури та спорту орієнтовною вартістю 1,2 млрд грн (23,9%), третє – відновлення освітніх закладів області – більше 0,9 млрд грн (17,5%).

Житловий фонд та об'єкти громадського призначення

Чернігівська область входить до десяти областей України, які характеризуються найбільшими пошкодженнями житлового фонду за сумою збитків (рис. 13.2).

Топ-10 областей за розміром збитків житлового фонду травень 2023	
Області	Оцінка прямих збитків, млн. дол. США
Донецька	14 524
Харківська	14 289
Луганська	6 366
Київська	3 349
Чернігівська	1 795
Миколаївська	1 902
Запорізька	1 192
Херсонська	814
Дніпропетровська	916
м. Київ	728

Рисунок 13.2 – Топ-10 областей за розміром збитків житлового фонду

У Новобілоуській сільській територіальній громаді Чернігівського району області визначено орієнтовну вартість відновлення двох об'єктів багатоквартирного житлового фонду (табл. 13.1).

Таблиця 13.1

Орієнтовна вартість відновлення об'єктів багатоквартирного житлового фонду, в яких створено ОСББ, Новобілоуської територіальної громади Чернігівського району

№ з/п	Вид пошкодженого об'єкта	Місцезнаходження пошкодженого об'єкта	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Багатоквартирний житловий будинок*	с. Старий Білоус, вул. Лесі Українки, 6	1	7 000,00
2.	Багатоквартирний житловий будинок*	с. Новий Білоус, вул. Троїцька, 10	1	8 000,00

*створені ОСББ, об'єкти внесені в РПЗМ, закінчується розробка ПКД, планується подання на фінансування за рахунок Програми «ВІДНОВИ ДІМ»

Визначення вартості відновлення пошкоджених житлових об'єктів області суттєво ускладнене через низку причин:

- складність розрахунку відновлювальної вартості пошкодженого житлового фонду, збудованого за часів радянського союзу;
- відсутність право-установчих документів на пошкоджені об'єкти житлового фонду;
- неможливість здійснення технічної оцінки пошкодженого житла у прикордонних територіях через обстріли з боку російської федерації.

Визначення орієнтовної вартості відновлення об'єктів громадського призначення ускладнено тим, що більшість таких об'єктів знаходяться у приватній власності та їх відбудова здійснюється здебільшого за рахунок коштів власників.

За даними 53 територіальних громад Чернігівської області, орієнтовний фінансово-економічний розрахунок був здійснений у Новгород-Сіверському районі (Новгород-Сіверська міська ТГ) та Ніжинському районі (Новобасанська сільська й Талалаївська сільська ТГ) (табл. 13.2).

Таблиця 13.2

Орієнтовна вартість відновлення об'єктів громадського призначення Новгород-Сіверської, Новобасанської та Талалаївської територіальних громад

№ з/п	Вид пошкодженого об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Новгород-Сіверська міська		6	1065
1.1.	Підприємства торгівлі	м. Новгород-	2	565

№ з/п	Вид пошкодженого об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
		Сіверський		
1.2.		с. Печенюги	1	100
1.3.		с. Будо-Вороб'ївська	1	100
1.4.	АЗГС	с. Шептаки	1	300
2.	Новобасанська сільська		44	18800
2.1.		с. Нова Басань	21	5000
2.2.	Підприємства торгівлі	с. Новий Биків	13	10000
2.3.		с. Соколівка	1	100
2.4.	Ринки і торгівельні	с. Нова Басань	1	100
2.5.	майданчики		1	100
2.6.	Підприємства		1	1000
2.7.	ресторанного господарства		1	1500
2.8.		с. Нова Басань	3	500
2.9.	АЗГС	с. Новий Биків	2	500
3.	Талалаївська сільська		5	565
3.1.		с. Талалаївка	2	180
3.2.	Підприємства торгівлі	с. Безуглівка	1	35
3.3.		с. Велика Дорога	2	350
Всього, об'єктів громадського призначення			55	20430

Орієнтовна вартість відновлення пошкоджених об'єктів громадського призначення по трьом територіальним громадам Чернігівської області (55 об'єктів) становить 20,4 млн грн. Найбільших пошкоджень зазнали об'єкти громадського призначення Новобасанської сільської територіальної громади 18,8 млн грн (92% від загальної суми вартості відновлення пошкоджених об'єктів). Орієнтовна вартість відновлення об'єктів громадського призначення Новгород-Сіверської міської територіальної громади становить 1,1 млн грн, або 5,2% від загальної вартості відновлення пошкоджених об'єктів, Талалаївської сільської територіальної громади – 0,6 млн грн або 2,7% відповідно.

Економіко-виробничий потенціал

Незважаючи на те, що протягом 2022-2024 років значна кількість виробничих та сільськогосподарських підприємств припинили свою господарську діяльність (розділ 4 Програми), у т. ч. через пошкодження їх виробничих потужностей та замінування сільськогосподарських земель, дані щодо орієнтованої вартості відновлення більшості пошкоджених об'єктів відсутні. Це пов'язано з тим, що більшість пошкоджених об'єктів промисловості

та сільського господарства знаходяться у приватній власності, а їх відновлення переважним чином здійснюється за власні кошти суб'єктів господарювання.

Разом з тим, Ічнянська міська, Новобасанська сільська, Куликівська селищна та Новобілоуська сільська територіальні громади надали дані щодо орієнтовної вартості відновлення об'єктів виробничого комплексу (табл. 13.3).

Таблиця 13.3

Дані щодо орієнтованої вартості відновлення об'єктів виробничого комплексу
Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Ічнянська міська		1	40486,264
1.1.	Об'єкт виробничого комплексу	с. Припутні	1	40486,264
2.	Новобасанська сільська		12	1202500
2.1.	Об'єкти виробничого комплексу	с. Нова Басань	3	700000
2.2.		с. Новий Биків	6	500000
2.3.		с. Соколівка	2	2000
2.4.		с. Бірки	1	500
3.	Куликівська селищна		5	58700
3.1.	Об'єкти виробничого комплексу	селище Куликівка	1	5000
3.2.		с. Горбове	1	18000
3.3.		с. Бакланова Муравійка	1	8700
3.4.		с. Вершинова Муравійка	1	5000
3.5.		с. Виблі	1	22000
4.	Новобілоуська сільська		9	41988,66
4.1.	Адміністративно-побутовий комплекс з будівлею СТО ФОП Федосенко Д.П.	с. Новий Білоус	1	9 613, 66
4.2.	Виробничі приміщення заводу картопле-крохмало продуктів ПБП «Вимал»		2	15000
4.3.	Головний корпус (склад) ПСК		1	4700

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
	«Універбаза»			
4.4.	Допоміжний виробничий корпус (адмінбудівля) ПСК «Універбаза»		1	1615
4.5.	Склад солі ПСК «Універбаза»		1	910
4.6.	Склади ПСК «Універбаза» (повністю зруйновані)		2	15000
4.7.	Адміністративна будівля з майстернями ПП «НВФ «РЕГМІК»	с. Рівнопілля	1	150
Всього			26	1343674,92

Загальна орієнтовна вартість відновлення пошкоджених об'єктів виробничого комплексу у Чернігівській області становить більше 1,3 млрд грн.

В Ічнянській міській територіальній громаді Прилуцького району орієнтовна вартість відновлення одного пошкодженого об'єкта становить понад 40 млн грн.

Вартість відновлення дванадцяти пошкоджених об'єктів у Новобасанській сільській територіальній громаді Ніжинського району становить 1,2 млрд грн, п'яти пошкоджених об'єктів виробничого комплексу у Куликівській селищній громаді Чернігівського району – 58,7 млн грн.

У Новобілоуській сільській територіальній громаді відновлення потребують дев'ять об'єктів виробничого комплексу на загальну суму близько 42 млн грн.

Соціальна сфера

Освіта

Дані щодо орієнтовної вартості відновлення освітніх закладів Чернігівської області надали 53 територіальних громад області. Станом на 01.07.2024 року загальна кількість освітніх закладів, що потребують відновлення становить 36 об'єктів (рис. 13.3).

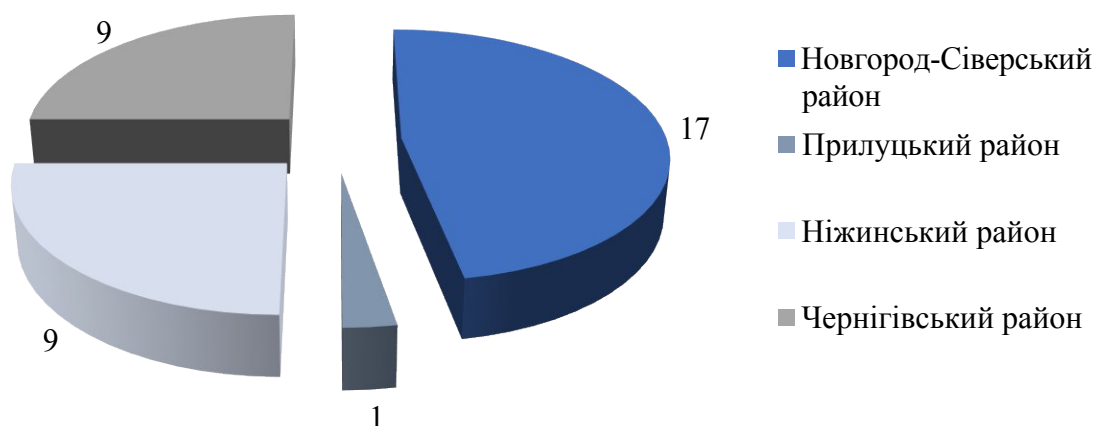

Рисунок 13.3 – Кількість освітніх закладів Чернігівської області, що потребують відновлення, станом на 01.07.2024 року

Загальна орієнтовна вартість відновлення закладів освіти у Чернігівській області становить 900,8 млн грн. Розподіл освітніх закладів Чернігівської області за вартістю відновлення в розрізі її районів представлено на рис. 13.4.

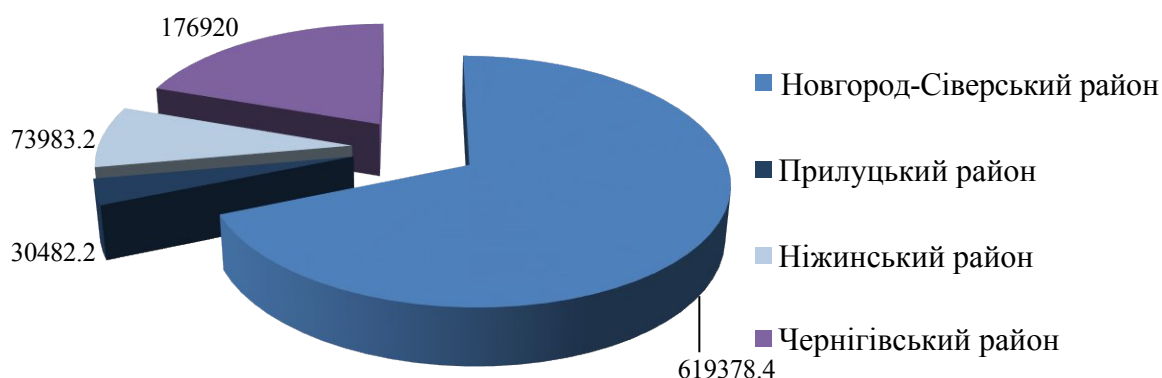

Рисунок 13.4 – Орієнтовна вартість відновлення освітніх закладів Чернігівської області

У Корюківському районі Чернігівської області відсутня потреба у здійсненні відновлювальних робіт в освітніх закладах.

Найбільша кількість закладів освіти, що потребують відновлення, знаходиться у Новгород-Сіверському районі області – 17 об'єктів загальним обсягом необхідного фінансування 619,4 млн грн.

Більш детальна інформація щодо орієнтовної вартості відновлення закладів освіти Новгород-Сіверського району наведена у табл. 13.4.

Таблиця 13.4

Орієнтовна вартість відновлення освітніх закладів Новгород-Сіверського району Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Новгород-Сіверська		9	618500,678
1.1.	Заклади дошкільної освіти	с. Будо-Вороб'ївська	1	100
		с. Грем'яч	1	120
1.2.	Заклади загальної середньої освіти	м. Новгород-Сіверський	4	612250
1.3.		с. Печенюги	1	4000
1.4.		с. Грем'яч	1	350
1.5.	Заклади професійно-технічної освіти	м. Новгород-Сіверський	1	1680,678
2.	Семенівська міська		8	5447,7
2.1.	Заклади дошкільної освіти	м. Семенівка	1	31,6
2.2.	Заклади загальної середньої освіти	м. Семенівка	1	212,5
2.3.		с. Іванівка	1	2500
2.4.		с. Костобобрів	1	489,7
2.5.		с. Тимоновичі	1	1500
2.6.	Заклади позашкільної освіти	м. Семенівка	3	713,9
Всього			17	619378,378

17 освітніх закладів Новгород-Сіверської міської та Семенівської міської територіальних громад потребують проведення відновлювальних робіт загальною орієнтовною вартістю 619,4 млн грн. Зокрема, 9 освітніх закладів Новгород-Сіверської міської територіальної громади потребують відновлення на загальну суму 618,5 млн грн, у т. ч. два заклади дошкільної освіти у с. Будо-Вороб'ївська та с. Грем'яч вартістю 100 тис. грн та 120 тис. грн відповідно.

Відновлення також потребують чотири загальноосвітні заклади та гуртожиток КЗ «Новгород-Сіверський фаховий медичний коледж» у м. Новгород-Сіверський загальною вартістю відновлення 612,3 млн грн та 1,7 млн грн відповідно.

Станом на 01.07.2024 року у деяких із освітніх закладів Новгород-Сіверської міської громади вже проведено низку відновлювальних робіт, зокрема профінансовано:

- 527,7 тис. грн на відновлення Новгород-Сіверського державного ліцею імені К.Д. Ушинського;
- 342,9 тис. грн на відновлення Новгород-Сіверської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 Новгород-Сіверської міської ради Чернігівської області;

- 696,1 тис. грн та 804,3 тис. грн на ремонтні роботи у двох корпусах Новгород-Сіверської гімназії №1 ім. Б. Майстренка Новгород-Сіверської міської ради Чернігівської області;

- 623,5 тис. грн на ремонтні роботи у гуртожитку КЗ «Новгород-Сіверський фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради;

- 3,7 млн грн на заміну вікон та дверей у Печенюгівському НВК (в одній будівлі знаходиться школа, будинок культури та старостат).

Разом з тим, у зазначених об'єктах зберігається потреба у подальшому відновленні на загальну суму 617,9 млн грн.

Орієнтовна вартість відновлення закладів освіти Семенівської міської територіальної громади становить 5,4 млн грн. Зокрема, відновлення потребують садочок, школа і три заклади позашкільної освіти у м. Семенівка на суму 31,6 тис. грн, 212,5 тис. грн та 713,9 тис. грн відповідно.

Вартість відновлення трьох загальноосвітніх закладів у с. Іванівка, с. Костобобрів та с. Тимоновичі становить 2,5 млн грн, 489,7 тис. грн та 1,5 млн грн відповідно.

В інших громадах Новгород-Сіверського району потреба у відновленні закладів освіти відсутня.

Наступним за вартістю відновлення закладів освіти є Чернігівський район, в якому орієнтовна вартість відновлювальних робіт визначена щодо трьох об'єктів на загальну суму близько 176,9 млн грн (табл. 13.5).

Таблиця 13.5

Дані щодо орієнтовної вартості відновлення закладів освіти Чернігівського району станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Деснянська селищна		1	3500
1.1.	Заклади загальної середньої освіти	селище Десна	1	3500
2.	Михайло-Коцюбинська селищна		1	64000
2.2.	Заклади загальної середньої освіти	селище Михайло-Коцюбинське	1	64000
3.	Тупичівська сільська		1	10919,957
3.1.	Заклади загальної середньої освіти	с. Тупичів	1	10919,957
4.	Гончарівська селищна		4	97000
4.1.	Заклади дошкільної освіти	селище Гончарівське	1	90000
4.2.	Заклади загальної середньої освіти	селище Гончарівське	1	5500
		с. Слабин	1	4000

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
4.3.	Заклади позашкільної освіти	селище Гончарівське	1	1500
5.	Новобілоуська сільська		2	1500
	Заклади дошкільної освіти	с. Старий Білоус	2	1500
Всього			9	176919,957

У Деснянській селищній територіальній громаді відновлення потребує один заклад дошкільної освіти орієнтовною вартістю 3,5 млн грн.

У Михайло-Коцюбинській селищній територіальній громаді відновлення потребує один загальноосвітній заклад в селищі Михайло-Коцюбинське з орієнтовною вартістю відновлення 64 млн грн.

У Тупичівській сільській територіальній громаді потреба у відновленні одного закладу загально середньої освіти становить 10,9 млн грн.

У Гончарівській селищній територіальній громаді загальна кількість закладів освіти, за якими визначено орієнтовну вартість відновлення, становить чотири об'єкти на загальну суму 97 млн грн. Зокрема, відновлення потребує ДНЗ «Лісова казка», в селище Гончарівське, із загальним обсягом необхідного фінансування 90 млн грн. Проведення відновлювальних робіт також необхідне у Гончарівському ліцеї (селище Гончарівське) та Слабинській гімназії (с. Слабин) на загальну суму фінансування 5,5 та 4 млн грн відповідно.

Орієнтовна вартість відновлення Гончарівської мистецької школи в селищі Гончарівське складає 1,5 млн грн.

У Новобілоуській сільській територіальній громаді відновлення потребують два об'єкти комунального закладу дошкільної освіти «Зернятко» у с. Старий Білоус загальною орієнтовною вартістю відновлення 1,5 млн грн.

У с. Орлівка Куликівської селищної територіальної громади в результаті військових дій з боку російської федерації було пошкоджено один заклад загальної середньої освіти. Загальний обсяг прямих збитків становив 238,5 тис. грн. Станом на 01.09.2024 року даний заклад було ліквідовано.

У Ніжинському районі відновлення потребують 9 закладів освіти на загальну суму близько 74 млн грн.

Більш детальна інформація щодо закладів освіти, які потребують відновлення у Ніжинському районі області наведена в табл. 13.6.

Таблиця 13.6

Дані щодо орієнтовної вартості відновлення закладів освіти Ніжинського району

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Бобровицька міська		1	600
1.1.	Позашкільний заклад освіти	с. Новий Биків	1	600
2.	Ніжинська міська		3	4883,2
2.1.	Заклади дошкільної освіти	м. Ніжин	1	481
2.2.	Заклади загальної середньої освіти		2	4402,2
3.	Новобасанська сільська		3	49000
3.1.	Заклади дошкільної освіти	с. Новий Биків	1	25000
3.2.	Заклади загальної середньої освіти		1	23000
		с. Нова Басань	1	1000
4.	Талалаївська сільська		2	19500
4.1.	Заклади загальної середньої освіти	с. Велика дорога	1	15000
		с. Талалаївка	1	4500
Всього			9	73983,2

У Новобасанській сільській територіальній громаді є потреба у відновленні трьох закладів освіти: закладу дошкільної освіти (25 млн грн) та закладу загальної середньої освіти (23 млн грн) у с. Новий Биків, а також загальноосвітнього закладу у с. Нова Басань (1 млн грн).

Три освітні заклади Ніжинської міської територіальної громади потребують відновлення на загальну суму 4,9 млн грн, у т. ч. один заклад дошкільної освіти та два заклади загальної середньої освіти у м. Ніжин із вартістю відновлення 481 тис. грн та 4,4 млн грн відповідно.

У Талалаївській сільській територіальній громаді два заклади загальної середньої освіти потребують відновлення загальною вартістю 19,5 млн грн, зокрема одна Великодорізька гімназія у с. Велика дорога (15 млн грн) і Талалаївський ліцей у с. Талалаївка (4,5 млн грн).

Орієнтовна вартість відновлення Новобиківського міжшкільного виробничого навчального комбінату, який перебуває на балансі Бобровицької міської територіальної громади, становить 600 тис. грн.

В інших територіальних громадах Ніжинського району потреби у відновленні закладів освіти немає.

За даними територіальних громад Прилуцького району Чернігівської області пошкоджень зазнали три загальноосвітні заклади Ічнянської міської територіальної громади. Станом на 01.07.2024 року два з них – Більмачівську гімназію та Крупичпільський ліцей було вже відновлено. Потреба у відновленні

залишається у Дорогинського ліцею Ічнянської міської ради, орієнтовною вартістю відновлювальних робіт у сумі 30,5 млн грн.

Охорона здоров'я

Станом на 01.07.2024 року у Чернігівській області налічувалось 17 об'єктів охорони здоров'я, по яким було визначено орієнтовну вартість їх відновлення. Розподіл закладів охорони здоров'я, що потребують відновлення в розрізі районів області наведено на рис. 13.5.

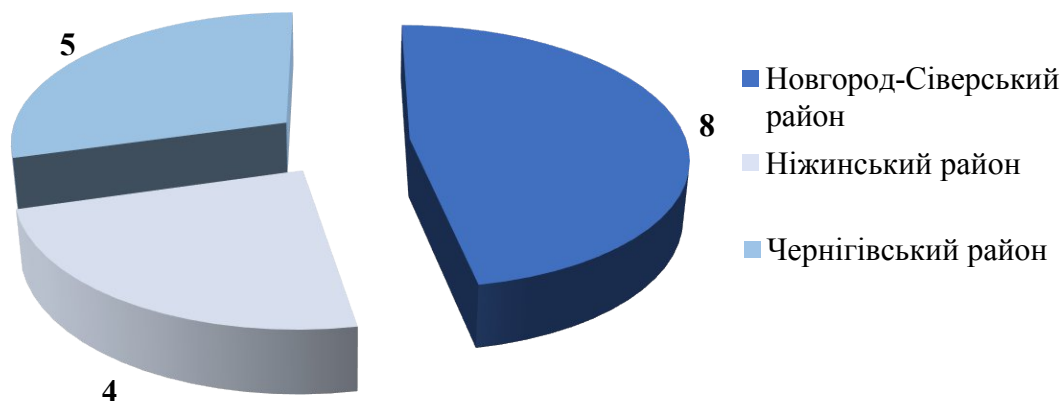

Рисунок 13.5 – Розподіл закладів охорони здоров'я Чернігівської області в розрізі її районів станом на 01.07.2024 року

У Корюківському районі області відсутня інформація щодо об'єктів охорони здоров'я, що потребують відновлення.

У Прилуцькому районі було пошкоджено сім об'єктів охорони здоров'я (одна поліклініка та шість фельдшерсько-акушерських пунктів), однак орієнтовна вартість їх відновлення не була визначена.

У Чернігівському районі в цілому було пошкоджено п'ять закладів охорони здоров'я, два з них (фельдшерсько-акушерські пункти у Куликівській селищній громаді) було перенесено до інших приміщень громади.

Розподіл закладів охорони здоров'я за орієнтовною вартістю їх відновлення відображає діаграма, наведена на рис. 13.6.

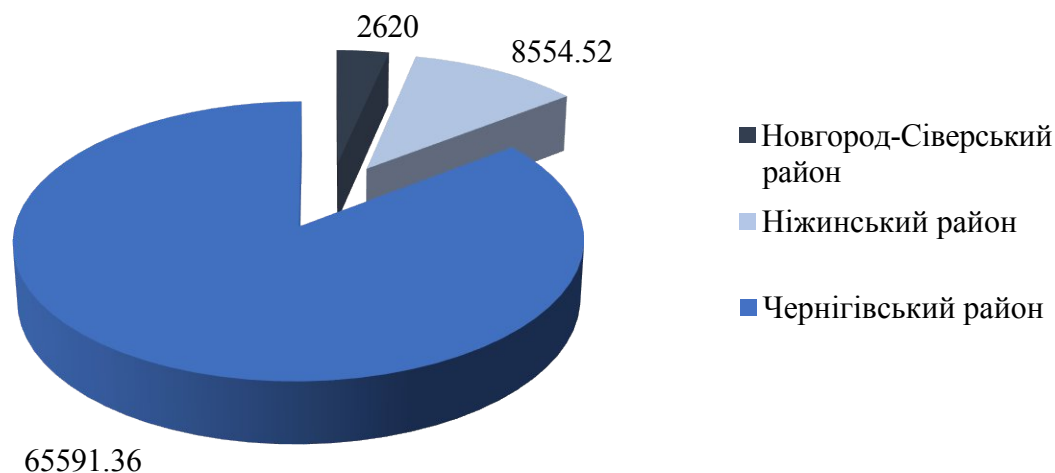

Рисунок 13.6 – Розподіл закладів охорони здоров'я за орієнтовною вартістю їх відновлення в розрізі районів Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

У Чернігівському районі п'ять закладів охорони здоров'я потребують відновлення з найвищою орієнтовною вартістю – близько 65,6 млн грн або 85% від загальної вартості відновлення об'єктів системи охорони здоров'я області. До них відносяться:

- КНП «Деснянський центр первинної медико-санітарної допомоги» Деснянської селищної ради з орієнтовною вартістю відновлення 60 млн грн;
- фельдшерсько-акушерський пункт у с. Жукотки Михайло-Коцюбинської селищної територіальної громади з орієнтовною вартістю відновлення 3,4 млн грн;
- Седнівська лікарська амбулаторія Седнівської селищної ради із загальною вартістю відновлюваних робіт 200 тис. грн.
- Гончарівська лікарська амбулаторія ЗПСМ Гончарівської селищної ради з орієнтовною вартістю відновлення 1,5 млн грн;
- фельдшерсько-акушерський пункт у с. Слабин з необхідним обсягом фінансування для проведення відновлювальних робіт 0,5 млн грн.

Орієнтовна вартість відновлення чотирьох закладів охорони здоров'я в Ніжинському районі складає 8,9 млн грн або 11,4% від загальної вартості відновлення об'єктів системи охорони здоров'я області. Зокрема, здійснення заходів щодо відновлення зазначених об'єктів потребують:

- КНП «Ніжинський міський ЦПМСД» на суму 54,5 тис. грн;
- Новобиківська сільська лікарська амбулаторія на суму 6,5 млн грн;
- аптека у с. Новий Биків з необхідним обсягом фінансування – 0,5 млн грн;
- Новобасанська сільська лікарська амбулаторія з орієнтовною вартістю відновлювальних робіт – 2 млн грн.

Вісім закладів охорони здоров'я Новгород-Сіверського району в цілому потребують 2,6 млн грн для проведення необхідних робіт з їх відновлення (табл. 13.7).

Таблиця 13.7

Орієнтовна вартість відновлення закладів охорони здоров'я Новгород-Сіверського району станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Новгород-Сіверська міська		4	320
1.1.	КНП «Новгород-Сіверська центральна міська лікарня імені І.В. Буяльського»	м. Новгород-Сіверський	1	20
1.2.	Фельдшерсько-акушерський пункт	с. Кам'янська Слобода	1	100
1.3.	Приміщення амбулаторії ЗПСМ, приміщення котельні (відноситься до амбулаторії)	с. Грем'яч	2	200
2.	Семенівська міська		4	2300
2.1.	Фельдшерсько-акушерські пункти	с. Миколаївка	1	150
2.2.		с. Хотіївка	1	2000
2.3.		с. Галаганівка	1	30
2.4.		с. Тимоновичі	1	120
Всього			8	2620

Найбільшого обсягу фінансових ресурсів для заходів з відновлювання потребує фельдшерсько-акушерський пункт у с. Хотіївка Семенівської міської територіальної громади – 2 млн грн. Інші заклади охорони здоров'я потребують фінансування від 30 до 150 тис. грн на ліквідацію збитків, завданих військовою агресією російської федерації.

Культура і туризм

Станом на 01.07.2024 року загальна кількість закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини у Чернігівській області, що потребують відновлення становить 40 одиниць. Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідний для їх відновлення становить більше 504,8 млн грн.

Розподіл даних закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини в розрізі районів області представлено на рис. 13.7.

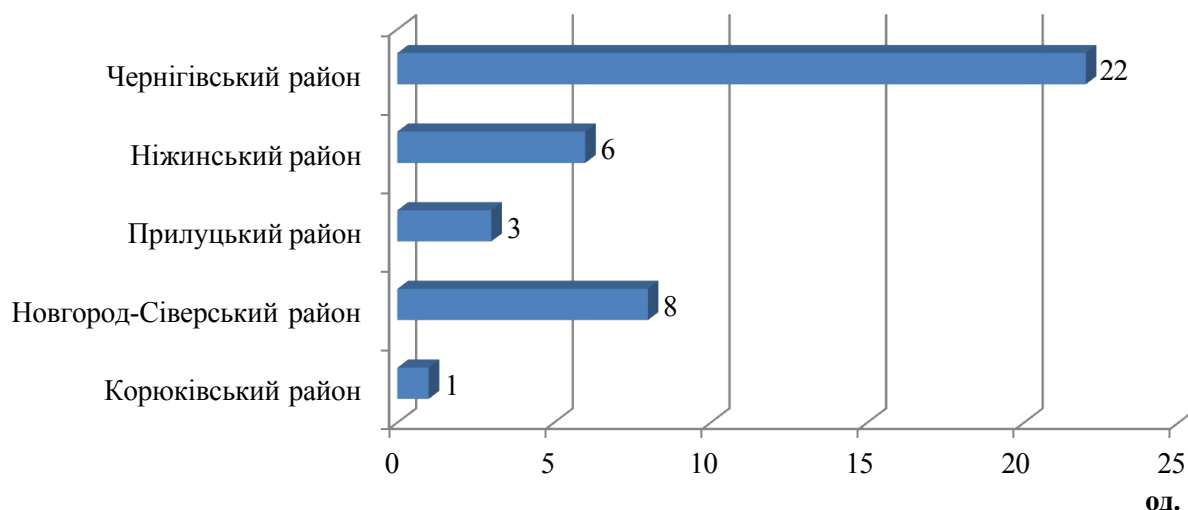

Рисунок 13.7 - Кількість закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини, що потребують відновлення, в розрізі районів Чернігівської області

Найбільша кількість культурних закладів культури та об'єктів культурної спадщини, що потребують відновлення знаходяться у Чернігівському (22 об'єкти) та Новгород-Сіверському районах області (8 об'єктів). Кількість об'єктів культурно-туристичної сфери, за якими визначено необхідність проведення відновлювальних робіт, у Ніжинському та Прилуцькому районах області становить 6 і 3 одиниці відповідно. У Корюківському районі така необхідність є щодо одного об'єкта – Менської міської територіальної громади.

Розподіл закладів культури та об'єктів культурної спадщини за вартістю відновлення в розрізі районів Чернігівської області представлено на рис. 13.8.

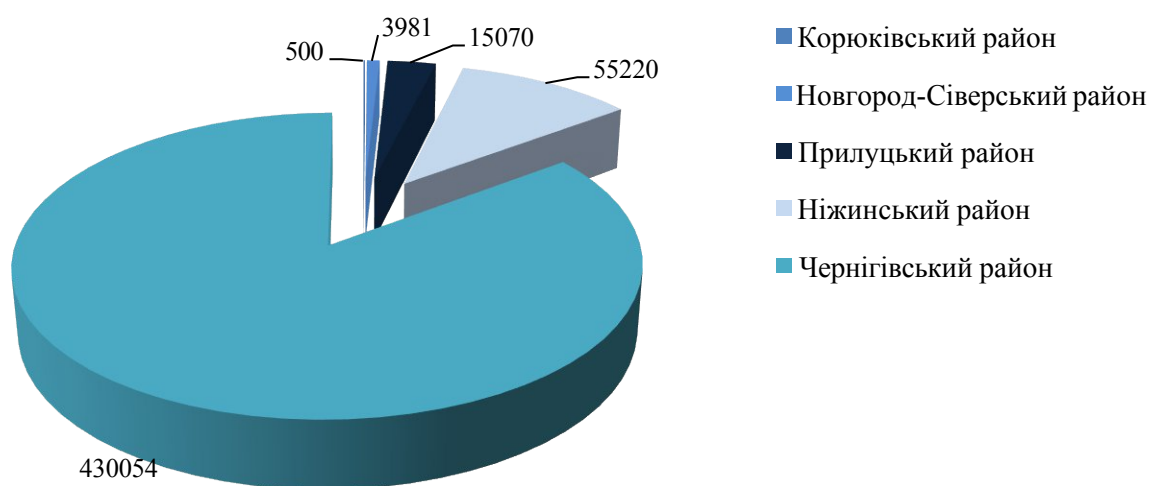

Рисунок 13.8 - Орієнтовна вартість відновлення закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини в розрізі районів

Найбільша орієнтовна вартість відновлення закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини спостерігається у Чернігівському районі 430 млн грн або 85,2% від обсягу необхідного фінансування. В інших районах Чернігівської області потреба у фінансових ресурсах для відновлення закладів культури та об'єктів культурної спадщини є суттєво меншою.

Дані щодо об'єктів культури, туризму й культурної спадщини Чернігівського району області наведено в табл. 13.8.

Таблиця 13.8

Орієнтовна вартість відновлення пошкоджених закладів культури, туризму та об'єктів культурної спадщини Чернігівського району

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
<i>Заклади культури</i>			<i>21</i>	<i>427293,335</i>
1.	м. Чернігів		6	415500
1.1.	КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для юнацтва» Чернігівської обласної ради	м. Чернігів	1	30000
1.2.	КЗ «Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана» Чернігівської обласної ради		1	32800
1.3.	КЗ «Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових»		1	41000
1.4.	Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М.М. Коцюбинського		1	5000
1.5.	Військово-історичний музей-філія Чернігівського обласного історичного музею ім. В.В. Тарновського		1	6700
1.6.	КП «Чернігівський обласний академічний український музично-драматичний театр імені Т.Г. Шевченка» Чернігівської обласної ради		1	300000
2.	Кіптівська сільська		5	11387,5
2.1.	Будинок культури з адміністративними	с. Хрещате	1	984,6

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
	приміщеннями			
2.2.	Будинок культури	с. Прогрес	1	430
2.3.	Будинки культури	с. Хрещате	3	9972,9
3.	Михайло-Коцюбинська селищна		4	301
3.1.	КЗ «Михайло-Коцюбинський історико-краєзнавчий музей»	селище Михайло-Коцюбинське	1	235
3.2.	Сільський клуб	с. Жукотки	1	16
3.3.	Сільський клуб	с. Левковичі	1	30
3.4.	Сільський клуб	с. Зайці	1	20
4.	Куликівська селищна		2	104,835
4.1.	Філія «Бакланово-Муравійський сільський будинок культури» КЗ «Центр культурних послуг»	с. Вершинова Муравійка	1	35,375
4.2.	Філія «Бакланово-Муравійський сільський будинок культури» комунального закладу «Центр культурних послуг» Куликівської селищної ради	с. Бакланова Муравійка	1	69,46
5.	Гончарівська селищна		1	500
5.1.	Слабинський будинок культури	с. Слабин	1	500
6.	Новобілоуська сільська		3	1760,362
6.1.	Старобілоуський будинок культури	с. Старий Білоус	1	1060,362
6.2.	Рівнопільський будинок культури	с. Рівнопілля	1	300
6.3.	Хмільницький будинок культури	с. Хмільниця	1	400
<i>Об'єкти культурної спадщини</i>			<i>1</i>	<i>500</i>
7.	Деснянська селищна		1	500
7.1.	Пам'ятка історії місцевого значення «Меморіальний комплекс на честь подвигу на честь воїнів в роки Великої Вітчизняної війни»	селище Десна	1	500
Всього			22	430053,697

Орієнтовна вартість відновлення одного об'єкта культурної спадщини 0,5 млн грн. Це пам'ятка історії місцевого значення «Меморіальний комплекс на честь подвигу радянських воїнів в роки Великої Вітчизняної війни», яка знаходилась у селищі Десна та була повністю зруйнована в результаті військової агресії російської федерації. Також відновлення потребують шість закладів культури у м. Чернігів із загальним обсягом необхідного фінансування 415,5 млн грн, п'ять закладів культури у Кіптівській сільській територіальній громаді на суму 11,4 млн грн, чотири заклади культури у Михайло-Коцюбинській селищній територіальній громаді з визначеним обсягом необхідного фінансування 301 тис. грн та два сільських будинки культури у Куликівській селищній територіальній громаді на суму 104,8 тис. грн.

В Гончарівській селищній громаді відновлення потребує Слабинський будинок культури із загальним обсягом орієнтовного фінансування 0,5 млн грн.

У Новобілоуській сільській громаді необхідні кошти для відновлення трьох сільських будинків культури на загальну суму 14,5 млн грн.

В інших територіальних громадах Чернігівського району відсутні заклади культури та об'єкти культурної спадщини, які потребують відновлення.

Дані щодо орієнтовної вартості пошкоджених об'єктів культури, туризму і культурної спадщини у Ніжинському районі Чернігівської області представлено у табл. 13.9.

Таблиця 13.9

Орієнтовна вартість відновлення пошкоджених закладів культури, туризму та об'єктів культурної спадщини Ніжинського району

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Новобасанська сільська		5	55100
	<i>Заклади культури</i>		2	17500
1.1.	Новобиківський СБК та бібліотека	с. Новий Биків	1	15000
1.2.	Новобасанська СБ	с. Нова Басань	1	2500
	<i>Об'єкти історико-культурної спадщини</i>		3	37600
1.3.	Пам'ятник Мистецтва Т.Г. Шевченко	с. Нова Басань	1	600
1.4.	Церква Вознесіння Господнього	с. Нова Басань	1	12000
1.5.	Церква Успіння Пресвятої Богородиці	с. Новий Биків	1	25000
2.	Талалаївська сільська		1	120
2.1.	Великодорізький сільський клуб	с. Велика дорога	1	120
Всього			6	55220

Загальна вартість відновлення трьох закладів культури й трьох об'єктів культурної спадщини у Ніжинському районі становить 55,2 млн грн.

Більшість об'єктів, що потребують відновлення знаходяться у Новобасанській сільській громаді (5 од.). Орієнтовна відновлювальна вартість закладів культури Новобасанської сільської територіальної громади складає 17,5 млн грн, а об'єктів культурної спадщини – 37,6 млн грн.

В Талалаївській сільській територіальній громаді відновлення потребує Великодорізький сільський клуб із орієнтовною сумою необхідного фінансування 120 тис. грн.

Згідно даних інших територіальних громад Ніжинського району потреба у відновленні закладів культури і туризму відсутня.

У Прилуцькому районі Чернігівської області визначено орієнтовну вартість трьох об'єктів культури й культурної спадщини в обсязі 15,1 млн грн, у т. ч.:

- Дорогинського сільського будинку культури Ічнянської міської ради з необхідним обсягом фінансування 8,4 млн грн;
- Круничпільського сільського будинку культури Ічнянської міської ради на суму 6,7 млн грн;
- Пам'ятника Т.Г. Шевченка у с. Мартинівка Парафіївської селищної ради на суму 35 тис. грн.

Станом на 01.07.2024 року у Прилуцькому районі не визначено орієнтовну вартість відновлення пошкоджених Товкачівського будинку культури Малодівицької селищної ради та Колісниківського сільського клубу Сухополов'янської сільської ради.

В інших територіальних громадах Прилуцького району відсутня необхідність відновлення закладів культури і туризму.

Дані щодо об'єктів у сфері культури і туризму, за якими визначена орієнтовна вартість відновлення, у Новгород-Сіверському районі наведені в табл. 13.10.

Таблиця 13.10

Орієнтовна вартість відновлення закладів культури і туризму, об'єктів культурної спадщини у Новгород-Сіверському районі

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Новгород-Сіверська міська		4	3171
	<i>Заклади культури</i>		3	2274
1.1.	Новгород-Сіверський міський будинок культури	м. Новгород-Сіверський	1	174
1.2.	Лизунівський сільський будинок культури	с. Лизунівка	1	2000
1.3.	Кам'янсько-Слобідський	с. Кам'янська	1	100

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження закладу	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
	сільський будинок культури	Слобода		
	<i>Об'єкти культурної спадщини</i>		1	897
1.4.	Тріумфальна брама, пам'ятка архітектури національного значення	м. Новгород-Сіверський	1	897
2.	Семенівська міська		4	810
	<i>Заклади культури</i>		4	810
2.1.	Архипівський сільський будинок культури	с. Архипівка	1	60
2.2.	Хотіївський сільський будинок культури	с. Хотіївка	1	450
2.3.	Олександрівський сільський будинок культури	с. Олександрівка	1	150
2.4.	Костобобрівський сільський будинок культури	с. Костобобрів	1	150
Всього			8	3981

Загальна вартість закладів культури і туризму та об'єктів культурної спадщини у Новгород-Сіверському районі, що потребують відновлення становить близько 4 млн грн. Зокрема, станом на 01.07.2024 року орієнтовна вартість відновлення чотирьох пошкоджених закладів культури у Семенівській міській громаді становить 0,8 млн грн. Разом з тим, у м. Семенівка пошкоджень зазнали також ще чотири заклади культури, орієнтовна вартість яких не була визначена, а саме:

- КЗ «Семенівський історико-краєзнавчий музей»;
- КЗ «Семенівський міський палац культури»;
- КЗ «Семенівська бібліотека для дітей»;
- КЗ «Семенівська публічна бібліотека».

Також відновлення потребують три заклади культури Новгород-Сіверської громади орієнтовною вартістю відновлення 2,3 млн грн та Тріумфальна брама, пам'ятка архітектури, у м. Новгород-Сіверський із необхідним обсягом фінансування – 0,9 млн грн.

У Коропській та Понорницькій селищних територіальних громадах потреба у відновленні закладів культури і туризму відсутня.

У Корюківському районі визначено орієнтовну вартість відновлення одного закладу культури – Макошинської філії КЗ «Менський будинок культури» у селищі Макошине Менської міської територіальної громади на суму 0,5 млн грн.

Фізична культура, спорт, молодіжні, соціальні і оздоровчі заклади

У результаті військової агресії з боку російської федерації було зруйновано і пошкоджено 13 об'єктів спортивної інфраструктури та 3 об'єкти молодіжної, соціальної і оздоровчої інфраструктури, у т. ч. повністю знищено два ключових спортивних об'єкти в м. Чернігові, які мали статус баз олімпійської підготовки (Державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів» та навчально-тренувальна база СДЮШОР з лижного спорту).

Станом на 01.01.2025 року повністю відновлено два спортивні об'єкти і об'єкт соціальної інфраструктури та частково, до стадії, яка дає можливість виконувати основні функції за призначенням, три спортивні об'єкти, у т. ч. стадіон «Чернігів-Арена», спорткомплекс «Хімік» та стрілецький тир ТСОУ.

За попередніми розрахунками загальна потреба коштів на відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів становить в межах 1231,2 млн грн, у т. ч. на відновлення знищених ДП ОНСЦ «Чернігів» – 620 млн грн і навчально-тренувальної бази СДЮШОР з лижного спорту щонайменше 255 млн грн.

Для повного відновлення спорткомплексу «Чернігів-Арена» (де виконано частку відновлювальних робіт вартістю 3 млн грн за рахунок власників футбольного клубу ФК «Чернігів») додатково потрібно понад 20 млн грн.

Таким чином, орієнтовна незабезпечена потреба у коштах на відновлення спортивних, молодіжного і оздоровчого об'єктів становить 1232,7 млн грн.

Точна вартість робіт буде визначена після виготовлення ПКД на відновлення по восьми об'єктам і коригування наявної ПКД по двох об'єктах.

Таблиця 13.11

Інформація з переліком спортивних, молодіжних і оздоровчих об'єктів Чернігівської області, що потребують відновлення та незабезпечену потребу

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів од.	Орієнтовна вартість відновлення тис. грн
1.	Чернігівська міська		9	953140,0
1.1	ДП Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів»	м. Чернігів, вул. Шевченка, 61	1	620000,0
1.2	Спортивний комплекс «Хімік-Чернігів»	м. Чернігів, вул. Івана Мазепи, 78	1	4500,0
1.3	Спортивний комплекс «Чернігів-Арена»	м. Чернігів, вул. Кільцева, 2-а	1	20700,0
1.4	Стрілецько-спортивний клуб ТСОУ	м. Чернігів, вул. Жабинського, 15-а	1	2500,0

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів од.	Орієнтовна вартість відновлення тис. грн
1.5	Навчально-спортивна база СДЮШОР з футболу «Десна»	м. Чернігів, вул. Жабинського, 19	1	4600,0
1.6	Веслувальна база ДЮСШ «Україна» міської ради	м. Чернігів, вул. 1-ша Набережна, 41-а	1	9400,0
1.7	Водно-спортивна база обласної організації «Динамо»	м. Чернігів, вул. 1-ша Набережна, 21-а	1	3200,0
1.8	Будівля комплексної ДЮСШ № 2 міської ради	м. Чернігів, вул. Цюлковського, 8	1	3440,0
1.9	Чернігівський обласний молодіжний центр	м. Чернігів, вул. Магістрацька, 3	1	289300,0
2.	Киселівська сільська		2	262600,0
2.1	Навчально-спортивна база СДЮШОР з лижного спорту	с. Новоселівка, вул. Шевченка, 59	1	255000,0
2.2	Лижеролерна траса та біатлонне стрільбище	с. Новоселівка, вул. Шевченка, 59	1	7600,0
3.	Седнівська селищна		1	15500,0
3.1	Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку «Дивосвіт»	с. Седнів, вул. Шевченка, 89-а	1	15500,0
4.	Семенівська міська			
	Будівля ДЮСШ Семенівської міської ради	м. Семенівка, вул. Героїв України, 14-а	1	1500,0
	Разом:		13	1232740,0

Надання соціальних та публічних послуг

Станом на 01.07.2024 року в Чернігівській області нараховується сім соціальних та адміністративних заклади, що потребують відновлення (табл. 13.12).

Таблиця 13.12

Інформація щодо соціальних та адміністративних закладів Чернігівської області, що потребують відновлення

№ з/п	Тип закладу	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
1.	Корюківський район		1	3000
1.1.	Адміністративне приміщення Синявського старостату Менської міської громади	с. Синявка	1	3000
2.	Новгород-Сіверський район		1	510
2.1.	Новгород-Сіверська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості	м. Новгород-Сіверський	1	510
3.	Чернігівський район		3	1283,94
3.1.	Адміністративне приміщення старостату Кіптівської сільської громади	с. Хрещате	1	784,54
3.2.	Адміністративні будівлі Михайло-Коцюбинської селищної громади	с. Левковичі	1	199,6
		с. Дніпровське	1	299,8
4.	Прилуцький район		2	-
4.1.	Адміністративне приміщення Крупичпільського старостату Ічнянської міської ради	с. Крупичполе	1	не визначено
4.2.	Відділення стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання КЗ «Ічнянський ТЦСО»		1	не визначено
Всього			7	4793,94

Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідний для відновлення закладів, що надають соціальні та публічні послуги становить 4,8 млн грн.

Станом на 01.07.2024 року, у населених пунктах Ніжинського району Чернігівської області відсутні заклади з надання соціальних та публічних послуг, які потребують відновлення.

Житлово-комунальне господарство

Станом на 01.07.2024 року в Чернігівській області знаходиться 10 об'єктів житлово-комунального господарства, що потребують відновлення (табл. 13.13).

Таблиця 13.13

Характеристика об'єктів житлово-комунального господарства Чернігівської області, що потребують відновлення станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
Водопостачання та водовідведення				
1.	Семенівська міська		1	46,28
1.1.	КП «Ревна»	м. Семенівка	1	46,28
2.	Новобасанська сільська		2	100
2.1.	Новобиківське комунальне підприємство	с. Новий Биків	2	100
Всього по об'єктам водопостачання та водовідведення			3	146,28
Теплопостачання				
3.	Семенівська міська		2	169,844
3.1.	АТ «Облтеплокомуненерго» Семенівська філія	м. Семенівка	1	103,194
3.2.	АТ «Облтеплокомуненерго» Семенівська філія	м. Семенівка	1	66,65
4.	Ніжинська міська		1	1470,916
4.1.	КП «Ніжинтепломережі»	м. Ніжин	1	1470,916
5.	Гончарівська селищна		1	2000
5.1.	Гончарівська газова котельня	селище Гончарівське	1	2000
Всього по об'єктам теплопостачання			3	3640,76
Благоустрій				
6.	Кіптівська сільська		2	212
6.1.	Об'єкти вуличного освітлення	с. Хрещате та с. Чемер	2	212
7.	Новобасанська сільська		50 км	450
7.1.	Контактні мережі вуличного освітлення	с. Новий Биків	30 км	300
7.2.	Контактні мережі вуличного освітлення	с. Нова Басань	20 км	150
Всього по об'єктам благоустрою			2	662
Управління побутовими відходами				
8.	Семенівська міська		1	95,45
8.1.	КП «Семенівське»	м. Семенівка	1	95,45
Всього по об'єктам з управління побутовими відходами			1	95,45
Всього			9	4544,49

Загальна орієнтовна вартість відновлення восьми пошкоджених об'єктів житлово-комунального господарства та 50 км контактних мереж вуличного освітлення становить більше 4,5 млн грн.

У сфері водопостачання та водовідведення відновлення потребує один об'єкт КП «Ревна» у м. Семенівка на суму 46,3 тис. грн та дві водонапірні башти Новобиківського комунального підприємства на суму 100 тис. грн. Загальний обсяг збитків, завданий об'єктам Новобиківського комунального підприємства становив 300 тис. грн, з яких 200 тис. грн вже було профінансовано на відновлення обладнання за рахунок коштів благодійного фонду «АКТЕД».

У сфері теплопостачання відновлення потребують два об'єкти Семенівської філії АТ «Облтеплокомуненерго» на суму 169,8 тис. грн та один об'єкт КП «Ніжинтепломережі» у м. Ніжин на суму 1,5 млн грн.

Також необхідно провести відновлювально-ремонтні роботи на Гончарівській газовій котельні в селище Гончарівське на суму 2 млн грн.

При цьому, станом на 01.07.2024 року, за рахунок власних коштів Новгород-Сіверської дільниці АТ «Облтеплокомуненерго» було виконано ремонт двох об'єктів підприємства загальною вартістю 38,8 тис. грн та 4,4 тис. грн відповідно.

Відновлення також потребують два об'єкти вуличного освітлення Кіптівської сільської територіальної громади орієнтовною вартістю 212 тис. грн. У с. Новий Биків та с. Нова Басань Новобасанської сільської територіальної громади пошкодженими є контактні мережі вуличного освітлення протяжністю 30 та 20 км, орієнтовна вартість відновлення яких становить 300 тис. грн та 150 тис. грн відповідно.

У Семенівській міській територіальній громаді необхідне відновлення одного об'єкта з управління побутовими відходами з орієнтовним обсягом фінансування 95,5 тис. грн.

Дорожньо-транспортна інфраструктура

Орієнтовна потреба додаткових коштів на 2024 рік для підтримання дорожньої мережі області у мінімально нормальному стані становить по капітальним видаткам – 286,5 млн грн, по поточним видаткам (експлуатаційне утримання) – 320 млн грн.

Більш детальна інформація щодо орієнтовної вартості пошкоджених об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури в розрізі територіальних громад та населених пунктів області наведена у табл. 13.14.

Таблиця 13.14

Дані щодо відновлювальної вартості об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури Чернігівської області станом на 01.07.2024 року

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Протяжність дорожнього покриття, км/ Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
Вулично-дорожня інфраструктура				
1.	Сосницька селищна		16 км	345,5
1.1.	Тротуарні доріжки	селище Сосниця	8,3 км	185,5
1.2.	Бордюр тротуарний		7,7 км	160
2.	Новобасанська сільська		20 км	70000
2.1.	Асфальтне покриття	с. Новий Биків	8 км	40000
2.2.	Асфальтне покриття	с. Нова Басань	12 км	30000
3.	Новобілоуська сільська		6,31 км	34200
3.1.	Капітальний ремонт автомобільної дороги комунальної власності з влаштуванням асфальто-бетонного покриття	с. Деснянка	0,15 км	900
3.2.	Капітальний ремонт автомобільної дороги комунальної власності з влаштуванням асфальто-бетонного покриття		0,98 км	5300
3.3.	Капітальний ремонт автомобільної дороги комунальної власності з влаштуванням асфальто-бетонного покриття	с. Новий Білоус	0,38 км	2000
3.4.	Капітальний ремонт автомобільної дороги комунальної власності з влаштуванням асфальто-бетонного покриття	с. Халявин	4,8 км	26000

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Протяжність дорожнього покриття, км/ Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
Всього по об'єктам вулично-дорожньої інфраструктури			42,31 км	104545,5
Комунальний транспорт				
4.	Чернігівська міська		6	310
4.1.	Тролейбуси	м. Чернігів	6	310
5.	Парафіївська селищна		1	28,583
5.1.	Автомобіль	с. Мартинівка	1	28,583
6.	Новобасанська сільська		5	890
6.1.	Автомобіль медичної допомоги	с. Новий Биків	1	180
6.2.	Трактор МТЗ 82		1	30
6.3.	Автомобіль медичної допомоги	с. Нова Басань	1	80
6.4.	Шкільний автобус		2	600
7.	Михайло-Коцюбинська селищна		1	939
7.1.	Автомобіль Renault Trafic Combi	селище Михайло-Коцюбинське	1	939
8.	Новобілоуська сільська		1	3000
8.1.	Шкільний автобус	с. Хмільниця	1	3000
9.	Ічнянська міська		2	170,657
	Автомобіль медичної допомоги ВАЗ 2107	м. Ічня	1	29,24
	Автомобіль медичної допомоги OPEL COMBO		1	141,417
Всього комунального транспорту			16	5338,25
Контактні мережі				
8.	Чернігівська міська		45 км	93000
8.1.	Контактні мережі	м. Чернігів	45 км	93000
Всього контактні мережі			45 км	93000
Мости				
9.	Крутівська сільська		2	850
9.1.	с. Валентіїв міст	с. Крути	1	150
9.2.	с. Крути міст	с. Крути	1	700
10.	Новобасанська сільська		2	160000
10.1.	Об'їзд мосту	с. Старий Биків	1	60000
10.2.	Об'їзд мосту	с. Нова Басань	1	100000

№ з/п	Тип об'єкта	Місцезнаходження об'єкта	Протяжність дорожнього покриття, км/ Кількість об'єктів, од.	Орієнтовна вартість відновлення, тис. грн
11.	Талалаївська сільська		1	1000
11.1.	Міст	с. Талалаївка	1	1000
12.	Седнівська селищна		2	30000
12.1.	Міст	селище Седнів	2	30000
Всього мостів			7	191850
Інші об'єкти інженерно-транспортної мережі				
13.	Чернігівська міська			2800
13.1.	Будівлі	м. Чернігів	н/д	1500
13.2.	Вікна будівель			800
13.3.	Електронно-інформаційне табло			500
Всього інших об'єктів інженерно-транспортної мережі				2800
Всього				397533,74

У селищі Сосниця Корюківського району було пошкоджено 16 км тротуарних доріжок і бордюрів. У Новобасанській сільській громаді у с. Новий Биків та с. Нова Басань пошкоджень зазнало асфальтне покриття протяжністю 8 км та 12 км відповідно.

У Новобілоуській сільській громаді проведення капітального ремонту потребують 6,31 км автомобільних доріг комунальної власності загальною вартістю 34,2 млн грн.

У Чернігівській області пошкоджень зазнала низка об'єктів дорожнього господарства, орієнтовна вартість відновлення яких не була визначена станом на 01.07.2024 року:

- 30 км дорожнього покриття в м. Семенівка Новгород-Сіверського району;

- покриття автомобільної дороги комунальної власності та злітної смуги у м. Мена Корюківського району;

- 18,9 км дороги Більмачівка-Парафіївка та 101,4 км дороги Ніжин-Бахмач-Дмитрівка у Бахмацькій міській територіальній громаді.

Також було пошкоджено 16 одиниць комунального транспорту області. Зокрема, автомобіль у с. Мартинівка Парафіївської селищної громади Прилуцького району та один автомобіль у селище Михайло-Коцюбинське Чернігівського району. У м. Чернігові було пошкоджено 6 тролейбусів загальною вартістю 0,31 млн грн. У с. Хмільниця Новобілоуської сільської громади відновлення потребує шкільний автобус з орієнтовним обсягом

необхідних витрат 3 млн грн. У м. Ічня було повністю зруйновано два автомобілі медичної допомоги загальною вартістю 0,17 млн грн.

Загальна орієнтовна вартість відновлення 45 км пошкодженої контактної мережі становить 93 млн грн.

Загальна кількість зруйнованих мостів у Чернігівській області, за якими було визначено орієнтовну вартість їх відновлення, становила 7 об'єктів на загальну суму 191,9 млн грн. Вартість відновлення пошкодженого понтонного моста в районі с. Шиловичі Ічнянської міської територіальної громади Прилуцького району не встановлено.

Безпека населення

Станом на 01.07.2024 року, в Ніжинському районі Чернігівської області, в результаті військових дій з боку російської федерації було пошкоджено два протирадіаційних укриття у с. Новий Биків та с. Нова Басань Новобасанської сільської територіальної громади. Орієнтовна вартість відновлення об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту становить 10 млн грн у с. Новий Биків та 5 млн грн у с. Нова Басань.

В інших територіальних громадах області відсутні об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, що потребують відновлення.

Навколишнє природне середовище

Екологічна катастрофа, спричинена воєнними діями, має величезний вплив на різноманітні компоненти довкілля, включаючи повітря, ґрунти та водні ресурси. Зокрема, збитки в земельному фонді та ґрунтах свідчать про серйозне засмічення та забруднення навколишнього середовища. Викиди забруднювальних речовин у повітря та лісові пожежі також становлять значну загрозу для здоров'я людей та екосистем. Не менш важливою є проблема забруднення та засмічення водних ресурсів, оскільки це може призвести до серйозних наслідків для водної фауни та флори, а також для забезпечення питною водою для місцевого населення. Військові дії в регіоні мають серйозні наслідки для довкілля та екології як в короткостроковій так й довгостроковій перспективі.

Для довкілля області найважчими довгостроковими наслідками є хімічне забруднення місць застосування боєприпасів, механічне пошкодження полів, хімічне та біологічне забруднення ґрунтів та ґрунтових вод, потрапляння у поверхневі води шкідливих речовин які утворюються внаслідок вибухів, залишків боєприпасів, ракет, затопленої військової техніки та відходів від руйнувань дорожньої інфраструктури.

Процес відновлення довкілля передбачає реалізацію низки заходів за окремими напрямками (табл. 13.15).

Таблиця 13.15

Напрями діяльності та заходи охорони навколишнього природного середовища

Напрямок діяльності	Вартість, тис. грн	Очікуваний результат
Охорона і раціональне використання водних ресурсів	575805	- запобігання забрудненню ґрунтів та підземних водоносних горизонтів шляхом тампонажу недіючих безхазяйних артезіанських свердловин; - збереження водних об'єктів Чернігівщини; - запобігання розорюванню прибережних захисних смуг; - забезпечення дотримання вимог Земельного кодексу України та Водного кодексу України щодо обмеження господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг; - забезпечення очищення стічних вод до нормативних показників, недопущення забруднення довкілля; - забезпечення захисту земель від ерозійних процесів
Охорона і раціональне використання земель	6600	- відновлення природних ландшафтів, раціональне використання земель; - збереження земель та захист від ерозійних процесів; - ліквідація загрози ерозійних процесів, руйнування житлових будівель та об'єктів інфраструктури
Охорона та раціональне використання природних рослинних ресурсів, збереження природно-заповідного фонду	8185	- збереження територій природно-заповідного фонду, природного різноманіття ландшафтів, охорона довкілля, можливість обрахування збитків у разі виявлення правопорушень; - недопущення розповсюдження чужорідних видів рослин, які можуть мати негативний вплив на навколишнє природне середовище, біорізноманіття та екосистеми; - розроблення заходів з охорони біологічного різноманіття, збереження видів тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення; - охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду, забезпечення поінформованості та природоохоронного виховання населення;
Збирання, зберігання, перевезення, відновлення і	59687	- запобігання забрудненню довкілля, підземних водоносних горизонтів та поверхневих водойм побутовими відходами, а також небезпечними речовинами шляхом їх видалення;

Напрямок діяльності	Вартість, тис. грн	Очікуваний результат
видалення відходів		- запобігання забрудненню довкілля побутовими відходами; - сприяння реалізації Національної стратегії управління відходами в Україні
Організація системи екологічного моніторингу довкілля	2015	- дані про рівень та динаміку забруднення атмосферного повітря забруднювальними речовинами; - дані про стан поверхневих водоем області; - інформування населення щодо радіаційного забруднення продуктів харчування
Наука, інформація і освіта	3076	- підвищення рівня екологічної освіти та свідомості, залучення населення до вирішення екологічних проблем; - забезпечення вимог Закону України "Про стратегічну екологічну оцінку"; - сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я; інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування
Всього	655368	

Джерела інформації

1. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року – Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf
3. Відповіді на запити Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації.
4. Новини м. Чернігова. - Режим доступу: https://www-0462-ua.cdn.ampproject.org/v/s/www.0462.ua/amp/news/3657527/cernigivski-stadioni-pacient-so-vmer-ci-feniks-so-vidrodzuetsa?amp_gsa=1&_js_v=a9&usqp=mq331AQIUAKwASCAAgM%3D#amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&aoh=17328766894159&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&share=https%3A%2F%2Fwww.0462.ua%2Fnews%2F3657527%2Fcernigivski-stadioni-pacient-so-vmer-ci-feniks-so-vidrodzuetsa
5. Cheline – Режим доступу: <https://cheline.com.ua/news/vijna/navidnovlennya-lizhnoyi-bazi-u-chernigovi-znadobitsya-200-miljoniv-340935>

14. Пропозиції щодо джерел фінансування заходів для забезпечення комплексного відновлення області

Виконання Програми комплексного відновлення Чернігівської області у повному обсязі можливе лише за умови стабільного фінансування її складових.

Зважаючи на обсяги пошкоджень житлового фонду, фінансування його відновлення та відбудови набуває першочергового значення.

До основних джерел фінансування заходів з відновлення пошкодженого житлового фонду у Чернігівській області відносяться:

- власні кошти власників пошкодженого або зруйнованого житла;
- грошова допомога для здійснення капітального або поточного ремонту житла, пошкодженого через бойові дії, у рамках державної програми «ЄВідновлення», реалізацію якої розпочато 10.05.2023 року відповідно до Постанови КМУ від 21 квітня 2023 р. № 381 «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації, з використанням електронної публічної послуги «ЄВідновлення» (зі змінами та доповненнями);
- компенсація за знищені об'єкти нерухомого майна, порядок надання якої визначається відповідною Постановою КМУ від 30 травня 2023 року № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна». Зазначена компенсація надається з метою фінансування нового будівництва замість знищеного майна або придбання об'єкта нерухомості з використанням житлового сертифікату;
- грантова програма Фонду енергоефективності «Віднови дім», реалізацію якої розпочато 21 листопада 2022 року. Метою програми є фінансування будівельних робіт з відновлення житлових будівель об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), пошкоджених внаслідок військової агресії російської федерації проти України.
- кошти міжнародних фінансових організацій, інших кредиторів та інвесторів, міжнародна технічна та/або поворотна чи безповоротна фінансова допомога, репарації або інші стягнення з російської федерації, інші джерела, не заборонені законодавством.

Зокрема, 11 червня 2024 року між Україною та Банком розвитку Ради Європи була підписана Угода щодо позики обсягом 100 млн євро в рамках проєкту «НОМЕ. Компенсація за знищене житло». Завдяки реалізації зазначеного проєкту громадяни зможуть отримати компенсацію за знищене внаслідок бойових дій й терористичних атак рф житло.

Наразі відновлення об'єктів інфраструктури та житлово-комунального господарства Чернігівської області здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств. Частина робіт з відновлення здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету та місцевих бюджетів відповідних територіальних громад в межах наявних фінансових можливостей.

Бюджетне фінансування здійснюється з дотриманням умов Постанови КМУ від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень

Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» (зі змінами та доповненнями).

Реалізацію заходів з відновлення та відбудови об'єктів інфраструктури та житлово-комунального господарства Чернігівської області передбачається також здійснювати за рахунок коштів:

- субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;
- обласного і місцевих бюджетів громад (за узгодженням) в межах видатків, що передбачені для головних розпорядників бюджетних коштів, відповідальних за їх виконання;
- міжнародних фінансових організацій, інших кредиторів та інвесторів;
- міжнародної технічної та/або поворотної чи безповоротної фінансової допомоги;
- від репарації або інших стягнень з російської федерації;
- інших джерел, не заборонених законодавством.

Відповідно до обсягів міжбюджетних трансфертів на 2025 рік, визначених у Законі України «Про Державний бюджет України на 2025 рік», до обласного бюджету Чернігівської області заплановано виділити базову дотацію в обсязі 67,8 млн грн. Обсяги базових дотацій, передбачених громадам Чернігівської області на 2025 рік наведено в додатку В.

Також у Законі України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» обласному бюджету Чернігівської області передбачено виділити субвенцію із загального фонду на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я у розмірі 48,4 млн грн.

З огляду на масштаби руйнувань житлового фонду, соціальної інфраструктури та сфери житлово-комунального господарства Чернігівської області й обмежені фінансові можливості обласного й державного бюджетів, існує нагальна потреба у залученні зовнішнього фінансування, у т. ч. від міжнародних донорів та фондів.

Зважаючи на актуальність зазначеного питання, 18 травня 2023 року було створено Регіональний офіс міжнародного співробітництва у Чернігівській області. Цей офіс виконує роль основної платформи для міжнародних партнерів, які зацікавлені у співпраці на рівні області та територіальних громад.

Чернігівська облдержадміністрація виступає бенефіціаром/реципієнтом 13 проєктів міжнародної технічної допомоги:

- в 9 пілотних громадах – ініціатива «Сприяння реалізації регіональних інвестиційних проєктів в Україні» проєкт «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що фінансується урядом Канади;
- в 24 громадах – проєкт «Дії та реагування територіальних громад на надзвичайні ситуації «CLEAR 2», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) і впроваджується компанією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities);
- в 7 закладах освіти – проєкт Європейського Союзу «Відновлення шкіл в Україні», який впроваджується за фінансової підтримки Генерального директората ЄС із цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO);
- в 6 громадах – проєкт «Забезпечення доброго врядування завдяки участі

громадськості та підвищенню якості надання послуг і захисту довкілля на сході України», який впроваджується за фінансової підтримки Шведського агентства міжнародного розвитку (SIDA);

- в 11 громадах – проєкт Європейського Союзу «EU4Recovery – Розширення можливостей громад в Україні», який впроваджується через Програму розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН);

- в 11 громадах – проєкт Уряду Швейцарської Конфедерації DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», який впроваджується Посольством Швейцарії в Україні/Швейцарським бюро співробітництва в Україні;

- у 8 громадах – проєкт «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» (ГОВЕРЛА), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID);

- проєкт Фонд «Партнерство за сильну Україну» (ФПСУ), який впроваджується компанією Кімонікс Інтернешнл Інк. за ініціативи та підтримки Уряду Великої Британії;

- у 4 громадах – проєкт «Латвія для Чернігова: реконструкція соціальної інфраструктури», що впроваджується ПРООН за фінансування Уряду Латвійської Республіки через Міністерство закордонних справ Латвійської Республіки;

- проєкт «Реконструкція Новобиківського закладу загальної середньої освіти та педіатричного відділення Чернігівського районного центру первинної медико-санітарної допомоги», який фінансується Урядом Латвійської Республіки через Центральне агентство фінансів та договорів Латвійської Республіки;

- проєкт «Зміцнення України завдяки пріоритетній реалізації проєктів із реконструкції в Чернігівській області», що фінансується Урядом Латвійської Республіки через Центральне агентство фінансів та договорів Латвійської Республіки;

- у 4 громадах – проєкт «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади (EGAP)», 3 фаза, який впроваджується Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа» за підтримки Швейцарської агенції розвитку і співробітництва (SDC);

- проєкт «Забезпечення розширення економічних прав та можливостей жінок для відновлення та розвитку» Acted (SEED), який фінансується Канадським Урядом.

4 березня 2024 року Міністерство розвитку громад і територій України, Чернігівська ОВА та Французька агенція міжнародного технічного співробітництва Expertise France уклали Меморандум про співпрацю у відбудові Чернігівської області із загальним обсягом фінансування понад 5 млн євро.

5 листопада 2024 року Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні та Європейський Союз підтримали щорічний форум із місцевого розвитку Чернігівщини, започаткований місцевою владою Чернігівської області у 2023 році. За результатами форуму визначено наступні кроки для стійкого розвитку територіальних громад у процесі довгострокового

відновлення регіону.

Враховуючи міжнародний досвід відновлення, всі процеси при відбудові повинні бути максимально прозорі, ефективні та викликати довіру міжнародних партнерів. Одним із ключових завдань є збільшення довіри світової спільноти до внутрішніх українських процесів з відновлення та забезпечення передумови для надходження достатнього рівня фінансування програми відновлення від західних партнерів України.

Джерела інформації

1. Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» № 2923-IX від 23 лютого 2023 року [офіційний сайт Верховної Ради України]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації, з використанням електронної публічної послуги «єВідновлення» № 381 від 21 квітня 2023 р. [офіційний сайт Верховної Ради України]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text>

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна» № 600 від 30 травня 2023 року [офіційний сайт Верховної Ради України]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text>

4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік 12000 від 14.09.2024 [офіційний сайт Верховної Ради України]. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44888>

5. Фонд енергоефективності [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://eefund.org.ua/novyny/programa-vidnovidim-die-dopomoga-u-vidbudovi-poshkodzhenikh-budinkiv/>

6. Чернігівська обласна державна адміністрація [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://cg.gov.ua/index.php?id=1678&tp=1>

7. Регіональний офіс міжнародного співробітництва в Чернігівській області [офіційний сайт]. Режим доступу: <https://www.agencychernihiv.com/regional-office>

В.о. начальника Управління містобудування
та архітектури Чернігівської обласної
державної адміністрації

Сергій КУРЕНЯ

ДОДАТКИ

Додаток 1

Демографічний профіль громад Чернігівської області, станом на 01.01.2022 року

№ з/п	Громада	Центр громади	Чисельність населення громади, тис. осіб			Частка центру громад и	Площа громади, км²	Щільність населення, осіб/км²	
			загалом	адмін-центру	без адмін-центру			загалом	без адмін-центру
Корюківський район									
1	Корюківська	місто Корюківка	20,456	12,202	8,254	60%	1173,9	17,4	7,0
2	Менська	місто Мена	25,085	10,935	14,150	44%	1027,8	24,4	13,8
3	Сновська	місто Сновськ	21,575	10,620	10,955	49%	1282,9	16,8	8,5
4	Сосницька	селище Сосниця	14,831	6,589	8,242	44%	799,3	18,6	10,3
5	Холминська	селище Холми	4,488	2,459	2,029	55%	324,0	13,9	6,3
Ніжинський район									
6	Батуринська	місто Батурин	6,984	2,406	4,578	34%	438,5	15,9	10,4
7	Бахмацька	місто Бахмач	28,821	16,862	11,959	59%	721,7	39,9	16,6
8	Бобровицька	місто Бобровиця	24,234	10,541	13,693	43%	1054,8	23,0	13,0
9	Борзнянська	місто Борзна	15,335	9,454	5,881	62%	537,4	28,5	10,9
10	Вертіївська	село Вертіївка	7,765	2,484	5,281	32%	678,2	11,4	7,8
11	Височанська	село Високе	4,168	0,825	3,343	20%	266,9	15,6	12,5
12	Дмитрівська	селище Дмитрівка	4,944	2,090	2,854	42%	327,5	15,1	8,7
13	Комарівська	село Комарівка	4,417	1,099	3,318	25%	425,2	10,4	7,8
14	Крутівська	село Крути	3,457	0,853	2,604	25%	285,3	12,1	9,1
15	Лосинівська	селище Лосинівка	9,448	3,583	5,865	38%	355,6	26,6	16,5
16	Макіївська	село Макіївка	3,444	0,818	2,626	24%	248,3	13,9	10,6
17	Мринська	село Мрин	3,948	1,500	2,448	38%	322,3	12,2	7,6
18	Ніжинська	місто Ніжин	66,626	65,830	0,796	99%	128,4	518,9	6,2
19	Новобасанська	село Нова Басань	5,997	2,208	3,789	37%	363,1	16,5	10,4
20	Носівська	місто Носівка	19,178	12,908	6,270	67%	580,9	33,0	10,8
21	Плисківська	село Плиски	2,581	0,786	1,795	30%	236,0	10,9	7,6
22	Талалаївська	село Талалаївка	4,561	1,460	3,101	32%	252,0	18,1	12,3
Новгород-Сіверський район									
23	Коропська	селище Короп	15,122	4,990	10,132	33%	910,4	16,6	11,1
24	Новгород-Сіверська	місто Новгород-Сіверський	24,073	12,375	11,698	51%	1803,6	13,3	6,5
25	Понорницька	селище Понорниця	7,335	1,931	5,404	26%	518,1	14,2	10,4
26	Семенівська	місто Семенівка	15,611	7,792	7,819	50%	1396,5	11,2	5,6
Прилуцький район									
27	Варвинська	селище Варва	14,601	7,581	7,020	52%	589,9	24,8	11,9
28	Ічнянська	місто Ічня	22,027	10,390	11,637	47%	1206,3	18,3	9,6
29	Ладанська	селище Ладан	8,382	5,671	2,711	68%	177,1	47,3	15,3
30	Линовицька	селище Линовиця	4,565	2,574	1,991	56%	208,3	21,9	9,6
31	Малодівицька	селище Мала Дівиця	4,388	1,931	2,457	44%	238,7	18,4	10,3
32	Парафіївська	селище Парафіївка	6,436	2,169	4,267	34%	369,6	17,4	11,5
33	Прилуцька	місто Прилуки	51,637	51,637	0,000	100%	42,8	1206,5	0,0
34	Срібнянська	селище Срібне	10,269	3,001	7,268	29%	579,3	17,7	12,5
35	Сухополов'янська	село Сухополова	12,283	0,844	11,439	7%	887,7	13,8	12,9

36	Талалаївська	селище Талалаївка	11,511	4,562	6,949	40%	632,9	18,2	11,0
№ з/п	Громада	Центр громади	Чисельність населення громади, тис. осіб			Частка центру громад и	Площа громади, км ²	Щільність населення, осіб/км ²	
			загалом	адмін- центру	без адмін- центру			загалом	без адмін- центру
37	Яблунівська	село Яблунівка	3,302	1,089	2,213	33%	281,5	11,7	7,9
Чернігівський район									
38	Березнянська	селище Березна	7,365	4,338	3,027	59%	348,8	21,1	8,7
39	Гончарівська	селище Гончарівське	6,064	3,289	2,775	54%	636,2	9,5	4,4
40	Городнянська	місто Городня	20,951	11,506	9,445	55%	1175,1	17,8	8,0
41	Деснянська	селище Десна	10,042	7,297	2,745	73%	716,7	14,0	3,8
42	Добрянська	селище Добрянка	4,846	2,607	2,239	54%	453,0	10,7	4,9
43	Іванівська	село Іванівка	7,290	1,411	5,879	19%	413,7	17,6	14,2
44	Киїнська	село Киїнка	4,614	2,029	2,585	44%	109,3	42,2	23,7
45	Киселівська	село Киселівка	5,414	0,748	4,666	14%	271,2	20,0	17,2
46	Кіптівська	село Кіпті	5,436	0,374	5,062	7%	537,0	10,1	9,4
47	Козелецька	селище Козелець	15,780	7,496	8,284	48%	699,0	22,6	11,9
48	Куликівська	селище Куликівка	14,116	4,928	9,188	35%	861,9	16,4	10,7
49	Любецька	селище Любеч	5,295	1,890	3,405	36%	614,6	8,6	5,5
50	Михайло- Коцюбинська	селище Михайло- Коцюбинське	12,290	2,797	9,493	23%	783,0	15,7	12,1
51	Новобілоуська	село Новий Білоус	9,781	1,096	8,685	11%	377,6	25,9	23,0
52	Олишівська	селище Олишівка	3,200	1,794	1,406	56%	230,1	13,9	6,1
53	Остерська	місто Остер	8,843	5,564	3,279	63%	400,3	22,1	8,2
54	Ріпкинська	селище Ріпки	14,152	6,643	7,509	47%	1017,6	13,9	7,4
55	Седнівська	селище Седнів	3,281	1,041	2,240	32%	214,4	15,3	10,4
56	Тупичівська	село Тупичів	3,923	1,371	2,552	35%	293,6	13,4	8,7
57	Чернігівська	місто Чернігів	282,747	282,747	0,000	100%	78,6	3597,3	0,0
Чернігівська область									
Загалом:			959,315	648,015	311,300	68%	31903,90	30,1	9,8

В.о. начальника Управління містобудування
та архітектури Чернігівської обласної
державної адміністрації

Сергій КУРЕНЯ

Додаток 2

Аналіз виконання доходів місцевих бюджетів Чернігівської області
станом на 01.09.2024 року*

№ з/п	Назва бюджетів	ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД БЮДЖЕТІВ						
		Фактичні надходження на 01.12.2023 (без ПДФО з військовослужбовців)	План на січень-листопад 2024 року	Фактичні надходження на 01.12.2024	Темп росту до минулого року, %	% виконання до плану	Відхилення у абсолютному виразі	
							до фактичних надходжень минулого року	до плану
1	Обласний	981 823,0	1 318 733,5	1 208 258,4	123,1	91,6	226 435,4	110 475,1
2	Райбюджет Корюківського району	55,6	147,4	258,2	464,4	175,2	202,6	110,8
3	Корюківський	131 405,8	156 106,8	169 649,5	129,1	108,7	38 243,6	13 542,7
4	Сновський	93 343,9	112 698,0	121 856,1	130,5	108,1	28 512,3	9 158,1
5	Менський	120 698,9	162 709,2	167 331,0	138,6	102,8	46 632,1	4 621,8
6	Сосницький	60 022,6	68 745,6	72 030,8	120,0	104,8	12 008,1	3 285,2
7	Холминський	14 764,8	20 977,7	19 284,3	130,6	91,9	4 519,5	-1 693,4
8	Райбюджет Ніжинського району	1 401,0	1 042,7	1 268,4	90,5	121,6	-132,6	225,7
9	Вертіївський	46 320,6	49 798,8	59 786,0	129,1	120,1	13 465,4	9 987,2
10	Макіївський	36 696,1	43 696,1	45 576,8	124,2	104,3	8 880,7	1 880,6
11	Батуринський	53 384,2	57 747,1	64 798,5	121,4	112,2	11 414,3	7 051,4
12	Носівський	92 501,1	106 313,3	119 027,8	128,7	112,0	26 526,7	12 714,5
13	Лосинівський	37 975,4	44 076,8	54 233,5	142,8	123,0	16 258,1	10 156,6
14	Мринський	26 076,4	27 815,1	30 476,6	116,9	109,6	4 400,2	2 661,5
15	Комарівський	29 013,5	32 805,8	34 598,9	119,3	105,5	5 585,4	1 793,1
16	Новобасанський	54 778,2	68 762,3	68 112,4	124,3	99,1	13 334,2	-649,9
17	Бобровицький	168 450,2	215 698,7	248 326,6	147,4	115,1	79 876,4	32 627,9
18	Плисківський	21 122,5	23 346,1	25 848,6	122,4	110,7	4 726,1	2 502,4
19	Височанський	16 764,5	19 770,1	22 151,4	132,1	112,0	5 386,9	2 381,3
20	Ніжинський	450 334,0	505 649,8	573 301,7	127,3	113,4	122 967,6	67 651,9
21	Борзнянський	78 325,7	83 497,4	95 338,5	121,7	114,2	17 012,8	11 841,1
22	Талалаївський	28 287,0	30 075,9	39 926,1	141,1	132,8	11 639,1	9 850,2
23	Бахмацький	177 248,4	198 974,0	228 339,2	128,8	114,8	51 090,9	29 365,3
24	Дмитрівський	36 486,5	35 034,6	41 481,0	113,7	118,4	4 994,5	6 446,4
25	Крутівський	14 649,5	15 867,9	21 294,6	145,4	134,2	6 645,1	5 426,7
26	Райбюджет Новгород-Сіверського району	156,6	160,0	198,0	126,4	123,7	41,4	38,0
27	Коропський	73 895,3	80 987,8	79 502,8	107,6	98,2	5 607,5	-1 485,0
28	Семенівський	61 068,9	74 328,4	69 276,0	113,4	93,2	8 207,1	-5 052,4
29	Новгород-Сіверський	111 369,2	125 279,9	132 219,0	118,7	105,5	20 849,8	6 939,1
30	Понорницький	25 703,9	37 138,9	34 736,8	135,1	93,5	9 032,9	-2 402,1
31	Райбюджет Прилуцького району	239,6	9,2	24,01	10,0	261,9	-215,6	14,8
32	Парафіївський	49 112,0	51 257,7	57 554,6	117,2	112,3	8 442,6	6 296,9
33	Ічнянський	140 599,3	175 501,2	189 143,6	134,5	107,8	48 544,3	13 642,4
34	Малодівицький	31 470,8	32 859,7	31 632,8	100,5	96,3	161,9	-1 227,0

№ з/п	Назва бюджетів	ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД БЮДЖЕТІВ						
		Фактичні надходження на 01.12.2023 (без ПДФО з військовослужбовців)	План на січень-листопад 2024 року	Фактичні надходження на 01.12.2024	Темп росту до минулого року, %	% виконання до плану	Відхилення у абсолютному виразі	
							до фактичних надходжень минулого року	до плану
35	Срібнянський	64 240,8	75 774,8	90 839,9	141,4	119,9	26 599,1	15 065,1
36	Талалаївський	90 077,0	94 254,4	115 019,3	127,7	122,0	24 942,3	20 764,9
37	Варвинський	151 436,0	178 454,3	191 986,6	126,8	107,6	40 550,7	13 532,3
38	Линовицький	31 859,4	41 277,2	43 624,8	136,9	105,7	11 765,4	2 347,6
39	Сухополов'янський	91 119,8	96 102,2	103 205,7	113,3	107,4	12 085,9	7 103,6
40	Ладанський	65 342,6	52 166,8	47 212,8	72,3	90,5	-18 129,8	-4 954,1
41	Прилуцький	413 440,9	446 592,9	467 746,5	113,1	104,7	54 305,7	21 153,6
42	Яблунівський	22 283,7	22 227,6	25 839,6	116,0	116,3	3 556,0	3 612,1
43	Райбюджет Чернігівського району	1 083,7	1 556,2	1 976,9	182,4	127,0	893,2	420,7
44	Деснянський	37 787,9	42 516,7	46 736,7	123,7	109,9	8 948,8	4 219,9
45	Кіптівський	33 954,5	38 739,5	43 915,3	129,3	113,4	9 960,8	5 175,8
46	Остерський	40 115,7	48 642,9	52 687,1	131,3	108,3	12 571,4	4 044,1
47	Гончарівський	32 277,6	33 182,4	39 483,5	122,3	119,0	7 206,0	6 301,2
48	Михайло-Коцюбинський	58 147,5	69 655,1	63 709,5	109,6	91,5	5 562,0	-5 945,5
49	Іванівський	27 544,6	31 879,7	36 922,0	134,0	115,8	9 377,3	5 042,3
50	Козелецький	97 726,6	125 209,6	133 423,4	136,5	106,6	35 696,8	8 213,7
51	Тупичівський	23 836,6	31 592,2	30 897,5	129,6	97,8	7 060,9	-694,7
52	Куликівський	63 420,1	74 606,6	79 149,2	124,8	106,1	15 729,2	4 542,6
53	Любецький	28 705,3	26 945,5	34 766,9	121,1	129,0	6 061,6	7 821,4
54	Олишівський	28 565,5	30 546,3	32 588,9	114,1	106,7	4 023,4	2 042,6
55	Городнянський	85 886,8	99 192,3	101 540,7	118,2	102,4	15 654,0	2 348,4
56	Новобілоуський	59 698,2	82 640,7	92 558,9	155,0	112,0	32 860,7	9 918,3
57	Киїнський	17 990,3	33 504,1	37 851,9	210,4	113,0	19 861,6	4 347,8
58	Добрянський	24 199,2	22 578,5	28 652,1	118,4	126,9	4 452,9	6 073,6
59	Киселівський	31 253,4	40 514,7	46 370,7	148,4	114,5	15 117,3	5 856,0
60	Березнянський	27 901,3	33 407,4	38 257,3	137,1	114,5	10 356,0	4 850,0
61	Ріпкинський	71 449,5	78 466,1	85 884,0	120,2	109,5	14 434,5	7 417,9
62	Седнівський	13 413,9	14 640,5	15 168,6	113,1	103,6	1 754,7	528,2
63	Чернігівський	2 139 576,9	2 650 006,3	2 699 496,0	126,2	101,9	559 919,1	49 489,7
	ВСЬОГО	7 139 880,5	8 594 486,9	8 954 355,1	125,4	104,2	1 814 474,6	359 868,2

Джерело: Департамент фінансів Чернігівської обласної державної адміністрації

В.о. начальника Управління містобудування
та архітектури Чернігівської обласної
державної адміністрації

Сергій КУРЕНЯ

Додаток 3

Обсяги базових дотацій територіальним громадам Чернігівської області,
передбачені на 2025 рік

№ з/п	Бюджет територіальної громади	Обсяг фінансування, тис. грн.
1	Бюджет Вертіївської сільської територіальної громади	6 140,2
2	Бюджет Деснянської селищної територіальної громади	12 513,4
3	Бюджет Кіптівської сільської територіальної громади	5 945,0
4	Бюджет Носівської міської територіальної громади	24 242,7
5	Бюджет Остерської міської територіальної громади	15 242,1
6	Бюджет Сновської міської територіальної громади	19 839,2
7	Бюджет Гончарівської селищної територіальної громади	8 096,4
8	Бюджет Коропської селищної територіальної громади	22 044,0
9	Бюджет Лосинівської селищної територіальної громади	8 740,6
10	Бюджет Михайло-Коцюбинської селищної територіальної громади	16 066,9
11	Бюджет Іванівської сільської територіальної громади	13 500,1
12	Бюджет Менської міської територіальної громади	24 207,9
13	Бюджет Козелецької селищної територіальної громади	5 470,8
14	Бюджет Комарівської сільської територіальної громади	895,2
15	Бюджет Плисківської сільської територіальної громади	3 776,9
16	Бюджет Куликівської селищної територіальної громади	32 315,8
17	Бюджет Малодівицької селищної територіальної громади	1 539,3
18	Бюджет Любецької селищної територіальної громади	6 412,1
19	Бюджет Семенівської міської територіальної громади	26 244,6
20	Бюджет Сосницької селищної територіальної громади	23 399,2
21	Бюджет Холминської селищної територіальної громади	7 423,5
22	Бюджет Височанської сільської територіальної громади	6 955,1
23	Бюджет Городнянської міської територіальної громади	28 033,5
24	Бюджет Новгород-Сіверської міської територіальної громади	28 510,4
25	Бюджет Борзнянської міської територіальної громади	14 520,1
26	Бюджет Киїнської сільської територіальної громади	461,3
27	Бюджет Добрянської селищної територіальної громади	6 997,9
28	Бюджет Понорницької селищної територіальної громади	15 446,5
29	Бюджет Сухополов'янської сільської територіальної громади	9 795,4
30	Бюджет Талалаївської сільської територіальної громади	7 026,8
31	Бюджет Березнянської селищної територіальної громади	17 283,7
32	Бюджет Дмитрівської селищної територіальної громади	3 136,5
33	Бюджет Крутівської сільської територіальної громади	6 058,1
34	Бюджет Ладанської селищної територіальної громади	6 326,3
35	Бюджет Ріпкинської селищної територіальної громади	13 036,2
36	Бюджет Седнівської селищної територіальної громади	5 613,8
37	Бюджет Яблунівської сільської територіальної громади	4 098,9

В.о. начальника Управління містобудування
та архітектури Чернігівської обласної
державної адміністрації

Сергій КУРЕНЯ

План реалізації Програми комплексного відновлення Чернігівської області

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
Демографічний потенціал				
Підтримка сімей та молоді	Запровадження програм підтримки молодих сімей, багатодітних родин, родин з дітьми; створення умов для самореалізації молоді	Протягом дії програми	Кількість родин і молоді, охоплених програмами підтримки	ОДА, ОМС (за згодою)
Формування комфортних умов проживання у всіх громадах області	Підвищення якості, зручності й доступності послуг, які надають органи влади	Протягом дії програми	Рівень задоволення населення якістю життя	ОДА, ОМС (за згодою)
	Розбудова мережі ЦНАПів та забезпечення якісного надання адміністративних послуг суб'єктам звернення	Протягом дії програми	Кількість створених нових територіальних підрозділів та віддалених робочих місць адміністраторів ЦНАПів; рівень забезпечення ЦНАПів інформаційними системами для надання адміністративних послуг	ОДА, ОМС (за згодою)
Розвиток інклюзивного	Розвиток мережі центрів допомоги та підтримки осіб з інвалідністю;	Протягом дії програми	Кількість населення, охопленого заходами з	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
середовища в області	проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства з проблемами осіб з інвалідністю та шляхами впровадження інклюзії у всі сфери суспільного життя; перехід на принципи безбар'єрності у всіх сферах суспільного життя		підтримки осіб з інвалідністю	
Забезпечення рівних, належних і безпечних умов, гендерної рівності	Розвиток мережі центрів соціально-психологічної допомоги; проведення заходів, спрямованих на формування у суспільстві рівності прав жінок і чоловіків, нульової толерантності до насильства, подолання гендерної нерівності	Протягом дії програми	Кількість населення, охопленого заходами	ОДА, ОМС (за згодою)
Відновлення та підтримка	Впровадження програм відновлення та підтримки ментального здоров'я	Протягом дії програми	Кількість населення, охопленого заходами з	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
ментального здоров'я населення			підтримки ментального здоров'я	
Безпекова сфера				
Модернізація та створення територіальної та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення	Встановлення місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення в громадах області; модернізація діючих автоматизованих систем централізованого оповіщення	2025-2028	Відсоток охоплення населення автоматизованою системою централізованого оповіщення	ОДА, КП «Укрспецзв'язок», Управління Держспецзв'язку в Чернігівській області, районні військові адміністрації, ОМС (за згодою)
Нарощування фонду захисних споруд соціальної сфери	Нове будівництво, капітальний ремонт, реконструкція та модернізація укриттів і споруд подвійного призначення із захисними властивостями для об'єктів соціальної сфери	2025-2026	Відсоток забезпечення закладів соціальної сфери укриттями; кількість функціонуючих укриттів у закладах соціальної сфери	ОДА, ОМС (за згодою), заклади соціальної сфери
Нарощування фонду споруд цивільного захисту та подальше поліпшення стану їх готовності	Нове будівництво, капітальний ремонт, реконструкція та модернізація укриттів і споруд цивільного захисту	2025-2026	Відсоток забезпечення населення захисними спорудами	ОДА, районні військові адміністрації, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
Очищення території області від вибухонебезпечних предметів	Проведення розмінування територій області, у тому числі земель сільськогосподарського призначення	2025-2028	Відсоток розмінованої території	ОДА, урядові та неурядові оператори протимінної діяльності
Будівництво частини піротехнічних робіт, аварійно-рятувальної частини з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та пункту охорони здоров'я	Розробка проектно-кошторисної документації на будівництво, отримання дозволу на початок будівництва, виконання підготовчих та будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів	2025-2026	Розроблена проектно-кошторисна документація на будівництво, отриманий дозвіл на початок будівництва, виконані підготовчі та будівельні роботи, прийняті в експлуатацію закінчені будівництвом об'єкти	ГУ ДСНС України у Чернігівській області
Забезпечення продовольчої безпеки населення області	Забезпечення потреб населення в основних продовольчих товарах у повному обсязі	Протягом дії програми	Рівень забезпечення потреб населення в основних продовольчих товарах	ОДА, ОМС (за згодою)
	Підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних та безпечних для життя і здоров'я товарів	Протягом дії програми	Кількість звернень громадян щодо порушення їх прав у сфері споживання; відсоток встановлених порушень; кількість	Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками у Чернігівській області

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
			рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів відносно продукції, щодо якої виявлені порушення	
	Сприяння впровадженню системи НАССР (система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках) для забезпечення безпечності харчової продукції	Протягом дії програми	Кількість наданих роз'яснень, вебінарів / семінарів, нарад	Головне управління Держпродспоживслужб и в Чернігівській області
Регіональна економіка				
Розвиток територій громад за рахунок новостворених підприємств, повернення релокованих та відновлених (нерелокованих) підприємств	Створення умов та забезпечення підтримки в громадах області для новостворених підприємств, відновлення діяльності релокованих під час війни та для відновлення підприємств, які не були релоковані, але зупинили свою діяльність	Протягом дії програми	Кількість релокованих, відновлених, новостворених підприємств, які відновили (запустили) свою діяльність в територіальних громадах області; кількість створених робочих міст на підприємствах, які	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
			відновили свою діяльність в громадах; загальний товарооборот від діяльності відновлених після релокації підприємств; загальна сума надходжень до бюджетів всіх рівнів за рахунок діяльності відновлених підприємств	
Інформаційна, фінансова та інвестиційна підтримка бізнесу	Розробка, актуалізація і впровадження програм підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва; інформаційна підтримка щодо участі в програмах для покращення бізнесу; проведення навчання для бізнесу з актуальних питань	Протягом дії програми	Кількість зареєстрованих суб'єктів МСП; обсяг надходжень від суб'єктів МСП до місцевого бюджету; кількість суб'єктів МСП, залучених до навчання; кількість суб'єктів МСП, що отримали гранти	ОДА, Регіональний фонд підтримки підприємництва, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ОМС (за згодою)
	Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня	Протягом дії програми	Кількість впроваджених інноваційних розробок на підприємствах	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів		області; частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації промисловості	
Сприяння розвитку «зеленої» економіки в регіоні	Залучення грантів для «зеленої» промисловості; розробка ТЕО будівництва об'єктів оброблення відходів; запровадження спеціального режиму ведення господарської діяльності для підприємств «зеленої» економіки	Протягом дії програми	Зменшення обсягів видалення відходів на місцях видалення відходів (полігони, сміттєзвалища), створення нових робочих місць	ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ОМС (за згодою)
Відновлення та розвиток інвестиційного клімату та сприятливих умов для бізнесу	Розбудова сучасних промислових зон та створення мережі індустріальних парків	2025-2028	Кількість функціонуючих індустріальних парків	ОДА, районні військові адміністрації, ОМС (за згодою), Агенція регіонального розвитку Чернігівської області
	Забезпечення розвитку видів економічної діяльності, визначених як сфери смарт-спеціалізації регіону	2025-2028	Кількість новостворених робочих місць у сфері смарт-спеціалізації регіону	ОДА, Обласний центр зайнятості, Агенція регіонального розвитку

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	Створення умов для відновлення та розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні	2025-2028	Кількість діючих суб'єктів малого та середнього бізнесу; чисельність працівників, зайнятих у малому та середньому бізнесі регіону; обсяги реалізації продукції підприємствами малого і середнього бізнесу	ОДА, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва», Агенція регіонального розвитку
	Розширення сфери застосування праці та стимулювання зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць	Протягом дії програми	Чисельність прийнятих на роботу на створені нові робочі місця	ОДА, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва», Агенція регіонального розвитку, Обласний центр зайнятості, ОМС (за згодою)
Комплексне відновлення регіональної господарської системи	Розробка комплексних планів просторового розвитку територій громад області; розробка програм комплексного відновлення; обґрунтування та	Протягом дії програми	Кількість розроблених ДДП	ОДА, Держгеокадастр, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	реалізація пропозицій щодо зміни функціонального призначення окремих територій області (які мають вплив на інтереси декількох територіальних громад) з урахуванням існуючої забудови та наявної містобудівної документації			
Підтримка розвитку інфраструктури споживчого ринку та сприяння просуванню товарів, що виробляються місцевими підприємствами, на внутрішній та зовнішній ринки	Здійснення економічного обстеження інфраструктури споживчого ринку шляхом проведення інвентаризації мережі об'єктів роздрібної торгівлі та ресторанного бізнесу (громадського харчування), оцінки здійснення виїзного торговельного обслуговування мешканців малих та віддалених населених пунктів	Протягом дії програми	Кількість стаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі, в т. ч. продовольчих, непродовольчих, змішаних магазинів; кількість ринків; кількість автозаправних станцій (комплексів); кількість населених пунктів, у яких здійснюється виїзна торгівля	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	Здійснення часткового відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях (за зверненням суб'єктів господарювання)	Протягом дії програми	Кількість суб'єктів господарювання, які отримали часткове відшкодування витрат за участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях	ОДА, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»
Соціальна сфера				
Відновлення та розвиток системи надання якісних медичних послуг	Виконання відновлювальних робіт, капітального ремонту, нового будівництва, модернізації медичних закладів	2025-2028	Кількість новозбудованих / відновлених / відремонтованих / модернізованих закладів охорони здоров'я	ОДА, ОМС (за згодою)
Відновлення та розвиток системи надання якісних освітніх послуг	Виконання відновлювальних робіт, капітального ремонту, нового будівництва, модернізації освітніх закладів	2025-2028	Кількість новозбудованих / відновлених / відремонтованих / модернізованих закладів освіти	ОДА, ОМС (за згодою)
Відновлення та розвиток сфери спорту і рекреації	Виконання відновлювальних робіт, капітального ремонту,	2025-2028	Кількість новозбудованих / відновлених /	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	нового будівництва, модернізації об'єктів спорту і рекреації; модернізація колишніх і недіючих баз відпочинку, пансіонатів, інших закладів охорони здоров'я для створення мережі реабілітації та відновлення осіб, постраждалих від війни		відремонтованих / модернізованих об'єктів спорту і рекреації	
Інноваційний розвиток освіти	Створення інноваційних освітніх просторів та матеріально-технічне переоснащення закладів освіти відповідно до сучасних вимог	2025-2029	Кількість новостворених / переоснащених інноваційних освітніх просторів	ОДА, ОМС (за згодою)
Збереження та розвиток культурних традицій	Відновлення, капітальний ремонт центрів культури і дозвілля, публічних бібліотек, що зазнали руйнувань внаслідок бойових дій чи ракетних обстрілів; організація сучасних культурних	2025-2028	Кількість новозбудованих / відновлених / відремонтованих / модернізованих закладів культури	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	локацій, забезпечення доступності культурних послуг			
	Відновлення пошкоджених та зруйнованих пам'яток архітектури; проведення реставраційних робіт на пошкоджених та зруйнованих пам'ятках архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва	2025-2028	Кількість відновлених / реставрованих культурних пам'яток	ОДА, ОМС (за згодою)
Житлово-комунальне господарство та енергетична інфраструктура				
Комплексне відновлення житлового фонду	Капітальний ремонт пошкодженого внаслідок військової агресії російської федерації житлового фонду області; нове будівництво, ремонт, реконструкція, модернізація житлового фонду за принципом «краще ніж було»	2025-2027	Площа відновлених / збудованих / поліпшених об'єктів житлового фонду	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
Відновлення адміністративних будівель	Нове будівництво, ремонт, реконструкція, модернізація адміністративних будівель за принципом «краще ніж було»	2025-2027	Площа відновлених / збудованих / поліпшених адмінбудівель	ОДА, ОМС (за згодою)
Відновлення та вдосконалення об'єктів житлово-комунального господарства та енергетичної інфраструктури	Виконання відновлювальних робіт, капітального ремонту, нового будівництва, модернізації, реконструкції об'єктів житлово-комунального господарства та енергетичної інфраструктури області	2025-2028	Кількість новозбудованих / відновлених / відремонтованих / модернізованих / реконструйованих об'єктів житлово-комунального господарства та енергетичної інфраструктури	ОДА, ОМС (за згодою)
Підвищення рівня енергоефективності та енергозбереження	Будівництво систем електропостачання на базі альтернативних джерел енергії (сонячна, вітрова генерація) електростанцій	2025-2028	Приріст потужності об'єктів альтернативної електроенергетики	ОДА, ОМС (за згодою)
	Відновлення пошкоджених енергетичних об'єктів, ремонт, модернізація,	2025-2028	Кількість відновлених, реконструйованих та	ОДА, АТ «Чернігівобленерго»

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	реконструкція електричних мереж та енергетичного обладнання		модернізованих об'єктів електропостачання	
	Облаштування фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури	2025-2028	Відсоток захищених об'єктів	ОДА, ОМС (за згодою)
	Убезпечення об'єктів тепло- та водопостачання від загрози знеструмлення	2025-2028	Відсоток убезпечених об'єктів	ОДА, ОМС (за згодою)
	Диверсифікація джерел енергопостачання	2025-2028	Потужність введених в експлуатацію когенераційних установок, блочно-модульних котелень (МВт) та кількість котелень, переведених на альтернативні види палива (одиниць); відсоток / рівень заміщення споживання природного газу альтернативними видами палива	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
Інженерно-транспортна інфраструктура				
Відновлення та розвиток інфраструктури населених пунктів	Відновлення, будівництво, капітальний, поточний ремонт доріг, мостів, проїзних частин вулиць, укріплення дамб	2025-2028	Протяжність відновлених / збудованих / поліпшених доріг; кількість відновлених / збудованих / поліпшених інфраструктурних об'єктів	ОДА, ОМС (за згодою)
	Будівництво, відновлення, ремонт та модернізація вуличного освітлення та пішохідних зон	2025-2028	Протяжність відновлених / поліпшених мереж зовнішнього освітлення	ОДА, ОМС (за згодою)
Навколишнє природне середовище				
Відновлення навколишнього природного середовища	Ревіталізація, екологічне та гідрологічне покращення стану річок, водних об'єктів та прилеглих територій	2025-2027	Покращення якості води у водоймах та зниження рівня забруднення прилеглих територій відповідно до релевантних показників	ОДА, ОМС (за згодою)
	Відновлення лісового фонду області	2026-2028	Площа відновленого лісового фонду	ОДА, ОМС (за згодою)
	Рекультивация земельних ділянок, що зазнали	2025-2028	Площа рекультивованих земельних ділянок	ОДА, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
	негативного впливу бойових дій			
Підвищення ефективності систем водопостачання та водовідведення	Будівництво, реконструкція, модернізація елементів системи водопостачання, очисних споруд та мереж	2025-2028	Кількість нових / модернізованих / реконструйованих елементів системи водопостачання, очисних споруд та мереж у громадах	ОДА, ОМС (за згодою)
Розширення мережі природно-заповідних територій	Створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів ПЗФ; розробка проєктів землеустрою щодо встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ	Протягом дії програми	Частка площі ПЗФ; частка об'єктів ПЗФ зі встановленими межами	ОДА, ОМС (за згодою)
Забезпечення видалення залишків непридатних до використання ХЗЗР	Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, видалення, знешкодження і захоронення непридатних до використання ХЗЗР	Протягом дії програми	Обсяги видалених непридатних до використання в сільському господарстві ХЗЗР	ОДА, ОМС (за згодою)
Формування сучасної системи	Розробка Регіонального плану управління	Протягом року після	Кількість затверджених планів управління	ОДА

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
управління відходами в області на основі комплексного підходу	відходами відповідно до вимог чинного законодавства; розробка місцевих планів управління відходами; будівництво сучасних об'єктів управління та поводження з відходами на засадах сталості; виявлення, облік, знешкодження відходів від руйнувань	затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року	відходами; кількість новостворених об'єктів у сфері поводження з відходами	
Іміджева політика, міжнародне співробітництво				
Залучення малого та середнього бізнесу до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій	Проведення інформаційних кампаній щодо залучення малого та середнього бізнесу до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій	Протягом дії програми	Кількість проведених інформаційних кампаній, кількість суб'єктів МСП, які взяли участь у заходах соціально-економічного розвитку окремих територій	ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ОМС (за згодою)
Формування позитивного іміджу місцевого товаровиробника	Проведення заходів та інформаційних кампаній з популяризації товарів місцевих товаровиробників та їх фінансова підтримка	Протягом дії програми	Збільшення обсягів реалізації товарів місцевих товаровиробників	ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ОМС (за згодою)

Захід	Зміст заходу	Строки реалізації	Індикатори	Відповідальні виконавці
Розвиток міжнародного співробітництва	Максимальне залучення міжнародних організацій до відновлення області; поглиблення та розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, партнерами щодо розвитку; залучення позабюджетних коштів для відновлення; реалізація діючих угод про співробітництво області з регіонами-партнерами іноземних країн та розширення договірної бази з регіонами іноземних країн; розширення співробітництва між містами і громадами області та партнерами з іноземних країн	Протягом дії програми	Обсяг залучених коштів; кількість організацій-донорів, партнерів з розвитку та благодійних організацій, залучених до відновлення і розвитку	ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ОМС (за згодою)

В.о. начальника Управління містобудування та архітектури Чернігівської обласної державної адміністрації

Сергій КУРЕНЯ